

Michael Ondaatje versei 3

Annie Ernaux: Évek (próza) 10

Brian Evenson: A fiatalabbik testvér (próza) 16

Wolfgang Borchert: A varjak esténként hazarepülnek (próza) 24

Kustos Júlia: Harminckét év hallgatásáról (Bari Károly: *Csönd*) 28

Kakuk Tamás: Olvasónapló (Földényi F. László: *A melankólia dicsérete*) 35

Patakyl Adrienn: A szonett otthonos otthontalansága

(Báthori Csaba: *Melankólia*) 39

Szálinger Balázs versei 44

Lackfi János: Az ablakot csukja be a hóhér! (próza) 46

Kontra Attila versei 55

Péter János: Biztonságban (próza) 60

Keszőcze Patrik versei 67

Dolhai Réka: Már nem test a test (Szita Szilvia: *Gézlapok*) 70

Halmi Annamária: A nők nem naplót írnak, hanem költészetet

(Turi Tímea: *Anna visszafordul*) 77

Nyéki Gábor: Bölcsészforradalom (Potozky László: *Égéstermék*) 80

Toroczky András: Az ikrek, akik jelentenek rólam 84

Kovács Dominik - Kovács Viktor: Rendszertelen változásunk (próza) 86

Szávai Attila: Várjáték (próza) 90

Jász Attila: Fabula rasa (Az esztergomi fotóbiennálé képeiről) 94

A borítón Törcsi András fotója. A lapzárókon Fejér János (23., 27. o.), Gál András (33., 34., 54., 59., 65., 66. o.), Márián Gábor (38. o.), Síró Lajos (43., 75., 76. o.), Pilló Ákos (45., 68. o.), Luzsicza Fanni (85., 93. o.)

E számunk szerzői:

Bende József fordító, szerkesztő (Bp.), Borchert, Wolfgang német író (1921-1947), Bordás Máté fordító (Bp.), Dolhai Réka kritikus (Bp.), Ernaux, Annie író (Párizs), Evenson, Biran író (USA), Halmi Annamária kritikus (Bp.), Jász Attila fényművész (Gerecse), Kakuk Tamás költő, író (Tatabánya), Keszőcze Patrik költő (Tatabánya), Kontra Attila költő (Tata), Kovács Dominik – Kovács Viktor írópáros (Bp.), Kustos Júlia kritikus (Bp.), Lackfi János költő, író, fordító (Zsámbék), Mohai Szilvia fordító (Bp.), Nyéki Gábor kritikus (Bp.), Ondaatje, Michael író (Kanada), Pataky Adrienn kritikus (Bp.), Péter János író (Bakonybél), Szálinger Balázs költő (Bp.), Száva Attila író (Penc), Szilágyi Mihály fordító (Bp.), Toroczky András költő, író (Bp.),

A ZSILIP A FEJÉBEN

Victor Coleman költőtársamnak

Victor, a félénk elme
feltárja az agy finom barázdáit
színes rétegeit
nincs összkép, átsejlések vannak

pár vonal, a gondolat pályái

Táj kiégett fákkal
olvadt gumiabroncsok a napon
Stan gömbakváriuma
egy könyv
lapozódik benne
mint valami magát álcázó
tengeri állat
napfényben fürdő
ábrázata lassan kifakul

Agyam kusza hálókát
vet ki a papírra
Vak szeretet: míg le nem írtam
nem tudom, mit szeretek
És akkor Gibsonsból a leveled
egy sirály életlen fényképével
Elkapott látvány A szédítő fehér madár
elmosódott rebbenése

És ez minden, amiről ez az írás szól
Ahogy a rossz pillanatban elkapott
és ezért torz, fura tünemények
szépsége megvilágosodik

4 APA, SZOMORÚ LÁNYÁHOZ

Egész éjjel hokisok fotói
néznek le rád,
miközben tréningruhában alszol.
A harcias kapusok az eseteid.
Eladólistára kerülés réme,
pénzelvonások és sérülések;
mindezt szívesen követed.
Istenem! – mondod reggelinél
a sportrovat olvasása közben,
mikor újabb játékos szenvedett bokatörést,
vagy támadt edzőjére.

Lányos apaként
nem erre számítottam,
de annál inkább tetszik.
Minden hibádat kedvelem,
még azt is,
amikor dühödben
a takaró alatt ücsörögsz.
És mikor azt mondom, kedvelem,
úgy értem: szeretem,
de ez zavarba hoz téged.
Téged, aki lenézed a fekete-fehér filmeket
(órákig csalogattalak
megnézni a *Casablancát*),
pedig *A fekete lagúna szörnye* meghatott.

Egy napon odaúszom a hajód mellé,
vagy más tesz így,
de ha meghallod a szirént,
figyelj oda rá. Mert ha becsukod a füled,
semmi sem történik. Sosem változol.

Nem bánom, ha dühös kapusokkal,
úszólábú szörnyekkel
kockáztatod életed.
Bemehetsz barlangjaikba és váraikba,
üveglaboratóriumaikba. Csak ne hagyj,
hogy rajtad kívül bárki hülyére vegyen.

Ez az első intelem,
melyet neked fogalmaztam.
Azt mondd, bakfiskorod teljében vagy.
Inkább volnék a legjobb barátod, mint az apád.
Nem vagyok jó tanácsadó, ezt tudod,
de amíg égnek a fáklyák,
addig tarts a menettel.

Néha úgy belevetted magad
barátaid felfedezésébe,
hogy fáj a hiányod
– ám ez kapzsiság.
És dühömben
néha én is
magamba zárkóztam.

Egy délután beléptem
a szobádba. Az asztalnál ültél,
melynél ezt írom.
Aranycserje virágzott odakinn,
napfény ömlött végig rajtad,
sűrű, sárga csodaként
mintha egy másik bolygó
csalogatna e házból
– mennyi lehetséges világ! –
miközben te a matematikával foglalkoztál.

6 Most nem tudok úgy ránézni az aranycserjére,
hogy ne érezném a hiányod,
vagy ne örülnék neked.
Érzékenyen lépsz ki a vad világba,
és igazi jutalmad
a lázas keresés lesz.
Mindent akarj. Ha megtörsz,
kifelé menet tedd, ne befelé jövet.
Nem érdekel, hogyan éled életed,
de érted eladom fegyvereim,
örökre megtartom titkaid.

Ha a halálról beszélek,
melytől most nagyon félsz,
arra nincsenek válaszok
azokon kívül,
melyek a vérünkben vannak.
Ne idézz fel sírokat.
Az emlékezet állandó.
A délután
sárga, kertvárosi
kinyilatkoztatására emlékezz.

Hokikapusod
ijesztő sisakrácsa mögött
bizonyára
gyöngédségről álmodozik.

HA ÉJFÉLKOR VEZETSZ A QUEENSBOROUGH-I ÚTON

7

ne nézz csillagra
vagy a teliholdra A békákra figyelj
És ne az útpadkán maradó megfontoltakra
hanem a vidéki éjszakát megunt
a fényzőrók sugaratól elkápráztatott
kalandvágóokra

Ismerjük persze a fajtájukat; helyi vagányok
akik tarka kalózkendőjüket levetve
zöldfülűként vetik bele magukat
a kerekek sodrába

A testet öltött halál vagyunk nekik
Jobban szeretem e bolondokat
mint a holdat
Ők köszöntenek távollétem után
Egyikük az ifjúságom
még mindig folyókba ugrál
vigyázz rá – és vele

Tudva, hogy szereted e tájat
néhány alapszabály
Semmilyen holdat ne nézz
Orroddal érzékeld a gránit hevét
A jelzőtáblák irányába ússzál
Csak tükörképekhez éj

REKKENŐ

8

Esőben virágközelben
minden porzó bimbószagú
duzzadt levelek
nyiladékából
életnedv fehér cseppje
lövell feléd
a színpompás enyészet
dús párája tömíti orrod
agyad telített szivacs
alig van levegő nincs nincs
vattacukorhalál

ALKONYI PORFÁTYOL

Alig mozgunk ilyenkor
a nappal utolsó órájában

Most kinyitja kék boltját az ég

Nekem a gyerekeimhez kötődik ez az óra
akik a gulyát beterve
dologunottan lóbálták botjukat
pedig e porból kifesző alkonyipír
mindenütt jelen van – itt a Nílusnál
félig süllyedt óriásmadárként
forgolódnak a csónakok
a vizet nézem
mely leálmódja nyelvemről a port
e tájon olyannak érzed a szád
amilyenek a cipőd látod

Minden alakzattá egyszerűsödik

Fény híján lehül inged
a borbélytól kilépő férfiak
üde bőre érzi a levegőt
Egész nap
porlepte gránitömleny

most meg
hirtelen hús-vér a Nílus
ágyon elnyúló kar

Nem emlékszem tisztán
az indiai miniatúrákon
miről szól ez az óra
aprók voltak az emberek
az állatokat csak porfelhő jelezte
pamacsök a légben
A magarázatokból
nem emlékszem többre
összefüggéstelen szép mondatoknál
melyekben egy golyó színe
egy lótuszra lépő bal láb
elválást jelképez
Vagy istenek történetére
akik oly szép nőket teremtettek
hogyan saját szenvedélyükben égve
hamuvá enyésztek
A nők kedves papagájukra bízták titkukat
a magányos férfiak beleívódtak fekhelyükbe
Mily sokakat
alázott meg készséggel
a folyók messzisége

Behúzott nyakú utasa alatt
lomhán fordul a csónak
holdfényre kész
vitorlái
tüdőként telnek meg

többé nincs mélysége a távlatnak
most megeshet
hogyan két csónak kontúrja
némán összekoccan

(Fordította: Szilágyi Mihály)

*2018. július 8-án Michael Ondaatje (Toronto) *Az angol beteg* című regényét választották az elmúlt 50 év legjobb Man Booker-díjas művének, és ezzel Arany Man Booker-díjas lett. Az indoklás M. O. prózájának költőiségét méltatta, ez alkalomból verseiből adunk válogatást fordítója összeállításában.

Az idő minden egyes pillanatában – amellet, amit az emberek természetesen tartanak mondani és tenni, ami elő van írva a gondolkodásuk számára éppúgy a könyvek, a metróban látható plakátok, mint a viccek által – ott rej-

10 Annie Ernaux

ÉVEK*

meg tudnák nevezni őket. Hallgatás, mely egy nap hirtelen vagy lassanként megtörik, és szavak kapcsolódnak a végre felismert dolgokhoz, miközben a mélyben újabb elhallgatások alakulnak ki.

lenek mindazon dolgok, amelyekről hallgat a társadalom, és nem tudja, hogy hallgat róluk, rossz közérzetre és magányra ítélve azokat, akik érzik e dolgokat, anélkül hogy

Később az újságírók és a történészek egymással versengve szeretnének emlékezni Pierre Viansson-Ponténak egy 68 májusa előtt néhány hónappal a *Le Monde*-ban leírt mondatára: *Franciaország unatkozik!*¹ Könnyű lenne felidézni képeket unott, nem tudni mióta rosszkedvel teli önmagunkról, az Anne-Marie Peysson² előtt töltött vasárnapokról, és biztosak lehetnénk abban, hogy ugyanezt élte meg mindenki más is, egy egyforma szürkeségbe merevedett világot. A televízió egy változatlan, mindössze néhány szereplőből álló corpus ikonográfiáját közvetítve az események ne varietur verzióját hozza majd létre, azt a benyomást eröltetve ránk, hogy abban az évben mindannyian 18 és 25 év közöttiek voltunk és zsebkendővel a szánkön utca-kövekkel dobáltuk a rohamrendőröket. A kamerák által felvett képek ismétlődésének hatására szívesen elfojtanánk magunkban a saját májusi történetünk képeit, amelyek nem voltak sem nevezetesek – a kihalt állomástér egy vasárnap, utasok és az újságosnál napilapok nélkül –, sem dicsőségesek – például amikor attól féltünk, hogy nem lesz pénzünk (mennyire siettünk kivenni a bankból), benzinünk, s főleg élelmünk, és színültig megpakoltunk egy bevásárlókocsit a Carrefourban az éhezés átörökített emléke folytán.

A többihez hasonló tavasz volt, zivataros áprilissal és későre eső húsvétal. Nyomon követtük a téli olimpiát Jean-Claude Killyvel,³ olvastuk az *Élise vagy az igazi életet*,⁴ büszkén lecseréltük az R8-ast egy Fiat Berline-re, elkezdtük tanulmányozni a *Candide*-ot a G osztályos elsősökkel, és csak felületesen figyeltünk a rádióban bementett párizsi egyetemi zavargásokra. Szokás szerint ezt is elfojtja majd a hatalom. A Sorbonne azonban bezárt, az írásbeli tanári szakvizsgák elmaradtak, összetűzésekre került sor a rendőrséggel. Egyik este pedig ziháló hangokat hallottunk az Europe 1 rádióállomáson,

barikádok voltak a Latin negyedben, mint tíz évvel korábban Algírban, Molotov-koktélok és sebesültek. Most már tudatában voltunk annak, hogy valami történik, és már nem volt kedvünk másnap újramelegedni a megszokott életet. Összefutottunk egymással, bizonytalanul összegyűltünk. Pontos ok vagy követelés nélkül hagytuk abba a munkát, mintegy megfertőződve, mert lehetetlen bármit is csinálni akkor, amikor felbukkan a váratlan, csak várni lehet. Nem tudtuk, hogy mi történik majd holnap, és nem is igazán próbáltuk megtudni. Ez egy másféle idő volt.

Mi, akik igazából sohasem vettük ki a részünket a munkából, sohasem akartuk igazán azokat a dolgokat, amelyeket megvásároltunk, magunkra ismertünk a nálunk alig fiatalabb, rohamrendőrökre utcaköveket hajigáló egyetemistákban. Helyettünk dobták vissza a hatalomnak a cenzúra és az elnyomás éveit, az algériai háború elleni tüntetések erőszakos felosztatását, a maghrebiek bántalmazását, a betiltott *Az apácát* és a hivatalos személyek fekete Citroën DS-eit. Megbosszultak minket kamaszkorunk minden erőlködéséért, a tiszteltudó hallgatásért az előadókban, az amiatt érzett szégyenért, hogy titokban fiúkat fogadtunk egyetemi kollégiumi szobánkban. Lelkünk legmélyén, a meggyötört vágyakban, az alávetettségek csüggedségében rejlett az oka annak, hogy gondolatban mi is részeseivé váltunk a lángba borult párizsi estéknek. Sajnáltuk, hogy nem ismerhettük meg mindezt korábban, de szerencsésnek éreztük magunkat, hogy a karrierünk elején történik ez velünk.

Hirtelen valóságosává vált a családi elbeszélésekből ismert 1936-os év.

Születésünk óta nem tapasztalt, még csak lehetségesnek sem hitt dolgokat láttunk és hallottunk. Olyan helyek, amelyeknek a használata örök időktől elfogadott szabályoknak engedelmességet, ahová csak a lakosság meghatározott csoportjainak volt felhatalmazása belépni, egyetemek, gyárak, színházak nyíltak meg akárkik előtt, és mindenfélét csináltak ott, kivéve azt, ami a rendeltetésük volt, beszélgettek, ettek, aludtak, szerették egymást. Nem léteztek többé intézményes és szent terek. A profok és a diákok, a fiatalok és az idősek, a vezetők és a munkások beszéltek egymással, a hierarchiák és a távolságok csodálatos módon feloldódtak a beszédben. Vége lett a szónokias óvatosságnak, az udvariaskodó és finomkodó nyelvhasználatnak, a megfontolt hanghordozásnak és a körülírásoknak, a távolságtartásnak, amelynek révén – s ezzel most vettük számot – a hatalmon lévők és kiszolgálóik – elég volt Michel Droit-ra⁵ nézni – érvényre juttatták az uralmukat. Remegő hangok kíméletlenül kimondták a dolgokat, szabadkozás nélkül egymás szavába vágtek. Az arcok kifejezték a haragot, a megvetést, az élvezetet.

A viselkedés szabadsága, a testek energiája áttört a képernyőn. Ha ez forradalom volt, akkor fényesen megnyilvánult a bárhová leülő ülő testek kinyújtózásában és elengedettségében. Amikor de Gaulle újra megjelent – korábban hol volt? azt reméltük, végleg elment –, undortól eltorzult szájjal „kuperájáról”⁶ beszélt, és anélkül, hogy pontosan ismertük volna a kifejezés jelentését, éreztük a mélységes arisztokratikus megvetést, amelyet az ezzel a lekicsinylő, az ürülékre és a párosodásra, az állatias nyüzsgésre és az ösztönök elszabadulására egyaránt utaló szóval illetett lázadás váltott ki belőle.

Nem gondoltuk volna, hogy egyetlen munkásvezető sem emelkedik majd ki a többiek közül. Atyáskodó arkifejezésükkel a PC⁷ és a szakszervezetek vezetői továbbra is a szükségleteket és az igényeket határozták meg. Rohantak tárgyalni a kormánnyal – amely pedig szinte már tehetetlen volt –, mintha nem is lehetne többet elérni a vásárlóerő növelésénél és a nyugdíjkorhatár csökkentésénél. Elnézve őket, amint a Grenelle-ről⁸ kijöve dagályosan, olyan szavakkal, amelyeket már három hete elfelejtetünk, előadtak az „intézkedéseket”, amelyekbe „beleegyezett” a hatalom, teljesen alábbhagyott a lelkesedésünk. Újra reménykedni kezdtünk, amikor láttuk Mendès France-t a Charléty stadionban, és hogy a „bázis” elutasítja a grenelle-i megállapodásokat. Majd ismét kétkedés lett úrrá rajtunk a nemzetgyűlés feloszlásakor és az új választások bejelentésekor. Amikor láttuk a Champs-Élysées-n áradó komor tömeget Debrével,⁹ a szolgálalkú viselkedés alól már megviselt arcvonásainak átszellemültsége révén sem mentesülő Malraux-val és a többiekkel kart karba öltve, megjátszott és gyászos testvériségben, tudtuk, hogy hamarosan mindennek vége. Nem lehetett többé nem tudomásul venni, hogy két világ létezik, és nekünk döntenünk kell közöttük. A választások nem választást jelentettek, hanem az előkelőségek visszahelyezését a pozíciójukba. Akárhogy is, a fiatalok fele nem volt még huszonegy éves, tehát nem szavazhatott. A középiskolákban, a gyárakban a CGT¹⁰ és a PC elrendelte a munka felvételét. Arra gondoltunk, hogy szóvivőik az álparasztiasan darabos és lassú beszédmódjukkal szépen átejtettek bennünket. El is nyerték a „hatalom objektív szövetségesei” és a sztálinista árulók hírnevet, s közülük egyeseknek később a munkahelyükön évekig végük lett, mindenféle támadások céltáblájává váltak.

A vizsgák folytak, a vonatok közlekedtek, újra volt benzin. El tudtunk utazni vakációra. Július elején a Párizst egyik vasútállomástól valamelyik másikig buszon átszelő vidékiek érezték maguk alatt az utcaköveket, amelyeket időközben visszaraktak a helyükre, mintha mi sem történt volna. Néhány héttel később hazatérőben sima aszfaltozott felületet láttak, amely már nem rázott,

s azon gondolkodtak, vajon hová tették a soktonnányi utcakövet. Úgy tűnt, több minden történt az elmúlt két hónapban, mint tíz év alatt, nekünk mégsem volt időnk bármit is tenni. Elmulasztottunk valamit egy adott pillanatban, de nem tudtuk, hogy mit – vagy pedig pusztán hagytuk meg-történni a dolgokat.

13

Mindenki kezdte azt hinni, hogy erőszakkal teli lesz a jövő, csak hónapok, legfeljebb egy év kérdése. Forró lesz az ősz, majd a tavasz [egészen addig, amíg nem gondolunk többé rá, és később rátalálva egy régi farmernadrágra, azt mondjuk, „benne volt 68 májusában”]. Egy „új május” reményt jelentett egyesek számára, akik a visszatértén és egy másféle társadalom eljövételén munkálkodtak, ugyanakkor lidércnyomást másoknak, akik akadályokat támasztottak a visszatérése elé, börtönbe vetették Gabrielle Russier-t,¹¹ minden egyes hosszú hajú fiatalban „balost” szimatoltak, tapsoltak az utcai zavargások elleni törvénynek és mindent kárhoztattak. A munkahelyeken az emberek két kategóriába oszlottak, voltak a májusi sztrájkolók és a nem sztrájkolók, akik kölcsönösen kiközösítették egymást. Május az emberek osztályozásának az alapjává vált, s amikor talákoztunk valakivel, azon gondolkodtunk, vajon melyik oldalon állt az események idején. Mindkét oldalon ugyanaz az erőszak volt tapasztalható, semmit sem bocsátottunk meg egymásnak.

Új Forrás 2018/8 – Annie Ernaux: Évek

Mi, akik a PSU-ben¹² maradtunk, hogy megváltoztassuk a társadalmat, felfedeztük a maoistákat, a trockistákat, rengeteg, egy csapásra felszínre került ideológiát és koncepciót. Mindenütt mozgalmak jelentek meg, könyvek és folyóiratok, filozófusok, kritikusok, szociológusok: Bourdieu, Foucault, Barthes, Lacan, Chomsky, Baudrillard, William Reich, Ivan Illich, a *Tel Quel*, a strukturalista elemzés, a narratológia, az ökológia. Így vagy úgy, legyen az *Az örökösök*¹³ vagy egy kis svéd könyv a szexuális pózokról, minden egy új gondolkodásmód és a világ átalakulása irányába mutatott. Szinte fürödtünk az új nyelvezetekben, azt sem tudtuk, mihez nyúljunk, miközben azon csodálkoztunk, hogy mindezekről korábban nem is hallottunk. Egy hónap alatt éveket hoztunk be. És megnyugtató volt számunkra újra látni a megöregedett, de még a korábbinál is harciasabb, megható Beauvoirt a turbánjával és Sartre-ot, még ha nem is tudtak semmi újat tanítani nekünk. André Breton sajnos túl korán, két évvel azelőtt meghalt.

Mindabból, amit egészen addig természetesnek tekintettünk, már semmi sem volt magától értetődő. A család, a nevelés, a börtön, a munka, a nyaralás, a bolondság, a reklám, a valóság egésze vizsgálatnak lett alávetve, beleértve

annak a szavait is, aki kritizált, mert meg kellett vizsgálnia eredetének legmélyét, *te honnét beszélsz?* A társadalom már nem naivan működött. Vásárolni egy autót, leosztályozni egy dolgozatot, szülni, mindennek jelentése volt.

14 Semmi sem lehetett idegen számunkra a bolygón, az óceánok, a Bruay-en-Artois-i büntény,¹⁴ részeseinek éreztük magunkat minden küzdelemnek, Allende Chiléjében és Kubában, Vietnámban és Csehszlovákiában. Értékeltük a rendszereket, modelleket kerestünk. Teljes egészében politikai szempontból olvastuk a világot. A legfontosabb szó a „felszabadítás” volt.

Mindenkinek, értelmiséginek és nem értelmiséginek egyaránt megadott, hogy beszélhessen és meghallgassák, feltéve, hogy valamilyen csoportot, társadalmi réteget, igazságtalanság elleni harcot képvisel. A nőként, homoszexuálisként, osztályelhagyóként, fogvatartottként, parasztként, bányász-ként megélt tapasztalat jogot adott *ént* mondani. Lelkesítő volt közösségi fogalmakban gondolkodni magunkról. Spontán módon szóvivői támadtak a prostituáltaknak, a sztrájkoló munkásoknak. Charles Piaget, a Lip dolgozója¹⁵ ismertebb volt, mint az azonos vezetéknevű pszichológus, akivel korábban a filozófia tagozatos osztályban rágták a fülünket [nem tudtuk, hogy egy nap majd egyikük neve sem idéz fel semmi mást számunkra, csak egy luxusészkerészt a fodrásznál kitett képesújságokból].

A fiúk és a lányok most már mindenütt együtt lehettek, a díjak osztását, a dolgozatokat és az iskolaköpeny kötelező viselését eltörölték, az osztályzatokat A-tól E-ig tartó betűkre cserélték. A diákok csókolóztak és dohányoztak az udvaron, hangosan *debilnek* vagy *zseniálisnak* ítélték a fogalmazások témáit.

Kipróbáltuk a strukturális grammatikát, a szemantikai mezőket és az izotópiákat, a Freinet-pedagógiát. Elhagytuk Corneille-t és Boileau-t Boris Vianért, Ionescoért, Bobby Lapointe és Colette Magny szononjaiért, a *Pilote*-ért¹⁶ és a képregényekért. Regényt és naplót írtunk, egyre csak még több kitaratást merítve azoknak a kollégáknak az ellenségeskedéséből, akik 68-ban beásták magukat a tanári szobába, és a szülőkéből, akik botrányt kiáltottak, mert a *Zabhegyezőt* és *A század kisgyermekét*¹⁷ olvastattuk.

A drogról, a környezetszennyezésről vagy a rasszizmusról tartott két-órás viták végére szinte mámoros állapotba kerültünk, lelkünk legmélyén azzal a gyanúval, hogy semmit sem tanítottunk a diákoknak, és vajon nem éppen *a pedál mellett tekertünk-e?* De akárhogy is, szolgál-e egyáltalán valamire az iskola? Egyfolytában kérdésről kérdésre ugráltunk.

Másképpen gondolkodni, beszélni, írni, dolgozni, létezni: úgy véltük, semmit sem veszítünk, ha mindent megpróbálunk.

1968 a világ első éve volt.

(Fordította: Bende József)

*Részlet Annie Ernaux (1940) *Les Années* (Gallimard, Paris, 2008) című regényéből.

A fordító jegyzetei:

- ¹ Pierre Vianson-Ponté (1920–1979): újságíró, a *Le Monde* 1968. március 15-i számában jelent meg a *Quand la France s'ennuie...* című írása.
- ² Anne-Marie Peysson (1935–2015): televíziós bemondónő, újságíró.
- ³ Jean-Claude Killy (1943): alpesi síelő, az 1968-as grenoble-i téli olimpián három számban nyert.
- ⁴ Claire Etcherelli: *Élise ou la vraie vie*. Denoël, Paris, 1967; magyarul: *Élise vagy az igazi élet*. (Ford. Dániel Anna.) Európa, Budapest, 1969.
- ⁵ Michel Droit (1923–2000): író, újságíró, akadémikus, évekig ő készítette az Élysée-palotából élőben közvetített televíziós interjúkat Charles de Gaulle-lal.
- ⁶ De Gaulle a *chienlit* szót használta híressé vált kijelentésében: „La réforme, oui! La chienlit, non!” („Reform – igen! Kupleráj – nem!”). A *chienlit* a francia nyelvben a középkorban bukkant fel, de aztán elfelejtődött, s a franciák egészen 1968 májusáig nem is használták. Az elnök az utcai zűrzavarra értette, viszont az eredeti jelentése (udvarias fordításban) *ágyba piszkítás (chie-en-lit)*.
- ⁷ Parti Communiste Français: Francia Kommunista Párt.
- ⁸ A Munkaügyi Minisztérium utcájának a neve, ahol az érdekegyeztető tanácskozások folytak a kormány, a munkaadók és a munkavállalók között, s ahol megszülettek az ún. grenelle-i megállapodások. A bevett nyelvhasználatban az utcanév magát a tárgyalásokat jelöli.
- ⁹ Michel Debré (1912–1996): politikus, jogász, akadémikus, 1966–68-ban gazdasági és pénzügyminiszter.
- ¹⁰ Confédération Générale du Travail: Általános Munkásszövetség, 1895-ben alapított szakszervezeti tömörülés.
- ¹¹ Gabrielle Russier (1937–1969): marseille-i középiskolai tanárnő, akinek viszonya volt egyik tanítványával, ezért meghurcolták, többször őrizetbe vették és fiatalkorú megrontásáért elítélték. 1969. szeptember 1-én öngyilkosságot követett el.
- ¹² Parti Socialiste Unifié: Szocialista Egységpárt, 1960-ban alapították, 1990-ben feloszlott.
- ¹³ Pierre Bourdieu – Jean-Claude Passeron: *Les Héritiers. Les étudiants et la culture*. Minuit, Paris, 1964. Magyarul: *Az örökösök. A főiskolások és a kultúra*. In Huszár Tibor – Sükösd Mihály (szerk): *Ifjúágszociológia*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1969, 238–254.
- ¹⁴ 1972. április 6-án holtan találták egy 15 éves kamaszlányt, Brigitte Dewèvre-t az észak-franciaországi Bruay-en-Artois kisvárosban; a bűntény máig megoldatlan.
- ¹⁵ Charles Piaget (1928): évtizedekig a besançoni Lip óragyár alkalmazottja volt, ahol aktív szakszervezeti tevékenységet folytatott; különösen a hetvenes években vált ismertté, olyannyira, hogy a PSU egyes tagjai jelölni akarták az 1974-es köztársasági elnökválasztásra.
- ¹⁶ Népszerű képregényújság, 1959 és 1989 között jelent meg.
- ¹⁷ Christiane Rochefort: *Les Petits Enfants du siècle*. Grasset, Paris, 1961.

Évekkel később még mindig a nővérét hívogatta; próbálta kideríteni, mi is történt valójában. Továbbra sem értett semmit, és idősebb testvére sem tudott neki segíteni. Utóbbi már teljesen elfelejtette azt a dolgot – vagyis elfe-

16 Brian Evenson

A FIATALABBIAK TESTVÉR

lejtette volna, ha a húga nem emlékezteti rá folyton. A fiatalabbik testvér úgy képzelte, akárhányszor a nővérel beszél telefonon, és megemlíti az esetet, utóbbi a tenyerét a homlokára nyomva

végigvárja, amit mondani akar, hogy aztán ő, az idősebbik, a testvérek közül az egyetlen, akinek saját családja van, udvariasan elháríthassa a kérdéseit, és élhesse tovább az életét.

Mindeddig szinte azonnal sikerült elhárítania bármit, ami az útjába került, hogy aztán visszatérhessen a saját dolgához. Hosszú évekig irigyelte ezért, ahogyan egyre távolabbról szemlélte, mint lép túl a nővére könnyedén azokon az eseményeken, amelyek egy pillanattal később őt magát úgy fejbe kólintották, hogy kis híján belepusztult. A fiatalabbik testvér ugyanis a legtöbb dologba kis híján belepusztult; majd hónapokba telt olyannyira összeszednie magát, hogy amikor legközelebb ismét fejbe kólintja valami, akkor is csak kis híján pusztuljon bele, ne pedig teljesen és végérvényesen.

Ahogyan egyszer az édesanyjuk is megjegyezte, ő intenzívebben élte meg a dolgokat, mint mások. Akkoriban, amikor még nagyon fiatal volt, ezt egyfajta érzelmi felsőbbrendűségként értékelte; később azonban megértette, mi is valójában: egy komoly hiányosság, amely ellehetetleníti az életét. És valóban; előbb tízes, majd húszas éveibe lépve rá kellett eszmélnie: azok az emberek, akik olyan intenzíven élték meg a dolgokat, mint ő maga is, vagy elmeogyintézetbe kerültek vagy meghaltak.

E felismerését legalábbis részben annak köszönhette, hogy az apja az első kategóriába (elmeogyintézet), az anyja pedig a másodikba (öngyilkosság) tartozott – két további tény, amelyet az idősebb testvér az életén végigsuhanva oly könnyedén és meglehetősen könnyörtelenül figyelmen kívül hagyott. Sőt, miközben a fiatalabbik számára egyre rémisztőbb mértékben bizonyossá vált, menthetetlenül az anyja és az apja gyermeke marad, a nővérének már saját családja volt. Mintha nem is ugyanazon szülők sarjai lennének. A hűg sosem lett volna képes családot alapítani – ennek oka nem mindenki által hangoztatott felelőtlensége volt, hanem az a tény, hogy tudta, ha megtenné, egy lépéssel közelebb kerülne ahhoz, hogy anyja és apja sorára jusson. Nem volt felelőtlen; mindössze rettegett attól, hogy ő maga is a bolondokházában vagy a temetőben végzi.

Az a bizonyos eset akkoriban történt, amikor még együtt éltek a szüleikkel; mielőtt azok (az anya esetében) meghaltak, illetve (az apa esetében) megőrültek volna. Visszanézve egyértelműen több jel is mutatott arra, valami nincs rendben a szüleikkel; ezeket a jeleket az idősebb testvér idővel megértette és csendben feldolgozta, a fiatalabbik azonban túl későn és egyszerre volt kénytelen megküzdeni velük. Úgy érezte, az a bizonyos eset volt az a pont, amikor az élete kezdett kicsúszni a kezéből. Még évekkel később is úgy gondolta, ha megértené, pontosan mi történt velük, és mindez mit jelentett, helyrehozhatná; nővéréhez hasonlóan elnyomhatná az érzéseit, egyre kevésbé érezne, a végén pedig, ki tudja, talán már nem is érezne semmit. És miután már nem érez semmit, gondolta, bármilyen örültségnek hangozzék is, boldogan élhetne tovább. 17

De a nővére nem értette. Amit a fiatalabbik testvér csak *az esetként* emlegetett, számára nem jelentett semmit – igazából még annyit sem. Mint mindig, az idősebbik most is türelmesen várakozott a vonal másik végén, amíg húga újra és újra feltette ugyanazokat a kérdéseket:

– Emlékszel, amikor be voltunk zárva a házba? – kérdezte, ezután pedig egy hosszú szünet következett, mialatt a nővér – legalábbis húga így gondolta – felkészült arra, hogy ismét átélje a történeteket.

– Azért azt nem mondanám, hogy be voltunk zárva – válaszolta, mint szinte mindig. – Ne túlozz.

De a fiatalabbik testvér nem így emlékezett; hanem úgy, hogy *igenis* be voltak zárva. Sőt, a *bezárva* szót nem is érezte elég erősnek a helyzet leírására. Nővére azonban, mint mindig, úgy gondolta, meg kell nyugtatnia a húgát: a fiatalabbik mond valamit, amit az idősebb módosít, finomít és bagatellizál, amíg az érvényét nem veszti. Húgának azonban be kellett látnia, ez *tényleg* megnyugtatta, egy időre *tényleg* jobban érezte magát, és *tényleg* eszébe jutott: „Mi van, ha nem is volt olyan szörnyű, mint ahogyan emlékszem?” De hosszú távon nem lett nyugodtabb; sőt, attól félt, hogy megőrült, hiszen olyan dolgokra emlékszik, amelyek valójában meg sem történtek. De ha nem úgy történtek, mint ahogyan emlékszik, több mint húsz évvel később vajon miért érzi magát még mindig olyan elveszettnek? És mivel a nővére mindig megnyugtatta, hogyan tudott volna valaha is megszabadulni ettől az érzéstől?

Valójában nem arra vágyott, hogy a nővére megnyugtassa, vagy a kezdetektől azt hajtogassa, ne túlozzon. De nem tudta, hogyan mondhatná el neki mindezt – nem azért, mintha a másik nem lett volna elég racionális; hanem épp azért, mert túlságosan is az volt. Átszűrte a világot józan gondolkodásának szűrőjén, ezzel egyszersmind megfosztotta azt minden hatalmától. A nővér nem értette, hogyan lehetek hatással a húgára a történetek; hiszen ő, az idősebbik, nem engedte, hogy órá bármilyen hatással legyenek.

Nem értette például azt sem, hogyan tarthatta a húga élete legfontosabb és legborzasztóbb élményének azt a bizonyos esetet. Hiszen az ő számára mindez semmiség volt. Hogyan lehetséges, kérdezte magától, hogy fiatalabb testvére a történetek még anyjuk öngyilkosságánál vagy apjuk idegösszeomlásánál is pusztítóbb hatást gyakoroltak? Hiszen ennek semmi értelme. Még maga a húga is elismerte, hogy *tényleg* nincs semmi értelme, azonban az eset így is megrázta és teljesen összetörte.

– Ha megértem, mi történt valójában, tudni fogom, hol rontottam el – magyarázta egyre nővérenek.

– De hát semmi sem történt – felelte az. – Semmi. Ez az igazság.

És pontosan ez volt a gond. A két testvér olyan sokáig játszott a el ugyanazt a szerepet, hogy nem tudták, hogyan vetkőzzenek ki belőle. Már képtelenek voltak másképpen reagálni a másakra. Minden egyes beszélgetés sorsa évekre előre megpecsételődött, abban a szent pillanatban, amikor a fiatalabbik legelőször arra kényszerült, hogy eljátssza a felelőtlen hűg szerepét, nővére pedig arra, hogy lecsillapítsa őt. Egyszerűen képtelenek voltak megtörni ezt a mintát; ami pedig azt jelentette, hogy a fiatalabbik testvér nem tudott továbblépni, és még mindig azon rágódott, mi is történt, ha történt egyáltalán valami; és mit tehetne, hogy megszabaduljon tőle, ha tehet egyáltalán bármit.

Szerinte az történt – azaz így emlékezett rá, amikor késő este egyedül feküdt az ágyában a nővérel folytatott újabb beszélgetés után –, hogy az édesanyjuk az egyik éjjel eltűnt. Hogy miért, azt nem tudta. Arra emlékezett, hogy az apjuk zaklatottnak látszott; elvitte valahova az anyjukat az éjszaka közepén, és ott hagyta, azonban a kanapén ülve megvárta, amíg a két gyerek felébred. Nem aludt és nem fürdött; szemei vérben úsztak, és nem is borotválkozott. Emlékezett rá, hogy a nővére valamiért nem tűnt meglepettnek. Hogy azért nem, mert nem is lepődött meg, vagy mert, mint a higgadtabb testvérnek, nem szabadott meglepettnek látszania, nem tudta volna megmondani.

Emlékezett arra is, hogy az apjuk azt hajtogatta, minden rendben van, ám szinte azonnal hozzátette, neki most el kell mennie. Ő meg volt győződve róla, hogy valami nagyon nem stimmel; de hogy pontosan mi, azt nem tudta. Biztosan az anyjkkal történt valami; talán öngyilkos gondolatai épp most nyertek teret maguknak – bár nővére azt állította, nem erről van szó; valami apróság lesz az, egy kis szülői vita, amely miatt az anyjuk úgy döntött, rövid időre visszaköltözik a saját édesanyjához. Az apjuknak pedig szerinte mindössze azért kellett elindulnia, mert várta a munka. Egy értekezletre ment, így kénytelen volt magára hagyni a két gyereket annak ellenére, hogy – és ezt még az idősebbik testvér is elismerte – valószínűleg túl kicsik voltak ahhoz, hogy egyedül maradjanak a házban.

Nővére azt állította, apjuk igenis megfürdött, frissnek tűnt, zaklatottnak viszont egyáltalán nem. Ám a fiatalabb testvér szerint mindez hazugság volt, amivel nővére csupán őt akarta megnyugtatni. Valójában az apjuk szörnyen nézett ki, zaklatott volt, sőt, egyenesen pánikba esett; és ez nem túlzás, igazán nem.

– Szeretsz engem? – tette fel a kérdést olykor nővérének, amikor telefonon beszéltek. – Szeretsz engem? Akkor ne csinálj úgy, mintha nem lennék normális, és hallgass végig.

Tehát az apjuk, aki emlékezetében egyszerre volt kialvatlan és kipihent, tiszta és izzadt, azt magyarázta nekik, hogy el kell mennie. Nagyon sajnálta, de muszáj volt. Ám biztosította őket arról, hogy minden rendben lesz. Beállította a tűzhely időzítőjét, hogy csörögjön, amikor a lányoknak el kell indulniuk az iskolába. Ha az óra megszólal, el kell indulniuk, magyarázta nekik, majd visszakérdezett, hogy értik-e.

Igen, értik, felelték a lányok.

– És még egy dolog – tette hozzá az apjuk, kezét a kilincsen nyugtatva. – Soha, semmilyen körülmények között ne nyissatok ajtót. Senkinek sem nyithatjátok ki.

Hogy utána mi történt? Az idősebb testvér szerint nem sok. Az apjuk elment. A testvérek játszottak, amíg a tűzhely időzítője csörögni nem kezdett; ekkor kiléptek az ajtón, és elindultak az iskolába.

Azonban a fiatalabbik nem így emlékezett. Először is, mindekelőtt nagyon furcsa érzés volt, hogy életükben először egyedül maradtak a házban. Volt abban valami szédítően izgalmas, hogy átlépték az általuk ismert világ küszöbét; ezt az érzést a fiatalabb testvér egy pillanatra sem felejtette el, azóta sem. Hiszen az egyedül töltött percek épp emiatt tűntek óráknak.

– De hiszen csak néhány perc volt – próbálta meggyőzni a nővére.

– Mondom, óráknak *tűnt* – felelte a fiatalabbik. – Tudom, hogy nem tartott órákig, de úgy *tűnt*.

Végül megadta magát, és beismerte, hogy igazából nem tartott órákig – bár tisztában volt vele, valójában nincs is olyan, hogy igazából. De minden szándéka és erőfeszítése ellenére sem tudta meggyőzni a nővérét, és ismét hamar arra a felismerésre jutott, hogy az nem segíthet neki kideríteni, mi is történt valójában. De azért csak beszélt tovább; hiszen ha egyszer már elkezdte, mi mást tehetett volna, mint hogy folytatja?

Az igazság azonban az, hogy a fiatalabb testvér számára abban a pillanatban lelassult az idő, és azóta sem gyorsult vissza. Szédítő érzés volt, hogy bármi megtörténhet, egyszerűen bármi. Csak két szabály volt: az új világ az időzítő megszörrenésével véget ér, illetve az ajtót semmilyen

örölmények között sem nyithatják ki. De a fentiek szolgáltatta kereteken belül bármi megtörténhetett.

20 Hogy mit játszottak? Ugyanazt, mint mindig; azonban most ezek a játékok is másilyenek voltak, ahogyan, így egyedül hagyva, maguk a lányok is megváltoztak. Az idősebbik nővér most is alárendelte magát a húgának: azt játszották, amit az utóbbi akart, úgy, ahogy ő akarta; azonban ezúttal bármi megtörténhetett. A kis játékllovak most olyasmit is meg mertek tenni, amit azelőtt még soha: végigvágztak a szülők hálószobáján, ahol csapatba verődve hosszasan tanácskoztak, és végül kidolgoztak egy haditervet a műanyag játékmackó leigázására; akit, miután legyőztek, lehúztak a vécén, és az eltűnt. A két lány megizzadva, kipirult arccal figyelte, ahogyan a mackót elviszi a víz: hiszen bármi megtörténhetett. A fiatalabbik testvér felkapaszzkodott a mosdópultra a fürdőszobában, kinyitotta a faliszekrényt, és bekente a száját az édesanyja rúzsával, amit sosem volt szabad, majd a játékllovak oldalára is került a festékből: a vörös csíkok a medvével vívott harc során szerzett sebeket jelképezték. A legtöbb sérülést szenvedett musztáng lassan arrébsántikált, és bebújt egy barlangba. Lefeküdt azt remélve, a hűvös sötétség enyhülést hoz majd, legyen akár a gyógyulás, akár a halál a sorsa. Eleinte a kanapé alatti zug volt a barlang, de mivel a vadló nem érezte magát jobban, a fiatalabb testvér a hónalja alá vette – most ez lett a barlang –, a karját pedig a törzséhez szorította. Mire később kiszedte onnan, a barlang oldala is csupa vér volt, a musztáng pedig csodával határos módon meggyógyult, és visszatérhetett a falkához.

– Az nem falka – javította ki a nővére a telefonban –, hanem csorda.

De a húga tudta, hogy igenis falkaként emlegették akkor, hogy bármi megtörténhetett, és ennek a *falka* is a része volt. Persze tudták, hogy igazából csorda, de ők akkor is falkának hívták; szándékosan mondták rosszul. Egész kis világot építettek fel maguk köré, tele olyan dolgokkal, amelyek sokkal elevebbek és sikamlósabbak voltak bárminél, amit a való világ kínálni tud. Attól, hogy idősebb testvére nem emlékezett erre, attól még valóban megtörtént.

Maguk a nővérek is vadlovakká változtak, és csatlakoztak a *falkához* – hát hogy lehet, hogy a testvére nem emlékezett rá? Fogták a legnagyobb befőttesgumit, amit csak találtak, és a szájukba téve a fejükre húzták kantárnak. Elővették a műanyag kenyereszacskókat, amelyeket az édesanyjuk eltett, az aljukat kitömték papírszalvétával, gumival a lábukra kötözték, a kezükre pedig cipőt húztak. És többé mindez már nem játék volt – valami olyasmi történt, ami még sohasem. Hát hogy nem emlékezett rá a nővére? Hiszen olyan örült és mámoros volt ez a pillanat, mintha csak elhagyták volna a testüket – a fiatalabb testvér életében egyetlen egyszer élt át hasonló, szinte vallásos élményt – és mindössze hatéves volt ekkor.

De aztán hirtelen minden összeomlott.

Hallották, amint megszólal az időzítő; odaszaladtak, hogy kikapcsolják, de még mindig ott volt a cipő a kezükön, és egyikük sem akarta levenni, így a kapcsolót két cipő közé fogva próbálták eltekerni, de az túl ósdi és túl sima volt ahhoz, hogy el lehessen fordítani. Így, miközben az óra továbbra is csörgött, a fiatalabbik testvér nővére nyerített, együtt átvágtáztak az étkezőbe, a patáik közé fogtak egy széket, és odacipelték a tűzhelyhez. A fiatalabbik ráállt, és a főzőlap fölé hajolt – érezte, amint az őr láng egy ponton felmelegíti a zománcot –, és a fejét elfordítva, a fogával kikapcsolta az időzítőt. 21

A fiatalabbik testvér tudta, ez annak a jele, hogy a világnak vége, minden véget ért, és iskolába kell menniük. Vagyis mégsem volt vége, ugyanis amint az óra elhallgatott, megszólalt a csengő. Mindketten megdermedtek; csak álltak ott, kenyereszacsóval a lábukon és cipővel a kezükön, mozdulatlanul és teljes csendben. Nem szabadott kinyitniuk az ajtót; az apjuk világosan megmondta. Ám azt is, hogy iskolába kell menniük. De hogyan is indulhatnál el az iskolába, amikor valami áll az ajtó előtt, csenget, és be akar jönni?

– A nővérem tudni fogja, mit kell tennünk – gondolta a fiatalabbik testvér.

Ám az idősebbik csak állt ott, és semmit sem tett. Ismét felhangzott a csengő, és ők továbbra is csak vártak; a fiatalabbik idegesen egymáshoz ütögette a patáit.

Vártak egy kicsit, hátha a csengő harmadszorra is megszólal. Mivel nem tette, nővére odahajolt hozzá, és ezt suttogtá:

– Gyere.

Azonban mindössze néhány lépést sikerült megtenniük, amikor csengetés helyett erőteljes, hangos kopogást hallottak: négy éles, egyenletes tempójú döngtetést egymás után. Azonnal megtorpantak – mintha csak valaki hátrarántotta volna a kantárt.

Órák teltek el így – vagy legalábbis óráknak tűnt. A keze megizzadt a cipőben. A kenyereszacsóba burkolt lába pedig még ennél is sokkal rosszabb állapotban volt; a zacskó aljába tömködött szalvéta átnedvesedett. A szája sarka sajgott a befőttesgumitól. A nővére előre lépett néhányat, ő pedig, mivel nem tudta, mi mást is tehetne, követte. Látta, hogy a másik lehúzta a cipőt a kezéről anélkül, hogy ő észrevette volna, a gumit is kivette a szájából, és lassan az ajtó felé osont. Húga követte; próbált nem ránézni az ajtó melletti, függönnyel takart ablakra; nem akarta látni az árnyékát annak, ami a túloldalon áll, de azt így is észrevette, hogy az a valami nagy volt, és amikor újra kopogni kezdett, az ajtó beleremegett a dörmögésbe.

A gyerekszobában a testvére segített neki lehúzni a cipőt a kezéről. Olyan sokáig volt rajta, hogy miután levette, még mindig úgy érezte, mintha ott lenne. A kantár szerepét betöltő befőttesgumi beleragadt a hajába – a nővérenek szét kellett vágnia egy ollóval: ahogy a gumi elpattant, 22 vörös csíkot húzott az arcán; úgy fájt, hogy majdnem sírva fakadt.

A zacskót a lábára rögzítő gumi lila sávokat vájt a bokájába, a lábfeje pedig bemelegedett, nedves lett és viszketett. Egy törölközővel megszárogatta, és felvette a cipőjét, amíg a nővére az ablaka melletti sámlira állva megpróbált kinézni a ház elé.

– Még mindig ott van – mondta.

– Mi az? – kérdezte a fiatalabbik testvér.

– Nem tudom – felelte az idősebbik. – De úgy érted, ki az.

Ám a fiatalabbik testvér nem úgy értette, hogy ki, hanem hogy mi. Fel szeretett volna mászni a sámlira a nővére mögé, hogy ő is kinézhesen az ablakon, de túlságosan félt.

– Most mit csináljunk? – kérdezte.

– Hogy mit? – felelte a nővére. – Játsszunk, amíg el nem megy.

Így ismét játszani kezdtek a műanyag lovakkal; azonban ezúttal játékkukkal lassan mehtagadtak mindent, ami addig történt. Azelőtt úgy tűnt, bármi megtörténhet; most viszont a fiatalabbik testvér csak arra tudott gondolni, be vannak zárva a házba, és nem mehetnek ki; hogy ki kellene menniük, de nem tudnak. A musztángok már csak egyszerű lovak voltak, és többé nem tudták mozgatni műanyag lábukat, így mozdulatlanul kaptattak végig a padlón céltalanul. A medve örökre eltűnt, és a két testvér sem volt ló többé, csupán két csapdába esett lány. Minden összeomlott. Be voltak zárva a házba, és a fiatalabbik testvér tudta, mostantól örökké így maradnak. Próbálta folytatni a játékot, de végül sírva fakadt, és képtelen volt abbahagyni.

Nővére próbálta megnyugtatni; biztosította róla, hogy minden rendben, ám ahogyan mondta, egyértelmű volt, hogy semmi sincs rendben. Minden pokollá változott.

– Mi az? – tette fel ismét a kérdést.

– Valószínűleg már nincs is itt – felelte a nővére. – Szerintem hamarosan elindulhatunk.

Aztán pedig – hogy pontosak legyünk, valószínűleg nemsokára; bár a fiatalabbik testvér szerint igenis sokára – a nővére visszament a gyerekszobába, felmászott a sámlira, és megint csak kinézett az ablakon, majd azt mondta, most már nyugodtan kimehetnek, minden rendben; és ezúttal úgy tűnt, így is gondolja. Összeszedték a könyveiket és a tízórait, majd kinyitották a bejárati ajtót, és kirohantak. Az utca végig teljesen kihaltak tűnt. Az idősebbik testvér, aki utált elkésni, arra utasította a húgát, fussanak egészen az iskoláig; és utóbbinak sikerült is azelőtt beérnie az osztályba, hogy Clark

tanárnő befejezte volna a névsorolvasást. Ha így tekintünk a dologra, mintha egy percig sem tartott volna az egész. Ha így tekintünk rá, mint ahogyan az idősebbik testvér is tette, valójában semmi sem történt.

Azonban a fiatalabbik testvér számára valami akkor elveszett. Egy része még ma is ugyanaz a kislány volt cipővel a kezén, befőttesgumi-kantárral a szájában, ahogy összevérzett testével a falkáját keresi. Egy része máig ott maradt mozdulatlanul, a házba bezárva, arra várva, hogy az ajtó beleremegjen a dörömbölésbe; és még évekkel később is azt próbálta kideríteni, hogyan is szerezhetné vissza önmagából azt, ami akkor ott maradt. Mert amivé azóta lett, azzal szinte semmit sem tudott kezdeni.

– De akkor szerinted mit kellene tennem? – tette fel a kérdést végül üresen kongó hangon a nővére egyik telefonbeszélgetésük alkalmával. – Játsszak veled megint vadlovasat? – majd idegesen felnevetett.

Pedig valójában épp ez volt, amire a fiatalabbik testvér vágyott. Talán segítene; megérne egy próbát, igen. Ha a nővére megtenné, talán történe valami... bármi.

Ám annyi év és annyi telefon után, amelyek újra és újra ugyanazt a mintát égették bele az agyukba, és miután évekig ugyanazt a két szerepet játszották; mégis hogyan kérhette volna meg rá a nővérét? Pontosan tudta, mi a dolga, és azt is, hogy épp emiatt sosem lesz képes erre. Ezer év – vagy látszólag ezer év – múlva sem.

(Fordította: Mohai Szilvia)

A sziklahideg hídkorlátokon és az ibolyakékben búzló kanálisok mentén, a keményre fagyott fémrácsokon gubbasztanak. Kilizult, keskeny pincelép-csőkön gubbasztanak. Útszélien hagyott sztaniolpapíron, őszi lombokon és

24 Wolfgang Borchert

A VARJAK ESTÉNKÉNT HAZAREPÜLNEK

feketében gyászolva és rekedten károgva. Gubbasztanak, és mindenféle elhagyatottság sánta, ritkás és szétzilált tollazata lóg rajtuk. Szívek, lányok, csillagok elhagyatottsága.

Alkonyattól pirkadatig a házak árnyékában, szégyenlősen, kátrány-sötéten és flaszterfáradtsággal gubbasztanak. Vékony talpukkal, szűrkére porozva a világdélután korai párájában, megkésve, egyformaságról álmodozva. Feneketlen mélységek felett gubbasztanak, szakadékba rántva, éhségtől és honvágytól álmatagon.

Varjúarccal (épp, mint mások?) gubbasztanak ők, gubbasztanak, gubbasztanak és gubbasztanak. Kik? A varjak? Talán a varjak is. De legfőképp az emberek, az emberek.

A nap hat óra körül vörössesszőkére festi a füstből gomolygó nagyvárosi felhőket. És a házak égbékek és lágyan szögletesek lesznek a koraesti fényben.

De a varjúarccal fehér hártyákkal és fagyott sápadtsággal gubbasztanak kilátástalanságukban, eltörölhetetlen emberiségükben, mélyen a foltoktól színes kabátjukba bújva.

Tegnap közülük egy még a rakparton gubbasztott, és a kikötő szagát teljesen magába szívva törmelékeket lökdösött a vízbe. Barna szemöldökei bátortalanul, de utánozhatatlan humorral, mintha heverőrojtok lennének, úgy lógtak a homlokán. És aztán jött egy fiatalabb, a szegény könyékig a nadrágjában, kabátjának gallérja pedig a sovány nyaka köré volt felhajtva. Az öregebb nem nézett fel, a mellette lévő félcipők sivár pofáját nézte, és egy hullámok fodrozta torz kép, egy reszkető emberi alak nézett vissza rá. Ekkor tudta, hogy Timm az, újra ott van.

Na, Timm, mondta, itt vagy már megint. Máris vége?

Timm nem felelt. A rakpart falán gubbasztott a másik mellett, és hosszú kezeivel körülfogta a nyakát. Fázott.

Az ágyatok nem volt elég széles, hogy? kezdte óvatosan a másik hosszú hallgatás után.

Ágy! Ágy! mondta Timm dühösen, hisz én mégis szeretem őt.

a park vétkező padjain.
Tűzfaloknak dőlve, rézsú-
tosan, az elvágyódással
teli falakon és a rakpart
mólóin gubbasztanak.

A hiábavalóság-
ban, varjúarccal, szűrkes-

Természetes, hogy szereted őt. De ma újra az ajtó rossz oldalára kerültél. És az éjjeli szállóra sem mentél. Biztosan nem lehetsz tiszta, Timm. Egy ilyen éji látogatáshoz tisztának kell lenni. Pusztán szerelemből nem mindig megy ez. Na, igen, többé amúgy sem vagy ágyhoz szokva. Akkor inkább itt marad az ember. Vagy szereted még őt, mi? 25

Timm hosszú kezeivel megdörzsölte a nyakát, és mélyen elmerült kabátjának gallérjában. Pénz kell neki, mondta hosszú csönd után, vagy selyemharisnya. Akkor maradhattam volna.

Oh, szóval még szereted őt, mondta az öreg, na de ha az embernek nincs pénze!

Timm nem mondta, hogy még szeretné őt, de egy idő után hal-
kan megszólalt: odaadtam neki a sálát, a vöröset, tudod. Másom nem volt. De egy óra után hirtelen nem volt már több ideje rám.

A vörös sálát? kérdezte a másik. Oh, hát ő szereti, gondolta magában, még mennyire, hogy szereti! És megismételte még egyszer: oh, a szép vörös sálát! És most megint itt vagy, és lassan beesteledik.

Igen, mondta Timm, éjszaka lesz újra. És iszonyúan fázik a nyakam, mert nincs rajta már a sálam. Iszonyú hideg van, én mondom neked.

Eztán mindketten a vizet bámulták, és lábuk bánatosan lógott a rakpart faláról. Egy hajó fehér gőzzel kiáltott előttük duzzadó, csobogó hullámokat hagyva. Aztán újra csönd lett, csak a város háborgott egyhangúan, ég és föld között, és varjúarcúan, kék-feketén szomorúan gubbasztott mindkét férfi, délután. Mikor egy óra után egy vörös papírdarabot sodortak oda a hullámok, akkor Timm azt mondta a másiknak: de tényleg nem volt semmi másom. Csak az a sál.

És a másik válaszolt: és milyen szép vörös volt, te, emlékszel még, Timm? Kölyök, vörös volt.

Igen, igen, dörmögte Timm elcsüggedve, olyan volt. És most egészen iszonyúan fázik a nyakam, kedves barátom.

Mégis miért, gondolta a másik, hisz ő még szereti, és egy egész óráig nála volt. Most már csak nem akar megfagyni. Ekkor ásítva azt mondta: és az éjszakai szálló sem ér semmit.

Lilonak hívják, mondta Timm, és szívesen hord selyemharisnyát. De nekem olyanom nincs.

Lilo? csodálkozott a másik, ne szédíts ezzel, biztosan nem Lilonak hívják, ember.

Még szép, hogy Lilonak hívják, válaszolt Timm ingerülten. Úgy gondolod, hogy nem ismerhetek senkit, akit Lilonak hívnak? Sőt még szeretem is, mondom neked.

Timm dühösen távolabb csúszott barátjától, és felhúzta térdét az állához. És hosszú karjaival körülfogta sovány nyakát. A korai félhomály

rátelepedett arra a napra, és az utolsó napsugarak elhagyatott kerítésként álltak az égen. A férfiak magányosan gubbasztottak a közeledő éjszaka bizonytalanságában, és a város nagyságosan és csábítással telve zúgott.

26 A város pénzt akart vagy selyemharisnyát. Az ágyak pedig tisztább látogatóra vágytak.

Te, Timm, kezdte a másik, és el is némult.

Mi az, kérdezte Timm.

Tényleg Lilonak hívják, te?

Még szép, hogy Lilonak hívják, ordított rá Timm a barátjára, Lilonak hívják, és ha újra lesz valamim, visszamehetek majd, ezt ő mondta, kedves barátom.

Te, Timm, megint egy kis szünetet tartott a barátja, ha őt tényleg Lilonak hívják, akkor muszáj volt odaadnod neki a vörös sálát. Ha Lilonak hívják, szerintem, akkor övé lehet a vörös sál is. Akkor is, ha az éjszakai szállás semmit sem ér. Nem, Timm, a sálát otthagyja az ember, ha őt tényleg Lilonak hívják.

Mindkét férfi szemben a szürkülő éggel, rettenthetetlenül, de bátorság nélkül, beletörődve a páraködös vizet nézte. Megadták magukat a rakpartfalaknak, a kapualjaknak, a hontalanságnak, vékony cipőtalpaiknak és üres zsebeiknek. Egyformaságukban kilátástalanul feleslegesek.

Meglepetésre a horizonton magasra feldobva, akárhonnán odafújva, dülöngélő varjak jöttek, énekelve és egészen az éjszakára hasonlító sötét tolazattal, úgy tántorogtak, mintha tintafojtok lennének az esti ég szűz selyempapírján, megfáradtan, rekedten káromgva, és aztán valamivel később, váratlanul a szürkület elnyelte őket.

Néztek az eltűnő varjak után, Timm és a másik, varjúarccal, kékfeketén, gyászosan. És a víz jóllakott és erőszakos szagot árasztott. A város, kockából vadul összehordva, ablakszeműen, ezernyi lámpával világítani kezdett. A varjak őket nézték, a varjakat, melyek már rég eltűntek, szegényen öreg arccal néztek utánuk, és Timm, aki szereti Lilot, Timm, aki húszéves volt, azt mondta: a varjaknak, te, a varjaknak jó dolguk van.

A másik tekintetét az égről Timm széles arcának közepére szegezte, mely sápadtra fagyva félhomályban úszott. És Timm vékony ajkai szomorú vonalak voltak a széles arcon, elhagyott vonalak, húszévesen, a sok túl korai keserűségtől éhesen és vékonyan.

A varjaknak, mondta Timm halkán, széles arccal, ezzel az arccal, mely hús, halvány sötét évet már megélt, a varjaknak, mondta Timm arca, jó dolguk van. Ők este hazaröpülnek. Egyszerűen csak haza.

Mindkét férfi elveszetten gubbasztott a világban, az új éjszakára való tekintettel aprón és csüggedten, de rettenthetetlenül, a rettentő sötétségre bízva. A város puha, meleg függönyökön keresztül, milliányi szemével,

álmosan izzott az éjszakai utcák elhagyatott flaszterével együtt. Ott gubbasztottak ők, keményen, feneketlen mélységükben, mint iszapban korhadó cölöpök, és Timm, a húszéves, azt mondta: a varjaknak jó dolguk van. A varjak éjszakánként hazaröpülnek. És a másik hülyeségeket beszélt magában: a varjak, Timm, ember, Timm, a varjak.

27

Így gubbasztottak. A csábító, pocskék élettől szétterülve. Rakparton és sarokkővön terpeszkedve. Mólón és keskeny pincelépcsőn. Stégen és pontonon. Porszürke utcákon az élet őszi lombjai és sztaniolpapírajai között terpeszkedve. Varjak? Nem, emberek! Hallod? Emberek! És az egyiket Timmnek hívták, és Lilo belészeretett egy vörös sálért. És ezután, ezután nem tudta többé elfelejteni a nőt. És a varjak, a varjak hazáig károganak. És károgásuk vigasztalhatatlanul bezengi az estét.

De akkor egy folyami hajó habzó szájjal eldadogott előttük, és szikrázó vörös fénye titokzatosan, remegve eltűnt a ködös kikötőben. És a pirkadat másodpercekre kivörösölt. Vörös, mint a sálam, gondolta Timm. Végtelenül messze pöfögött már a hajó. És Timm suttozott: Lilo. Szüntelenül: Lilo Lilo Lilo Lilo Lilo – – –

Új Forrás 2018/8 – Wolfgang Borchert:
A varjak esténként hazaröpülnek

(Fordította: Bordás Máté*)

* Az alkotó az Emberi Erőforrások Minisztériumának Babits Mihály ösztöndíjasa.

Egyszerű, fekete borító, minimális színhasználat, alakra leginkább a nyolcvanas évekből ránk maradt családi fényképalbumokra emlékeztethet. A szövegképpel igazán visszafogott játék valósul meg, a kötet egyébként is

28 Kustos Júlia*

HARMINCKÉT ÉV HALLGATÁSÁRÓL

Bari Károly: *Csönd*

körítéstől mentes; csak a versek, illetőleg a tartalomjegyzék – se köszönetnyilvánítás, se mottó, s csupán egyetlen versnél tűnik fel egy ajánlás. In medias res indít, és első versének, a *Befejezetlen tengemek* az első sora

szimbolikusan is értelmezhető, hiszen itt török meg „először a hallgatás”. 2017-es megjelenésével a kötet Bari Károly harminckét éven át tartó szépirodalmi hallgatását törte meg. A szerző tizenhét éves korától, 1970-től jelentette meg köteteit, 1985-ig bezárólag hat verseskötet. Ugyan más értelmezési síkokat nyit meg a hallgatás elmúltjának tudata, nem kell kizárólagosan észben tartani ahhoz, hogy olvasás közben megérezzük, a versek mögött ott lapul a megfontolt hallgatás megannyi hozadéka – s ez az, ami igazán nagy erővel tör át Bari szövegvilágán. „Minden szó jelentésének tökéletesen kell illeszkednie” – nyilatkozta a szerző egy Márványi Juditnak adott interjújában a politikai elhallgattatás költészetére gyakorolt hatásával kapcsolatban.¹ Barinak a szövegalkotáshoz köthető attitűdje börtönélménye és meghurcoltatása után megváltozott, hiszen ekkor ismerte meg igazán a szavak természetét, súlyát és jelentését. Ha nem csupán a szövegekre hagyatkozik az olvasó a kötet értelmezésekor, az interjújában foglaltak, s jelen kritika kezdő gondolatai a tárgyi megjelenésről párbeszédbe léphetnek a szerző képalkotói-grafikai munkásságával is. A versek a kötet letisztultságán kívül maguk is képviselnek egyfajta esztétikai praktikumot, melynek szinte minden esetben funkciója van, s így a Bari képi esztétikája mögött rejlő képzőművészeti-konceptuális megalapozás a versek nyelvezetén, grammatikáján, szerkezetén is átüt, mélyebb szövegrétegeket érint meg. Ez a kötet tömörségében is megmutatkozik. A *Csönd* vékony kötet – harminchat oldal, tizenkét vers. A tartalomjegyzékben a versek mellett szerepel keletkezési idejük, így látható, hogy az utolsó, *A varázsló sétálni indul* című 1985-ös kötet óta tizenöt év telt el a kötetben szereplő legkorábbi (legalábbis publikálás szerinti) vers, a 2000-es *Hóesésig*. Bari legfrissebb (ismét, publikálás szerinti) verse pedig a 2017-es *Feljegyzések a télről* című.

A kötet egésze egységesen működő, szokatlan, döntően vizuális világ megalkotását célul kitűző beszédmódon nyugszik. A képek szokatlanságukban is erősek, és nagyon jól működtetik a felsorolásokból (nominális szerkezetekből)

és közbeékelésekkel túlterhelt mondat(ok)ból építkező verseket. A „madrakkal elővontatott hajnali ég”, az „őszevi hajnalok fehérszűrű járdái” vagy a „sugarakkal aládúcolt alkonyat” verssorok nyelvileg egészen átadhatatlan kompozíciókról (a fény eséséről, időszakok hangulatáról) alkotnak a konvenciókba bele nem simuló, ugyanakkor mentálisan egészen egyszerűen előhívható, természetükben jobbára statikus képeket. Érdeemes megjegyezni, hogy a képalkotás kifinomultságának köszönhetően nem hat fullasztóan a szövegvilág, sőt, nyelvezete a végsőig letisztult.

A *Csönd* néhány verse az irodalmi kánon térben és időben szétszóródó szerzőit idézi meg, akárcsak ha az átírással való kísérletezést (például a *Gazel Maszúd modorában* című szerelmes vers, mely átírata Maszúd-i Szad-i Szalmán *A kedvesem, a szomorítóm...* című, keletkezését tekintve körülbelül 1100-ra tehető versének), vagy a formai archaikusságot (*Régies vers Assisi Szent Ferenchez*) vesszük. Az *Éjszakai utazás* sorainak hangulata több helyütt József Attila szövegvilágát eleveníti fel (a kézenfekvő vonat-motívumtól eltekintve is). Képek és szerkezetek szintjén valósul ez meg, például az első szakasz soraival a *Reménytelenül* inverz mondatalkotását idézve („a sűrűszövéssű megnevezésekbe gabalyodva / nem hánykolódnak, / sorsukra várnak”). A vers harmadik szakaszában lévő tájleírás hangulata vagy a hetedik szakasz *Ódát* idéző, egyszerűségében grandiózus sorai: „minden él, ami van, / a kő, / a zárzórej [...]”. Mindezen túl a vers nyolcadik szakasza, csakúgy, mint az *Óda Mellékda*, éles tipológiai elválasztással zárja le a szöveget. A *Feljegyzések a télről* utolsó előtti, tizenharmadik szakasza egy Radnóti-átírat lehetőségével is él („[a] pricc-s-rekeszekben alvó foglyok álmaiban / megjelennek [...]”), habár a vers a zsidóság deportálása mellett inkább a történelmileg ugyan nagy súlyú, de a köztudatban kisebb visszhanggal élő roma holokauszt tükrében értelmezhető. A cigányság sorsa, a mélyszegénység képei előkerülnek még a *Mulasztások* („itt szegénység van, / kilátástalanság, verejték, / ide merem-e hozni azokat, akiket szeretek”) és a *Feljegyzések a télről* című versekben is („Az aranyfogú cigányok sátrakban laknak [...] arcuk az ébredéskor lehántott dér-maszktól / tűzfényű, kezük az ébredéskor lehúzott dér-kesztyűtől / tűzfényű”).

Izgalmas a szövegeket az identitás kérdése, az önpozicionálás felől olvasni, főként, mivel az úton levés és az elmélyült filozofálás viszonylag statikus helyzetein belül nagyfokú variabilitást mutatnak Bari (ön)megközelítései. Az *Angyalok, kutyák, varjak, cigányok* című versben „gyerekkori arcomat készítem”, írja. A saját maga képének megteremtését a materiális világtól elvonatkoztatott fogalmakkal képzele el, ugyanakkor a vers egy későbbi részén profánabb képek leírásán keresztül vezet be egyfajta hűvös tárgyilagosságon

át megvalósuló pozícionélküliséget („ami vagyok / vér és hús és csont, / már csak romladozás, / már csak a hiány haladéka, / úgy alkonyodik, ahogy valóságot vált a létezés”). Ezekkel a sokszor maga ellen forduló formulákkal a

pozícionélküliség pillanatnyiság alá rendelésével teszi fel a kérdést: 30 a már nem birtokolt múlt és a bizonytalan (jövőtlen) jövő közt ragadva az éppen történő vonatkozik-e rá? Továbbá a potens teremtőt is opozícióba állítja a saját testének eloszlását megfigyelő tehetetlen alakkal. Bizonyos szövegek az énnel folytatott szüntelen, komplex dialógusból kiemelt részletekként is megragadhatóak, egyes részeken a dialogikusság explicit formában is megvalósul („én kérdezek, én felelek, / – milyen volt az életed? / – tökéletes, mint egy részletesen megtervezett, / soha meg nem írt vers”; vagy „hol vagy, hol vagy, elevenen feledésbe vetett? / itt vagyok, itt vagyok”). Az *Éjszakai utazás* ötödik szakaszában a bibliai motívumok hangneméhez illően az identitásvesztésbe ágyazhatóan saját metamorfózisát írja le a beszélő („amikor befoghatatlan vadként keresnek, erdő leszek, / amikor gyógyító növényként, akkor rét”), és így éppen az elrejtőzésére tett kísérletét teszi semmissé, leplezi le. A keresztény hagyomány jelenléte egyébként is jellemző a versekben (például „egészen az eredetig / és egy fáig, / amely körül tüzes kard forog”; „ilyen gödörbe dobhatták bele / a bibliai fivérek szépséges, álomfejtő öccsüket”; „emlékezek arra, aki alászállt”; vagy az *Ősz* explicit Isten-megszólítása).

A világrészékelést Bari a földi élet állomásos jellegén keresztül ragadja meg. S mivel a *Csönd* szövegei egy, az elköszönéshez közelálló pozícióból konstruálódnak, a szerző a viszonylagosságot teszi meg központi elemnek („távolik és közeleg ami volt”, „út a nemlétből / a nemléten át / a nemléthe” vagy „[m]egyek oda, / ahonnan sose jöttem el”). Az életet középkori szemlélethez hasonlatos átmeneti fázisként írja le – de érdekes módon a halál utáni (vagy az életet megelőző) időszaknak főként a menny-pokol pólusokhoz mért neutralitását és (otthonosnak mondható) ismerőségét teszi hangsúlyossá, mikor az időszakot otthonával azonosítja („[m]egyek oda, / ahonnan sose jöttem el, / a távollétemmel benőtt házban mindig ott voltam”). A mennyország is csupán egyszer, egy még a földön megcsönkített angyal képében jelenik meg („terebélyes tölgy alá szalad be egy ázó angyal. / Ha rátalálnak, / lenyiszálják a szárnyait és kifolyatják a véré.”).

A szövegek az ismeretek viszonylagos természetét ragadják meg annak a transzcendensnek a tükrében, mely hozzáférhetetlenné s csak részeiben megfoghatóvá teszi a fizikai valóságot („a világ nevei”, vagy „az emberi fogalmakkal megérintható valóság”). Bari ezzel a viszonylagossággal nem csupán ahhoz csatol, amiről a klasszikus filozófia vég nélkül elmélkedik (a megismerés kérdéskörei; miként definiálhatjuk, meddig terjednek a határai), de magát a megismerés milyenségét is vizsgálja; az elmét egy olyan paradox

viszonyrendszerben oldja fel valami nála hatalmasabban, ahol a büszke individuum és a transzcendens élén álló istenkép néz farkasszemet („Halled-e, amit mondok, Istenem? / én beszélek”). A szövegeket ezáltal egyfajta sajtószerű hurokszerűség jellemzi, mely egy-egy gondolat kifutásakor újra saját magába kapcsolódik vissza. Ennek a hangulatnak érzéletes leírása a *Feljegyzések a télről* alábbi részleteiben látható: „[a] köd ön-maga ellen fordult, / hatalmas falósejtként felélte saját körvonalait is”, illetve „[e]z a világ eltünteti, aki látja”. Szintén a szövegvilág zártágáért felel a megszólítottak limitáltsága, illetve a megszólítás-önmegszólítás olykor tisztázatlan pozíciói.

Mindezek keretezéseként a szerző kedvelt toposzként vonja be és magabiztosan támaszkodik a természet és az évszakok körére. A feloldások klasszikusnak mondhatók: az ősz az öregedés, a tél az elmúlás (vagy legalábbis pozíció szerint az arról való töprengés gondolatainak feljegyzése), az éjszakai táj beutazása az életben való tájékozódás asszociációit kelti fel. A természet és annak fogalomköre egyszerre eszköz a versek térbeágyazottságának definiálására, az individuum megkonstruálására, továbbá az idő elteltének metaforikus vagy éppen konkretizált jelölésére.

Különleges tematikai újdonságként ugyan nem hat a halál közhelyébe ágyazódó szerelmi költészet sem a kötetben belül (hiszen újra a mulandóság és a túlvilág kapcsolatát eleveníti fel), sem a kanonikus szerelmi költészet nagy klasszikusai közt vizsgálva, azonban ahogyan rajta hagyja kézjegyét az imént tárgyalt jól ismert toposzon – a *Gázél Maszúd modorában*, illetve a *Hóésés* című versekben –, az túlmutat a bevettnek mondható elmúlás, elmúló szerelem, a szerelmelek szétszakadása stb. vershelyzeteken. Előbbi az átirathoz használt eredeti szövegnek kifejezetten csak egy formai elemét használja, s jelentéshálóját (mely a bizonyosságra alapoz, az egymáshoz tartozás meglehetősen egyszerű ténymegállapításának varianciáival kerül kimondásra) kiterjeszti és elmélyíti a közös történetben, a frusztrációt vagy éppen a szorongást megértő másik fél intimitásában („földből kinyúló kezek közt szaladok, / aki az álmomból kiment: te vagy az”). A *Hóésés* felütése („Nem halok meg, / csak elhagylak”) szokatlan, hiszen hideg racionalitásból konstruálja meg a szeretett társ hátrahagyását, miközben az elhagyás helyett mégis megkérdőjelezhetetlenül a halál forgatókönyve bomlik ki („elmegyek a föld alá, a kibontott mélységbe”). A versben a megszokott hétköznapi képei („megpróbálok magaddal elhítni, / hogy nem változott meg semmi”) az egyedül-léttel fenyegető és az egyént túlnövő jelenetekké torzulnak („és tétovábbak lesznek lépteid az utcán, / és hangosabban zizegnek rád / a színváltó reklámok [...] nyomtalanul eltűnedeznek majd a kincseid”). A felsorolásokat

a versben a sorok tördelése rövidebbé, zaklatottá teszi, egyértelműen sugároz egyfajta dinamikát, ami a kötet többi szövegétől sem idegen (az *Angyalok, kutyák, varjak, cigányok* vagy a *Mulasztások* ritmusára gondolhatunk itt).

32 Mindezen túl a *Hóesés* által középpontba állított másik fél öregedésének, elhagyatottságának leírása (mely a szerző saját halálával párhuzamosan fut a szövegben) érdekes módon sokkal több személyességet hordoz, a részletek megragadásában nagy érzékenységet tanúsít. A versben a két alak az „egymás mellett megöregedett / szerelmesek tekintetének” sorokban csatlakozik egymásba. (Fontos a versszereplők csatlakoztatása egy többes számú alakban, hiszen a beszélő a kötet más verseiben nem teszi grammatikailag explicitté másokhoz fűződő kapcsolatát.) Ezt követően a másik fél megöregedésének és elmúlásának elnyújtott magányával kelt feszültséget, miként saját halálával állítja szembe; ez utóbbi már az eltávozás utáni részben a testtel részben a szellemmel történőket írja le („kelsz, öltözöl, botorkálsz a konyhába”, „beszélsz, de nem lesznek jelen szavaid” és „vakondok sorfala előtt kell elhaladnom, / szárnyaimat rögek közt vonszolva”).

A kötet lezárásaként a *Feljegyzések a télről* utolsó sorai („üres szobában telefon cseng. / Cseng, cseng, cseng”) a csend megtörését érzékeltetik a választ nem kapó telefonhívás képével: a kapcsolatteremtés azonban függőben marad. A csengés ismétlése a telefoncsengés rövid, magas hangját jeleníti meg, a központozás elhagyása az utolsó sor végén a csendnek nyit újra tartományt, az újabb csendülés és az elhallgatás közti határhelyzetet lefestve. Tehát tulajdonképpen a kötet első sorára keretként érkezik a csend, vagy a csend megtörésének válasza – az időbeli meghatározottság kifutás nélküliségével karöltve.

A *Csönd*, miként a kötet címadó verse megfogalmazza, „[e]lmúlás vázlatai a ragyogásban”. Valahol a kötet ennél lényegesen több; nagyfokú alázat és a nyelvi rendszerhez mért alárendeltség, valamint annak a beismerése, hogy az életet, a „megnevezésekkel teleöntött üreget”, hatvanöt évet, harminckét év hallgatását képtelenség a tökéletes megfogalmazásba belerejteni, ahogyan azt a „vázlat” szó sugallhatja. S ezzel egyidejűleg pontosan az alázatos beismerés teszi működővé Bari Károly szövegvilágát. (*Kalligram, Bp., 2017*)

¹ Idézi: BLÉNESI ÉVA, *A költő, akit elhallgattattak majd elhallgatott?* <http://drot.eu/article/kolto-akit-elhallgattattak-majd-elhallgatott-bari-karoly> (Utolsó megtekintés: 2018. április 8.)

*A szerző a kritika írása idején Mórincz Zsigmond irodalmi alkotói ösztöndíjban részesült.

Terasznak hívom, de inkább erkély, ha lepillantok, otthonos mélységet kínál. Kapaszkodom a korlátba, guggolásokkal nyújtom a derekam. A felegyenesedéskor lábujjhegyre állok, hátrafeszített karokkal, fejjel a napba néző ásanát utánzom. Megkímélnek a szédülések, nem kell hát-
ralépnem, hogy rátenye-
reljek az asztalra. Túl va-
gyok a jezsuita módszerre
épülő reggeli szemlélődé-
sen, melynek befelé figye-
lését hétköznapi cselekvé-
sekké oldják a fájdalmak
elviselését ígérő torna-
gyakorlatok. Kitekerem a

Kakuk Tamás 35

OLVASÓNAPLÓ

Földényi F. László:

A melankólia dicsérete

napellenző csíkos vásznát, a hőséget még visszatartja a közeli patak lombos fáinak erdőszigete. „Láttam, ahogyan fekszem a kissé megkopott, szélein rojtosodó takarón, a fűben, a fiatal barackfa tövében, nem messzire a mogoróbokortól, ahonnan apróbbnál apróbb bogarak és rovarok raja kerekedik fel időről időre, hogy körberöpülje, felderítse, majd ismét magára hagyja a földön fekvő emberi testet; [...] immár nem magamat figyeltem, hanem egy idegen testet, azt a felejthetetlen, ma is elevenen bennem élő testet, amelyet gyerekkoromban pillantottam meg, a sportpályára menet, a klinikai épületek valamelyikének földszinti ablakán benézve. Életem első holttestét láttam akkor, mezítelenül, talppal felém fordítva.”

Földényi F. László *A melankólia dicsérete* című könyvét olvasom újra a késő nyárban. A teraszról, saját emlékképeim egyedüli birtokosaként, elképzelem lakóparki házunk helyén a hajdani szabad rétet, még az istállók silóinak jellegzetes szagát is érzem. Előhívhatom hasonló, megrázkódtató élményemet, amikor az iskolából hazafelé tartva, féktelen kíváncsisággal lestem a temető sírkövei mögül két rendőr hatósági szemléljét, hogy az elvágott kötél recsenése, az öngyilkos férfi testének tehetetlen puffanása hazáig kergessen, és kísértsen a mai napig. A könyv bevezető kontemplációja a gyermekkori traumatikus halálélmény leírása, azzal a metaforával, melyben az időnek kiszolgáltatott, öregedő test megfeszül, így köti össze az eget és földet, ahogy majd egy későbbi fejezetben olvashatjuk, mint Klaus testvér kápolnája. A lélek mélységében kutató figyelem más dimenzióba helyezi ezt a személyességet, az ázsiai gyöngyhalászok egyetlen lélegzetvétellel történő merülésére emlékeztet, ahol nem lehet hibázni, hogy a bűvárt ne ragadja el a mélységi mámor. Vertikálisan haladni vissza az időtlenségbe, a zajtalan csendbe („A szavak kisémmizik azt, amiről szólniuk kellene.”), szorongás nélkül szemlélni kiüresedett önmagunkat. A zen tanítása szerint a lélek ilyenkor jut el a yugen, a

homály állapotába, de ahogy a szerző írja: „a melankolikus nem bízik a végső magyarázatokban”. Földényi könyve érzékenyítő, bizonytalanná tevő és titokzatos olvasmány, mert nem vállalkozik arra, hogy konkrét válaszokat adjon saját kérdéseire, hanem a tudás és sejtelen összegzésével maga is keresi azokat a járható hidakat, amelyeken átkelhetünk azon a kétségbeejtő tapasztaláson, hogy életünk véges: ha „az ember szembesül azzal, hogy mennyire nem ura saját létezésének, akkor kel életre a melankólia.”

36 A kertben ülök a kényelmetlen széken, nézem a nyár éjszakai égboltját, a házból kiszűrődő tompa lámpafényben barátom a csillagászati távcső tengelyeinek beállításával bajlódik. Enyhült a nappali kánikula, talán már hűvös is van ezen a tenyérnyi területen, melynek gyepére ráesnek a fenyők, tuják árnyékainak sötétebb foltjai. Az okulárhoz tapadt szemmel látom a Vénuszt, a Jupitert és négy aprócska holdját a hatvanhétből, a Marsot és lélegzetelállító gyűrűivel a halványársárga Szaturnuszt. Próbálok jobban összpontosítani a melankólia istenéről elnevezett bolygóra, szemüvegem dioptriájához finomítom az élességet, hátha megpillantom a Cassini-rést, a gyűrűk közötti hézagot, miközben azon mélázom, vajon hányan bámuljuk most a csillagos eget, s eszünkbe jut-e, hogy galaxisunk is csak egy kis pont a világmindenségben. Földényinél olvashatjuk: „Mi hát a melankólia? Olyasmi, amit ha megneveznek, már nem az, ami. Addig van jelen, amíg nem látni; ha pedig látni, akkor az már csak a ködképe.” Másfelől és másképpen: „[e]gyidejűleg lázadás és rezignáció, föltornyosuló életerő és magába süppedés, inspiráltság és bénultság.” A külső univerzum felfoghatatlan valósága elvezethet bennünket belső valóságunkhoz, ahol a Guadalupe felé utazót hosszan elkíséri az autóbusz ablakából látott vöröslő kősvatag látványa, s ennek üzenete az a belenyugvás, hogy életünk oka és célja ismeretlen.

A szerző *A melankólia dicséretében* különböző korok művészeti alkotásaiban kutatja, fedezi fel azokat a rejtélyes jegyeket, amelyek a melankólia jelenlétére utalnak, megerősítve azon megállapítását, mely szerint a melankóliában „belső erő” működik. Földényi olyan összefüggéseket talál a könyvében tárgyalt műalkotások között, melyek esetenként feltételezések lehetnének, de logikailag sem lehet kétségbe vonni valóságtartalmukat, mert a művek megközelítései, elemzései e vonatkozásban is elementárisan meggyőzőek. Valóság és fikció teremti meg a művészettörténeti hitelességet Giorgione *A vihar* című képének és Dürer *Melencolia I.* metszetének összefüggéséről, a festmény középpontjában a romos épülettorodékról és a metszeten ábrázolt polihedronról, a megmagyarázhatatlan egybeesés jelenségéről és jelentéséről: „Túl renden és rendezetlenségen: ez a melankólia.” A középkortól a kortárs alkotásokig terjedő műelemzések bizonyító erejűek. Bizonyítják, hogy „[a] melankóliában van valami többlet. Hogy ez micsoda, nehezen tudnám megmondani; de éppen ennek a bizonyos

többletnak köszönhető, hogy a melankólia bárhol fel tudjon tűnni. Nemcsak a le-, hanem a felhangoltságban is; nemcsak a bánatban vagy az unalomban, hanem az örömben vagy az önkívületben is. A letargiában éppúgy, mint a koncentrált figyelemben.”

A melankólia dicsérete olyan érzéseket is megmozgat olvasójában, mint a művek megismerésének vágya, csendben ülni a múzeumi pamlagon, nem törődni a béklyóba kötő idővel, nem törekedni a megértésre, az elfogadásra sem, hagyni, hogy a festmény életre hívja lelkünkben azt az érzést, ami hasonló ahhoz, amikor hosszú ideje idegen városban bolyongtunk, és a fáradtságtól elgyötörtén meghúzódnak az egyik templom magányos padosorában. Földényi F. László a kultikus *2001: Űrodüsszeia* rejtélyes monolitjának jelenléteit és eltűnéseit a Kubrick-film képi és zenei áradásában a melankólia metafizikai jeleként látja: „[h]ibátlan-sága túlmutat az örökké változó földi világon”. Hans-Peter Feldmann *100 év* című fotósorozatáról megállapítja, hogy a nyolchetes csecsemőtől százéves aggastyánig készített felvételeivel a művész egymásra kopírozza az idő különböző rétegeit, aminek hatása a felismerés: „az idő számára ijesztően közömbösek vagyunk”. A kortárs magyar festőművész Szűcs Attila képe, az *Előkészület a sötétségre* éppúgy az elemzések tárgya, mint Francis Bacon *Három tanulmány Lucian Freudról*, vagy Anselm Kiefer *Az angyalok rendje* című munkája. Földényi értelmezése szerint a felsorolt művek mindegyikében tetten érhető a melankólia, az a fájdalmas hiány, ami láthatatlan fonalként vezet vissza Giorgione festményéhez és Dürer metszetéhez.

A Köln közelében lévő falu, Wachendorf határában épült meg Peter Zumthor kápolnája, amelyet a tizenötödik századi szerzetes és misztikus, Klaus testvér emlékének szenteltek fel. A kápolna keresése és véletlen megtalálása az „ólomszürke időben” transzcendens történetként idéződik fel a könyv lapjain. A tizenkét méter magas kőhasábhöz farrököket raktak egymásra, ezután a sátorszerű építményt körbezsalták és így betonozták. A faanyag kiégetésével gazdagon hullámzó, érdes, fekete belső felület jött létre, a felül kialakított nyílás pedig utat enged a viláosságnak és az esőnek. A zárt tér sötétjében a bejövő fény visszatükröződik a padló ólomfelületéről, Földényi F. László lényegi hasonlata szerint a kápolna „olyan organikusan bontja ki önmagát, akár egy növény. Összeköti azt, ami lent van, a földön, azzal, ami fönt van, az égben, a látogatónak pedig lehetőséget kínál arra, hogy saját létezését tágabb összefüggésbe ágyazva élje meg.” A kegyhely 2007-es megépüléséig alig ismert svájci építész gondolataira is reflektál a szövegben: „A stílári megoldások, a gyakorlati, történeti szempontok ilyenkor másodlagossá válnak, s egyedül az válik fontossá, amit Zumthor »a mély melankólia érzésének« nevez.”

A mozi otthonossága régen eltűnt, a filmkészítők elfeledkeztek „a film kultúrateremtő szelleméről”, amikor Fellini, Bergman, Bresson, Rohmer, Jancsó, Tarkovszkij filmjei a moziterem magányában művészi élményt nyújtottak a nézőknek. Földényi azt a kérdést nagyítja ki, járja körbe, „hogyan vette át a művészettől az áramvonalasság, a könnyen fogyaszthatóság” a hatalmat? Éppen ezért a szerző alapvetése: „[a] melankólia napjainkban: szembeszegülés az általános társadalmi-civilizációs elvárásokkal.”

Mire *A melankólia dicsérete* visszakerül a polcra, még tart a nyári meleg, de később kel a nap, hűvösebb a korlát fogása. A fecskéket sem látom cikázni az ereszek környékén, az angol muskátli felett fáradtan dongnak a darazsak. (*Jelenkor, Bp., 2017*)

Báthori Csaba verseskötete 2017 végén jelent meg a Scolarnál, a borító egy Dürer-metszet (*Melencolia I.*) felhasználásával készült. Mindent betérítő, aransárga betűk hirdetik a címet: *Melankólia*. A rézkarc a belvégekben megismétlődik, a cseh költő, Vladimír Holan versrészletével kiegészülve – ezek adják a felütését az alcíme szerint 2012 és 2016 közötti verseket tartalmazó kötetnek.

Pataky Adrienn 39

A SZONETT OTTHONOS OTTHONTALANSÁGA

Báthori Csaba: *Melankólia*

A Dürer-kép, amely a négy vérmérséklet közül

a melankolikust – mint a művészekre jellemző típust – emeli ki, az egyik legtöbbet elemzett képzőművészeti alkotás. Földényi F. László *A melankólia discsérete* című, 2017 elején megjelent kötetében gyakran utal a rézmetszetre, s az azon látható „megfejthetetlen kötömbre”, ami olyan érzéseket hív elő, mint a melankólia: „valami ránehezedik az emberre, amitől képtelen menekülni, de közben nem tudja megmondani, pontosan mi is az, ami körül fogja, letaglózza, vagy éppen magasba emeli” – véli.¹ Korábbi könyvében Földényi így mutatja be a melankolikust: „Egyfelől a szellemvilághoz kötődik, másfelől az anyag rabja; megveti a földi törvényeket, és állandóan egy új, a semmibe ágyazódó létezésen töpreng. Jellegzetesen fausti figura [...] semmit sem érez magától idegennek, kielégíthetlensége miatt mégis tökéletes otthontalanság jellemzi.”² Ez az idézet remekül demonstrálja a Báthori Csaba *Melankóliájában* megképződő lírai én karakterét. Báthorinak azonban az egyes versekben nehéz újat nyújtania: a melankóliáé mellett egy másik, csaknem évezredes hagyományba lép be, a szonettébe. Sokféle más mű mellett szonett is született már ezzel a címmel, a forma gyerekkorában a reneszánsz Angiolierié vagy a magyar virágzás idején Juhász Gyuláé – száznál is több szonettet azonban bizonyosan senki nem írt e címmel Báthorin kívül.

A csaknem 400 oldalas kötet az *Elemi szonettekhez* (2013) hasonlóan 4-4-3-3 osztatú versekből áll. A szonett nem újdonság Báthori életművében – 2013-ban jelentek meg a fordításában Rilke szonettjei (*Szonettek Orfeuszhoz*), s néhány évvel korábbi *A lírikus 123 epilógja*. Babits versének ilyen mennyiségű parafrázisa önmagában is bravúr – a különféle változatokban Báthori a stílusesszék, minőségek, hangnemek és műfajok sokféle változatát próbára tette, a vers megszólalt mások mellett Hölderlin és Esterházy stílusában, gyerekhangon, bűnbánó vagy épp kételkedő hangnemben, szlengetve vagy tájszólásban. Az *Elemi szonettek* komorabb vállalkozás volt, egzisztenciális kérdéseken merengő líra, amiből jelentős mennyiségű vers szerepel e kötetben is. Az *Elemi szonettek* három ciklusa (*Ikarosz leszáll,*

Orpheusz felkerül, Melankólia) 199 szonettből áll, a *Melankólia* négy ciklusa (*Ikarosz leszáll, Felszáll Orfeusz, Melankólia, Megéri-e*) több mint másfél ezer annyiból. Sőt, e két kötet között megjelent a *Minden repül* (2016) is, amely három évtized verseiből válogat 264 oldalon, s amelynek utolsó része 40 szinte csak szonetteket tartalmaz. A *Melankólia* című szonettkötetből tehát nem kevés verset ismerhet már az olvasó.

A szonettciklus Petrarca *Daloskönyve* óta jellemző, s a szonettkötet a magyar líra elmúlt évtizedeiben kifejezetten népszerű: Szabó Lőrinc után Faludy György, Tandori Dezső, Somlyó György, Bertók László vagy Markó Béla írtak ilyet. Míg Szabó Lőrinc alapvetően a Shakespeare-i formából, a többi szerző leginkább a petrarcaiból indul ki, Báthori is. Petrarca szonettjei jellemzően sajátos logikai struktúrát alkotnak az oktáva és a szextett kétszátatúságával, a *Melankólia* verseinek hangvétele azonban legtöbbször homogén. A tercínák ritkán hoznak fordulatot, az egyes szakaszok inkább egybefolyanak az enjambement-ok és a tematika által, csak a második tercina, vagy annak utolsó sora szolgál esetenként axiómaszerű csattanóval, szintézissel. Ez azonban nem róható fel a szerzőnek, hiszen a szonettnek nincsenek számon kérhető követelményei, bár a klasszicista poétikáktól kezdve gyakran próbálták preskriptív keretek közé szorítani. Báthori a *Melankóliában* alapvetően 14 sorosnak és 4-4-3-3 osztatú, rímes versnek tekinti a szonettet, egy interjúban így fogalmazott: „Elképesztő, hogy a szonett 14 sora milyen sokféle árnyalatra, milyen sok távlat kibontására, sőt megteremtésére képes. Elnyúlhatetlen műforma ez, egészen boszorkányos, varázslatos, összemérhetetlen. Ezeregy arca van.”³ A *Melankólia* invokációszerű nyitányával a szonettet megszólító önreflexív versekhez – mint József Attila *Gyöngysora* („Szonett, te drágakő”), vagy Babits *Szonettek* című verse („Szonett, aranykulcs”) – csatlakozik: „Szonett, hang-égitest, mértani mámor” (*Kérés ehhez a szonetthez*). A gyakran az aranymetszés struktúrájához hasonlított szonettforma nemcsak matematikailag, de hangzás szempontjából is egyedülálló, erre utal elnevezése is, amely a latin *sonus* ('hang') szóból ered. „Mértani mámor” révén az organikus, természeti formákhoz is hasonlít, vizuálisan is leképezi a fák vertikális alakját, a lent és fent egységét, s ezt felerősítik e kötetben a témák, cikluscímek (*Ikarosz leszáll, Orfeusz felszáll*) is. Az első vers igazságvágyát – „de fenn meséld el azt is, ami nem fáj / lenn, s tartson meg kicsinynek az igazság.” (*Kérés ehhez a szonetthez*) – létértelmező igényű szonettek láncolata viszi tovább, amelyek már-már monomániásan ragaszkodnak tárgyukhoz, s attitűdjükre olykor reflektálnak is: „magasba csábít a bálvány. // Vagy a rögeszmék. Mert függőleges / minden téboly.” – áll a *Nincs messze közepén*. A versekben a fent és lent közötti átjárás, a titok megsejtése, az egyensúly megteremtése tematizálódik: „Aki magasra tör, a láthatatlant / választja.” (*Az eltűnt*), mégis ott érhető el a „hang-égitest”, vagyis a

szonett, fent az égben, ahol „Függőlegesen sűrögnek a szentek” (*Valse Triste*). Az interszjektív térben a „Holtak élőkkel megszövik a rendet” (*Ninncsen világvég*), minden kauzális: „Hogy itt lenn járhas, azért kell repülnöd.” (*Szálló napjaink*), s az elkerülhetetlen „lejjebb ereszkedés” az élet természetes része (éppúgy, mint a natúra ciklikussága): „üresre éljük itt a testünk / s mindenünk egy zúzó gödörbe forrad / s leszállunk mint lombhullató halottak.” (*Melankólia XXXVI*). A fülszövegben használt *lombozatoság* kifejezés nemcsak a kötet egészére – mint burjánzó szonettalomra –, és a szonettek struktúrájára – organizmusszerű (fa) forma – alkalmazható tehát, több versben megjelenik tematikailag és trópusként is, a *Melankólia XVII*-ben például a szonett önreflexivitására utalva ekképp: „Kamasz erdő is láthatárnak indul, / de végül ő se nő a lombjain túl, –”.

A 365 szonettből álló *Melankólia* implikálja a „minden napra egy szonett”-olvashatóságot, amely által újabb ciklikusságba lépünk: „Napról napra, háromszázhatvanöt / ingovány. Sodródunk, mint önméztő / vizek szálai s mint a lucfenyőtű, / olyan súlyosan fekszünk itt rögök / felett s alatt.” (*Lucfenyőtű*). E versben az örök körforgásnak és az élet uralhatatlanságának képzete domborodik ki, a szonettek egymásutánisága mégis inkább vezeklésként, szertartásszerű, megtisztuló gyakorlatok soraként válik értelmezhetővé. A záróciklusban (*Megéri-e*) némi hangnembeli elmozdulás észlelhető: a lemondásokkal és unalommal átszőtt mélabú olykor életigenlő-beletörődő melankóliára vált, olyasféleképp, ahogy Juhász Gyula *Melankóliájának* záró tercínájában: „De már nem félek tőle, mert tudom, haj, / Hogy rövid álunk, ez édesbús élet / Siet nagyon és addig mért ne éljek?”

A verseken nemcsak a melankólia művészeti ábrázolásai és a szonett sokévszázados tradíciója szüremlik át, de az európai kultúrtörténet ismert alakjai és történetei is. A versek az orfikus Rilke, az egzisztencialista József Attila, a számvető Kosztolányi és az elmúlás-öregedés versekkel egyre sűrűbben jelentkező Oravecz Imre, Tolnai Ottó, Zalán Tibor vagy Bertók László hangjának ötvözeteként szólnak meg. A klasszikusoktól konkrét allúziók, intertextusok is szerepelnek: a *Rejtelmek* című József Attilát idézi meg, a *Valse Triste* Weörest, a *Számadás* Kosztolányit, a *Semmit egészen* Szabó Lőrincet. Némi újholdas hatás is felbukkan, nemcsak a mitologikus Weöres, de Nemes Nagy Ágnes utánérzete által is. Báthori fontosnak tartja a „túlságosan személyes hangütés mellőzése”-t,⁴ s ebben az „objektív” Nemes Nagyt mesterének tekinti. Mégis, sokszor éppen ennek elmentésével dolgoznak a versek: például az anya halálával, és a versbeszélő ebből eredő öndefiníciós kudarcával. Az *Anyám* című szonett (eleje) így játszik a vertikális irányokkal és a dichotómiákkal: „Túl nehéz voltam veled, túl nehéz / vagyok nélküled. Most már se magasra, / se mélyre nem vezet az ember

útja, – / anyámmal valódi merészkedés // volt az élet.” Hasonlóan őszinte hangú az *Örömök közt*: „Ő, anyám ilyen volt: feszélyezetten / sírt, a minden napok túloldaláról / beszélt, és alig derítette mámor.”, s konfesszió jellegű az alábbi sor is: „Az egyik anyám volt, / az egyik őspont. Mert ő egy-
42 magában / szentlelkem volt” (*Melankólia XVIII*). Azok a versek érdekesebbek a más tematikájúak közül is, amelyekben egyedi impressziók olvashatók, például: „Krumplit venni, zöldhagymát, vérnarancsot, / időtlen kibaktatni a Lehelre [...] a magasban most minden oly esendő, – / körben testfoltok hínárlebegése.” (*Melankólia LIX*). Életszerűbbek azok a darabok, amelyek már-már alanyinak hatnak, a lírai én szinte tapintható feszengését viszik színre – „most szorongok, mint gödörben az árvíz. (*Évek közben*) –, mint amelyek univerzális tudást, ontológiai tanokat próbálnak közvetíteni. A „nagy szavakkal” (idő, kozmosz, világ, élet, isten, igazság stb.) operáló versek kioltják egymást, illetve kiüresítik és elhiteltelenítik használt fogalmaikat, s ezáltal azt a nagyobb egységet is, amelybe a kötet révén szerveződnek: a „melankolikus szonettét”. Szintén érdekesebbek azok a versek, amelyek egy konkrét kedveshez szólnak, mint a férfiről és nőről általánosságban írók, amelyek ráadásul olykor patriarchális sztereotípiákat kezelnek evidenciaként (ami nem tesz jót a kötetnek), például: „A nő férfi akar lenni, a férfi / isten, – betöltetlen helyek ezerrel / tátonganak az űrben (*A vágyak árja*) vagy: „Anya, nő? Bármi szemkövetelő / nőstény dongák végleg otthont nem adnak. / Minden férfi egyszer Odüsszeusznak / utóda, kit eltűntet az idő.” (*Tovább*).

Báthori szonettjei a meglévő struktúrákba kényelmesen illeszkedve, tudatosan használják az évezredes tradíciót. A szonettek rímképlete változatos (például alternálódnak az ölelkező és keresztírmek), de a forma nem lesz csonka vagy bővített (mint például Petri Györgynél vagy Tandoninál), és nem is hoz létre új struktúrákat (mint például Borbély Szilárdnál vagy Imre Flóránál). Posztmodern helyett inkább posztnyugatos hagyományba illeszthető ez a líra, az egyes szonettek biztonsággal, katonás rendben követik egymást. Formailag az egységhez képest kuriózum a kötet közepén található *Rímtelen szonett* vagy a *Játék-szonettek* ciklus, amelyben előbb egy, majd kettő, három, négy és öt szótagos sorok alkotják az egyes szonettek rímpárjait.

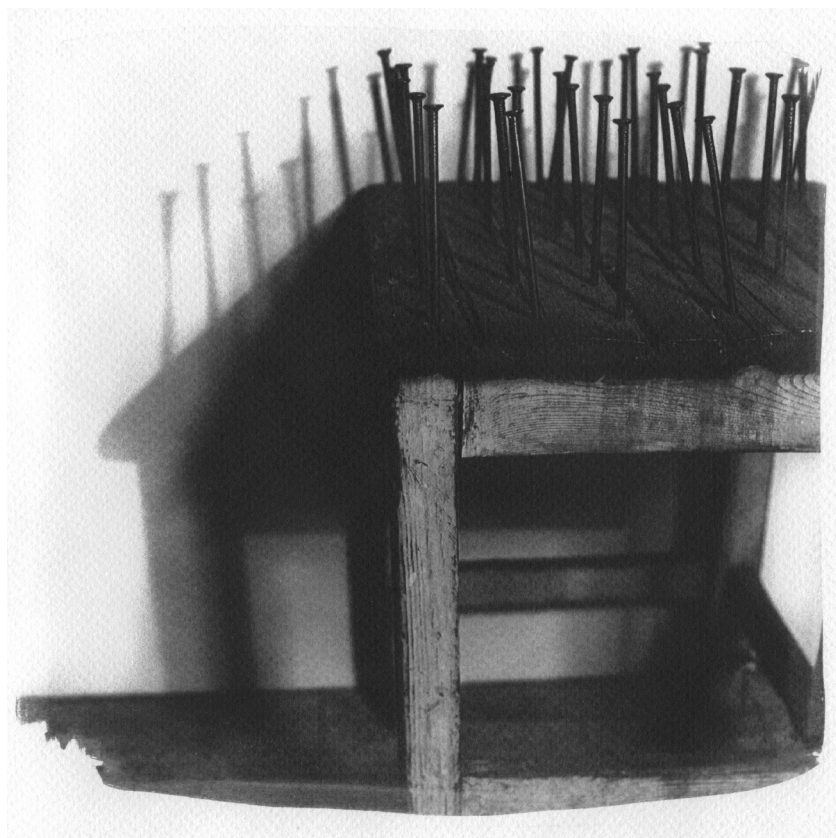
A kötet a fent-lent, élet-halál, némaság-hang, pillanat-öröklét, reggel-este dichotómiák mentén hozza létre sajátos hangulatát. A folytonos ismétlődések, a motívumok újra- és újrafelbukkanásai által állítja elő mindennapi, kedélytelen-monoton melankóliáját. Összességében sokrétű kultúrtörténeti utazást nyújt egy jól begyakorolt formán keresztül, de annak otthonos kereteiből ritkán történik kilépés, pedig épp ezekben az (inkább személyesebb és induktív módszerű) esetekben látszik tétje lenni a versnek. (*Scolar, Bp., 2017*)

¹ Földényi F. László: *A megfejthetlensége vonzott* (Mészáros Gábor interjúja), Litera, 2017. augusztus 12. <http://www.litera.hu/hirek/foldenyi-f-laszlo-77829>

² FÖLDÉNYI F. László, *Melankólia*, Bp., Magvető, 1984, 96.

³ Báthori Csaba: *Megéri a repülés* (Sóki Diána interjúja), Litera, 2017. február 1. <http://www.litera.hu/hirek/bathori-csaba-77157>

⁴ Uo.

MAGYAROK

Gyarmatosításügyön elcsúszott reggelek,
Rosszízű teák, fagyos illat, nagy sohajtások,
Átkozott vaníliák a konyhapolcon,
Megoldáskészleteink bontatlan dobozain százéves nyáripor.

Mintha sötét fenyő ülne az ágyon,
S nem akarná, hogy új irányt találjunk,
Tűlevéllel szórja be otthonunkat – elmaszatolja,
Meddig a konyhakő s hol kezdődik a sztyeppe.

Pillanatokra, most, hogy vad porfelhők között
Lakosság vándorol innen oda át, mintha
Érthető volna a táj fogalma az úrból s hogy
Mért történt minden: talán túlléphetünk –

De mintha örök fenyő ülne az ágyon,
Mérgező vaníliájú reggelek várnak mindig
A lucskos árterek, a feltöresre váró hosszú mezők,
A tejjel-mézszel folyó Kánaán helyett.

DUNÁNTÚL ÖSSZES

Dunántúl összes nyúge, hogy Európa tenyere,
Amit kinyújtattak egy keleti, sztyeppés ügy fele
A hatodik választófejedelemmel, mert neki volt kiosztva,
S a hatodik választófejedelem lenézi-húzza-tolja,
A sztyeppés ügy meg azt, ami Európa benne,
Ahol éri, rabolja-gyűjtogatja.

Mars haza, csúszkorálós kis utcákon, hogy ne találkozzak senkivel, csókolom, semmi, semmi, csak most szöktem meg a rendőrségről, Joci jár-e még focira, nem tetszik már fájni a néninek a lábának? Jó napot, igen, egészen megembe-

46 Lackfi János

AZ ABLAKOT CSUKJA BE A HÓHÉR!

(Részlet a *Levágott fül*

című regényből)

resedtem, apám jól van, csak egy szemét disznó, meghúzza a környék ösz-szes bögyös macáját, igen, a maga menyét is, rendszeresen, pazarul van, sosem kell magához nyúlnia.

Helló, szevasz, nem volt magyarból semmi sem, majd két hét múlva témazáró, beszéljessünk

kicsit a Cooper-tesztről is, a szirénákkal ne törődj, most raboltam ki a takarékszövetkezetet, egy körömrészelővel lenyiszáltam a biztonsági őr fejét, kiszívtam a nyaki ütőeréből a vért, te leszel a túszo, az élő pajzsom, ne rakkoncátlanokdj, ide löjjenek, biztos urak, ha mernek, kérek egy helikoptert leszállási engedéllyel Cipruson meg tízmillió eurót jelöletlen bankjegyekben, különben leharapom és széjjelrágom először a bal fülét, aztán a jobbát.

Sikerül viszonylag észrevétlenül besurrannom a házba, anyám a kislányokkal van elfoglalva, mivoltasuliban, semmisevölt. A szívem lüktető kis bizbasz a torkomban, tényleg itt kell hagynom mindent? A francba! És ha megmagyarázom? Nincs mit magyarázni, ez hivatalos ügy, átcsesztem az agyukat, jobb felszívódni, majd megoldom valahogyan. De hogyan? Mindegy, hogyan, ha sok a tökölés, már nem lesz mit megoldani.

Felfelé menet kiürítem a dobozt, amiben apámék a lóvét tartják, azt hiszik, nem tudom, pedig tudom, egyik este láttam az ajtórésein, egy csomó mindent tudok, ők meg hülyének néznek. Megcsap anyám levesének illata, hát most ez se lesz egy darabig.

A szobám közepére kiszórom a sok retkes tankönyvet, ez a legjobb táskám, bírja a gyűrődést, belefér a fél világ, szeretem is, gatyók, pólók, pulcsik, zoknik, mobiltöltő, fogkefe, van tábori pakolás rutinom, bicska, gyufa, üres füzet, toll, ha tartósan egyedül van az ember, nem árt tisztázni a dolgokat. A papír tűzgyújtáshoz se rossz. Egy nejlon, ha megáznának a cuccok. A rajtam lévő csuka pont jó lesz ebben a mocsok időben, elnyúlhetetlen, anyám meg-rángatná a fületem, ha tudná, hogy feljöttem cipővel, meg fogja tudni, de már nem lesz fül, amit megrángasson, apropó fül, visszateszem a kis whisky üvegcsébe, ezt találtam ki furfangosan, az ajándék whiskyből töltöttem rá, kipótoltam vízzel, sose jönnek rá, a fül meg nehogy megrohadjon, ha már én miatta rohadok meg.

És aztán ki az ablakon, hopp, egy ugrás, huss, a hátsó kapu, a kerítésnél már fékeznek a rendőrautók, ha jól látom. Csukd be az ablakot, kihűl a szobád, csukja be a hóhér vagy a rendőrség, csak ügyesen csukják be, kicsit szorul.

Lenn a megállóban jön a busz, fenn vagyok, mutatom a bérletet, bevetem magam az egyik belső ülésre, behunom a szemem, mint aki aludni akar. Odabenn, fejben megy a film. És most mi lesz? Marha elegáns dolog, magányos férfi a távolsági buszon, jee, ki tudja, hova megy, jee, ki tudja, honnan jön, jee, igazi kovboj, talán embert ölt, talán most fog ölni, alighanem összetör pár szívet és pár ablakot, jee, aztán suhan tovább. Közben majdnem összefostam magam a félelemtől, a gerincemen fogócskát játszottak az izzadságcseppek, szemhéjam alól lestem a felszállókat, mint az oviban, csendespihenőkor sose tudtam aludni. Fel vagyok rá készülve, hogy egyszeriben tányérsapkás rendőrök vagy rohambilis TEK-esek vesznek körül, azonnal tarkóra a kezemet, fekdjek le a földre, mert kiloccsantják az agyamat. Milyen lehet az a pillanat, mikor az agy kiloccsan? Még működik, és már nem tud magáról, vagy rögtön átvált külső kamerába? Ilyenkor pereg le az ember élete visszafelé, háttal zuhanunk az origóba, az energiacentrumba vagy az Isten tenyerébe.

Horrorsebességgel nyitottam ki a szememet, pedig a szemüveges papi csak annyit kérdezett, szabad-e a hely mellettem. Riasztó fejet vághattam, kinyögtem, hogy ja, szabad, de ő reszketegen tovább battyogott a kocs belseje felé. Jött egy kövér csaj, akit nem nagyon érdekeltek efféle finomságok, lezöttyent mellém, odatapasztott az üveghez, mint valami matricát. Kényelmes volt, mint egy ólomdunya, megmozdulni csak hosszas kapálózás árán tudtam. Jótékonyan elrejtett a világ elől, az új felszállók közül mindenki tekintete rajta akadt meg, engem hanyagoltak. Nem is vágytam most a népszerűsége. Ahogy végigmérték a nőcit, elismerés ült ki az arcukra, tényleg nem mindennapi méretekkel büszkélkedhetett, a melltartója kosara lötyögős úszósapka lett volna fejemen. Megborzongtam, pedig a jó meleg zsírfürdőben nem igazán fáztam.

A csajszi a mobilján egy cikket olvasott, fél szemmel láttam, hogy Félix főherceg egy interjúban arról nyilatkozik, melyik hollywoodi sztárral találkozott személyesen, és melyik alpesi csúcsokat mászta már meg. Felhívja a figyelmet az állatvédelem fontosságára, szerinte törvény előtt mindenki egyenlő, ha ő lenne a döntéshozók helyében, megszüntetné a korrupciót, átláthatóvá tenné a közéletet. Ja, örök élet, ingyen sör, Cadillac az új népautó.

Ahogy a busz a végállomás felé zötyögött, bevillant, hogy most nem kellene zöldségeken futtatni az agyamat. Néztam a buszon az embereket, hát itt mindenki biztos a dolgában, azt csinálja, amit tennie kell éppen, megy

munkába, vagy ügyet intézni a gázművekhez, vagy megmérteni az orvossal a vércukrát. Rendben vannak, legalábbis első blikkre. Nyilván ott vannak a kis sunyulók, senki se fogja felírni a homlokára, hogy MOST CSALTAM ADÓT!

48 vagy hogy HAMAROSAN TALÁLKOZOM A SZERETŐMMEL! vagy SEBÉSZ VAGYOK, MEGREMEGETT A KEZEM, AZ ELŐBB ÖLTEM MEG EGY GYEREKET, ÉS MÉG LE IS TAGADTAM! Akik az igazi rossz arcok, azokra aztán semmi nincs kiírva. A filmekben is rezzenetlen, derűs pofával utaznak, kiborotvtalan, elegánsan. Vagy ótvar kocsikban, rosszkedvűen, lepukkantan, mint egy hajléktalan. Bérgyilkos azért még nem lettem, de nyomomban a rendőrség, átlendültem illegálba, ajánlatosabb csendben, olajozottan mozogni, kerülni a feltűnést.

Miért, eddig kinek tűntem fel? Kamasz voltam, sulitáskával, és kész. Elég hasonlítanom magamra, és nem fogok feltűnni senkinek. Na de hogyan hasonlítsak magamra, ha már nem az vagyok, aki voltam? Személyiségjogokat sértő képeket posztoltam, meglógtam a rendőrségről vallomástétel közben. Hogy csináljak úgy, mintha nem tettem volna? Mert amúgy nem érzek különbséget, a sejtjeim nem cserélődtek ki, az emlékeim sem. Mint az egyik filmben, ahol a főhős amnéziás, és mindenféle cédulákra írja fel, amit megtud, hogy másnap is emlékezzen a dolgokra.

Tényleg, így érzi magát az, aki egy bombával a táskájában plázát vagy buszt robbantani indul? Az én bombám az identitásom, a zsaruk köröznék, és mikor elfogy a gyújtózsínór, mikor a körmömré ég, akkor bummm! Csak másnak nem lesz baja tőle. Viszont rendbe kell szedni az agyamat, mert úgy szaladgálnak benne a gondolatok, mint patkányok egy süllyedő hajón. Menők azok a filmek, ahol a bajba került hősök halálosan komoly arccal, rögtön elkezdenek terveket szőni. Pontokba szedik a tennivalókat, kiosztják, ki mit csináljon, az órákat egyeztetik, szóródnak is szét, ki-ki nekilát a feladatának. Egyedül vagyok, kivel egyeztessen az órám? Biztos, ami biztos, a mobilomat átállítottam a busz kijelzőjén látható időre, mintha múlna ezen bármi. Ráhangolódtam a világra, ahol ezután élek. Kiugrottam otthonról, mint ejtőernyős a repülőből. Most vagy kinyílik valami, és megtart, vagy nem. Kétesélyes.

Tudtam, hova akarok eljutni, ezt nem volt nehéz megszűlnöm, rögtön bevillant. Pénzem is volt, nem az enyém, de most már az enyém. Most esett le, talán pont ez lesz az egyetlen megálló vád ellenem. Anyáméktól függ. Apám nem fogja elengedni, még ha anya megtenné is. Persze így be kell vállalniuk, hogy a fiuk tolvaj, ami eléggé gáz nyilvánosan. Fogalmam sincs, mit szeretnének jobban, lehet, hogy anyám ellené inkább a kicsikkel, míg engem a javítóban farba toszogat valami Hulk-féle kolosszus... Mit tudom én, kellek-e valakinek ebben a családban. A faternak biztosan, mert ha engem nem olthat le, már nem akkora májer. Mindenkinek olyan nyálasan

alányal, hogy a belemet kihányom. Persze ezekkel a nyelvcsapásokkal ezve szépen a környékbeli anyukák öblébe, úgyhogy tudja, mit csinál.

Itt állok a végállomáson, a járókelők dühösen taszigálnak, ugatnak nekem, kotródjak a francba, álljak félre az útból, a lökdösés felrisszít, mintha zuhatagba ugranék, kitisztul a fejem. Első lépés: lemegyek a metróba, második lépés: a pályaudvaron megnézem a menetrendet, harmadik lépés: veszek jegyet és kaját. Végül is nem bankot kell rabolnom spéci terv alapján, csak fel kell szívódnom kis időre, tuti búvóhelyem van, az életben nem találnak rám.

A kupében hátradőlök, nyirkos felmosóröngy-állagú szendvicsemet kibontom a nejlonfóliából, a hús meg a salátalevél kifittyen a zsemlekből, de mikor benézek a belsejébe, kiderül, hogy mindkettő kábé feleakkora, mint a szendvics. Csalinak lógatták ki a kis rohadékok. Ez különben így van a legtöbb baromsággal, a müzli doboza kétszer akkora, mint a zacsi benne, a csokik papírja fel van fújva levegővel, mindenhez megveszünk egy nagy lufit! Na, de ki a hülye, ki tartja életben ezt az egész hóbelevancot? Hát mi, kedves kispajtások. Dicsértessék!

Hoppá, egy kedvesnek látszó pap ült le a fülkében, előkapom gyorsan az illedelmes ministránsgyereket, mimikrinek se rossz, beleolvadok a környezetembe, aki egy szent ember társaságában van, aligha bűnöző. Segíték feltenni a bőrröndöt, köszönés, már meg is van a barátság. Beszélgetünk a hittanról meg az oltár körüli szolgálatról, poénos történetek, egy kislány haja meggyulladt első áldozáskor, a fejére kellett borítani az albát. Vagy az atya azt olvassa: „Noé hívta feleségét, Sárát...”, aztán véletlenül kettőt lapoz: „és kikente szurokka a fenekét”.

Atya jól mulat, időközben jött még egy-két ember, minket nem zavar, szemben ülünk, ő elmeséli az első gyóntatását. Fial pap volt, vaságygal nyomott ötven kilót, csupa csont és bőr, ahogy a szemináriumból frissen kikerült. A meghirdetett időpontban ült a helyén, remegett kezében a breviárium, azt se tudta, fiú vagy lány, és persze a pap tényleg valahol a kettő között van, nevette el magát. Szóval ott izzadt, hogy Úristen, most segíts, mit fog ő mondani nála jóval idősebb parasztembereknek, mert ráadásul egy faluba helyezték, nagydarab földművesek közé. Nyikordul a templomajtó, döngő léptekkel közelít valaki, sacc per kábé másfél mázsa lehet. Egyszer csak benéz a gyóntatófülkébe egy igazi, bajszos, vastag nyakú vaddisznó, fordul is kifelé, indul vissza dübörögve. Rémulten ugrott ki a fiatal atya, és utána kiáltott a hegyomlásnak, hogy: „jöjjön csak, ember, van gyóntatás”! Mire az visszafordult, és legyintett: „maga nem tud engem felódozni”. Hát igen, egy ilyen kis nyüzüge pap mi a frászt kezd másfél mázsa bűnnel?

Összenyaklik alattuk. Meséli az atya, a nénikék még panaszra is mentek a püspökhöz, hogy miért nem valami jóforma, tekintélyes plébit utalt ki nekik, miért ilyen vérszegény szeminaristát. A paphiánnyal küszködő excellenciás úr dühében ökölrel verte az asztalt: „Mit képzelnek maguk, tudják, 50 hány településre nem jut senki? És közben halnak ki az öregek! Ha sóványollják a papjukat, hizlalják fel, és most mars innen!”

Lassított a vonat egy állomáson, megláttam, hogy rendőrök szállnak fel. Kirohantam a vécére, hogy összeszedjem magam. A mosdó csapjából nem folyt víz, bőfögött két dohos műanyagszagút, és ennyi. Pedig a filmekben mindenki csapvízzel frissíti fel a gondolatait. Ekkor hirtelen leesett! Hogy lehetek ekkora barom? Zsebemben ott lapult a mobil, ki volt ugyan kapcsolva, de simán bemérhetnek annak alapján. Kitéptem a SIM-kártyámat, zsebre raktam. Közben kezembe akadt a rongydarabba göngyölgetett fül. Hátsó felén a nyersrózsaszínen virító seb.

Mit akar tőlem ez a fül? Mit akarok ettől a fültől? Nemrég átlagos gimista voltam... Az osztálytársaim ülnek, és tanulják a kovalens kötésekkel meg a harmincéves háborút meg a bukolikus költészetet. Nem lehet vissza csinálni. Megyek valami felé, de fogalmam sincs, mi a vége. Rám kopogtak, zsebre vágta a fülem, berontottam a fülkébe, és szembe akadtam a pappal, aki csomaggal a kézben leszállni készült. Felkaptam a zsákomat, és leugrottam én is. Fél szemmel láttam, ahogy a zsaruk járkálni kezdenek a kocsi folyosóin. Betámadtam az atyát, nagy lendülettel elmeséltem neki, hogy nagybátyám jött volna értem, de lerobbant a kocsija, és csak holnapra javítják meg, nem tud-e valakit a városban, akinél szobát kaphatnék erre az éjszakára.

Este már ministráltam is a kis kopott templomban, nettó három néni jelenlétében. Megdicsértek, szép érthetően olvastam fel az olvasmányt. Az evangélium a vízen járásról szólt, és kicsit felállt a szőr a hátamon, mert amit most én csinálok, az baromira ugyanez, a következő pillanatban beront a kommandó, letepernek, és elsüllyedtem. A templomban kocsonyásan állt a csend, a boltívek finoman támaszkodtak egymásra, elég valószínűtlennek tűnt, hogy valahol emberek üldöznek más embereket. Kihajtogattam a kendőt, levettem a kehelyről a cibóriumot, megterítettem, a művelet után előrementem térdet hajtani az oltár felé. Profi vagyok, nem ma kezdtem. A cipőorrom kifelé menet beleakadt a szőnyegbe, kelyhestül, mindenestül hatalmasat zúgtam a sekrestye bejáratánál. Oké, ez csak vicc volt, nem estem el, meg semmi. De eleshettem volna. Ez mindig benne van a pakliban.

Vacsorához pohár italt is kaptam, elvégre nem vagyok már kisfiú, koccintsunk és tegeződjünk. Az atyát a vörösbor egészen visszarepítette a gyerekkorába, szinte érezte a nagyanyja libasültjének illatát, a parázson

forogatott krumpli ízét, a vályogtéglás házban a fal nyirkosságát. Ócska traktorgumit lógattak vasláncon a folyó fölé, ennyi elég is volt, mekkora ugrások, pörgések, zuhanások! Iszaból épített várakat, megtanulta a kutyaúszást, légpuskával verebet lőttek, jó móka békát fogni, nyárson sütni, egy szál klottgatyában rohanni végig az egész nyarat, libapásztorkodni, kukoricát darálni, sós-kát szedni, szénát gyűjteni, ugrálni a kazal tején a habos éjig. 51

A pohár borbán tudatom ingadozott, mint deszka egy magas állványon, kezdtem úgy érezni, az atya gyerekkora az én gyerekkorom, mezítlábam csattogott a finom porban, megkergült kisboci elől menekültem, nehogy kilyukassza a gatyámat, különben megruháznak odahaza. Láttam tükörceسرépben, az udvari diófa alatt borotválkozni édesapámat... vagyis az ő édesapját. Láttam a hasadó barázdát, a kiforduló kövér férgemet és a rájuk szélesebesen lecsapó madarakat, összeverekedtek a bőséges zsákmányon. Fadézsában fürödtem hetente egyszer, csodáltam a férfiak szája sarkába csíptetett cigarettát, magam is próbáltam elpöfögtetni egy lopott csikket a padláson, de torkomra futott a füstje, csaknem megfulladtam, ijedtemben a cigivéget is eldobtam, és mire feleszméltem, már lángra kapott volna a széna, őrült módjára tapostam meztélláb, mintha esőtáncot járnék, csodák csodája, sikerült eloltani, még most is ég a talpam.

Az asztal túoldalán az atya arca mintha szálkákból lenne öszszerakva, szálkacsokor a szája sarkában, a szeme sarkában, szálkapálcikák szétszóródva a homlokán. A bőre meg finomnak tűnt, mintha selyemmel lennének bevonva az arcizmok és a csontok. Lefekvés előtt a fejemre tette száraz kezét, elmormolta az ároni áldást, áldjon meg téged az Úr, és ragyogtassa rád arcát, aztán hegyes nagyujjával keresztet rajzolt a homlokomra, és megpaskolta az arcomat. Megmutatta a szobámat, nem kell zárni az ajtót éjszakára, nem jár itt senki.

Egészen halkán ráfordítottam a kulcsot, nagydarab ócskavas volt. Ledobtam a hátizsákomat, és kipakoltam a zsebeimből mindent, valahogy ki kellett szórnom az egész napot, azt, amivé most lettem. Igazolványaim, a zsepik és a mobil társaságában most ott vigyorgott rám a levágott fül.

Tényleg, az atya mit szólt volna, ha egyszeriben kicsapom a vasalt vázszonabroszra őfelségét? Hadd mutassam be önöket egymásnak. Félix igazi régi vágású arisztokrata! Mit kezdett volna velem? Mégiscsak közelebb van a Jóistenhez, mint egy átlagember. Onnan csak másképp néz ki egy levágott fül. Talán van valami értelme. Beilleszkedik valamibe. Megszagoltam, és elfintorodtam. Kezd bűdösödni, a rongy, amibe belecsavartam, enyhén whisky-illatú és rothadásszagú. Hűtő, az nincs egy plébániai vendégszobában. Hacsak... Az ablakhoz léptem, kinyitottam, dőlt befelé a hideg, mint valami

idegen test. Jéghideg hulla. Láttam egy orosz videót, amint a mínusz negyvenben kinyitják az ablakot. Sisteregve, gomolyogva ömlött a fagy, mint egy felhő. Tényleg teste volt. Kiteszem a párkányra, máma már nem rohad tovább.

Rázártam a nyikorgó ablakot.

52 Körbenéztem, cirádás bútorok, a falon ember nagyságú Krisztus, a szája mintha ki lenne rúzsozva, a fatáblán, amire festették, két lyuk tátong. Az atya mesélte, hogy ez a kép nagyapja katonaládájának aljába rejtve megjárta az orosz hadifogolytábort. Ahogy ledőltem a katonabarna pokrócra, hirtelen előttem volt, ahogy repül ez a kép árkon-bokron át, vissza oda, ahonnan hozták, mínusz negyven fok lehet ott ilyenkor.

Kering egy videó a világ leghidegebb falujáról, ahol egész télen jár a dzsipek motorja, mert ha kikapcsolják, nem lehet beindítani többé. A falu orvosa minden betegségre és műtetre be van rendezkedve kopott, világvégi rendelőjében, tizenkét óra járásra van a legközelebbi kórház. A falu összes gyerekét ő segítette világra, bár nem szülész, öt gyerekből kettő maradt meg, ilyen körülmények közt ez természetes. Az mitől függ, hogy ide vagy oda születtem? Minek kerül bárki oda, ahova? Van ebben valami cél, vagy csak jár az Úristen, mint a magvető, és ahova pottyán, oda pottyán. Vagy nem lehet rossz helyre születni? Vagy nem lehet jó helyre születni?

Akik nevelnek, talán nem is a szüleim. Alig van közös bennünk, őket semmi nem nyugtalanítja, mindig elütik a legfontosabb kérdéseket, csak nevetnek, ha pocskékul érzem magam, azt mondják, a korral jár, mármint az én korommal, később megértem. Hát, ők már jóval öregebbek, és nem úgy tűnnek, mint aki megértett bármit. Hótt sötétek, anyám nem hajlandó meglátni apám szörnnyetegarcát, mindig elfordul, másfele néz, a kicsikkel foglalkozik, mert cukik. Apám megy mint egy ragadozó, nőről nőre száll, soha egy dicsérő szót nem hallottam tőle. Egyszer láttam Dominikot, ahogy megölelte a faterja, és lehet, hogy gejl meg minden, de majdnem elbőgtem magam.

Éjszaka felriadtam, a lámpát elfelejtettem lekapcsolni. Nyekergést hallottam, és láttam, ahogy többször megmozdul a kilincs. Visszazuhanam álmomba, apám kényszerített, hogy a nyúzásnál segédkezzem neki. Lassanként nyilvánvalóvá vált, egy emberi test lóg félig-meddig kibelevze a kampón, ez őt egy cseppet sem zavarta, hosszasan magyarázta, hogy jön le a bőr a legkönnyebben, hogyan válasszam le a csonttól a húst, a húsról a hájat. Meg kellett próbálnom, a belső szervek természetellenesen színesek voltak, narancssárga zsír, mélybordó, hupilila, kék, zöld mirigyek, duzzanatok. Remeggett a kezemben a kés, a test megmozdult, és felbukkant a hozzá tartozó fej is, az atya arca. Kedvesen biztatott, hogy nyugodtan, neki nem fáj, az étellel jár, néha kicsit csiklandozza a penge, de belefér. Apám ekkor egy lobogó zsírban kisütött emberi fület tartott elém, barna volt, és ropogósnak nézett ki, biztatott, kóstoljam meg, ne legyenek előítéleteim, amíg ki nem próbáltam.

Az atya is noszogatótt, ekkor láttam, az egyik füle hiányzik, helyén jókora vérfolyás. Még a csontom is borsózott belé, olyan erősen undorodtam, hogy felébredtem.

A mobilom hat órát mutatott, a tudatom baromira beélesedett, felfogtam, hol vagyok, mi történt, mi nem történt, villámgyorsan ösz- 53
szepakoltam, és kislisszantam a házból. A bejárati ajtóban benne volt a kulcs, de akkorát csattant nyitáskor a kongó előtérben, mintha puskát sü-
töttek volna el. Mindegy, ide úgysem esz többé a fene. Az utcai kapu zárva volt, átlendültem a kerítésen.

Futottam vagy kétsaroknyit, mire lenyugodtam. Ekkor jutott eszembe az a rohadt fül az ablakpárkányon. Sikerült kinn hagyni. Végre lezárhatom ezt is. Megtorpantam, egymás hegyén-hátán to-
longtak bennem a gondolatok. Mi a francért mennék vissza, minek kockáztassak? Csak baj van ezzel a puccos fülherceggel! Valóban óhajtja, hogy visszatérjek önért? Az ember nem feledkezik meg a ba-
ráitairól... Ki vagyok én e nélkül a fül nélkül? Olyan, mintha a titkos küldetésemet hagytam volna el. Ne már, mióta vagyok Steven Seagal? Oké, nem tudom, mit jelent, nem tudom, kié, de ki fogom deríteni. Jézusom, micsoda baromság, most meg Columbó lettem?

Aztán szépen megfordultam és visszaballagtam. Átugrottam a kerítésen megint, az egyik öntöttvas túske kiszakította a gatyámat. Francba, újabb jel, hogy baromságot csinálok. Körbejártam a házat, és a lábazon próbáltam felkapaszkodni az ablakpárkányra. Tiszta karcolás lett a bakancsom, mire nagy nehezen elértem a kőlapot. Billegve végigtapogattam, és semmi! Hová a tetűbe tűnhetett az a nyomorult fül? Elvitte valami állat? Ennyi volt?

Egyszer csak megláttam a lábam előtt pislogni a földön. Valami felkapta, aztán leejtette, fogak vagy csőr nyoma látszott rajta. Körbenéztem, és ekkor vettem észre, mennyi varjú kering az égen. Kárognak a mocskok! Szerencse, hogy ez túl nagy falat nekik. Ekkor újabb varjú tűnt fel: az atya reverendában, integetve közeledett. A kert vége felé rohantam, át-
másztam a drótkerítésen, a szomszéd telken átvágva kiléptem az utcára. A tegnapiak után többre nem voltam kíváncsi.

NOLI ME TANGERE

A folyamat megismételhetősége most talán mellékes. Az eredményét megőrző kibontakozásról mondhatunk valami lényegeset, például azzal, hogy beemeljük a közlésbe ezeket a különálló tartalmakat.

Mint ahogyan két különböző sűrűségű folyadék találkozik, (ennyit följegyezhetesz) anélkül, hogy összekeverednének, vagy ha a súlypont kerül máshová, az állítmányok továbbra is ugyanazok.

Az eszmei forma minden részletben jelen van, és jelenvalósága áthatja az egészet, hogy az idő saját megérlelt gyümölcsként jöhessen létre a belső differenciák egysége. Úgy tudom, ezért kell várnunk oly sokáig.

MILES DAVIS MEGÉRKEZIK

Columbia 30th Street Studio, New York
03/10/1960

A félrehúzóds rekvizítumait
kell majd fölidézni végül, bezárva
az érzékszervek minden ajtaját.

Hordozórakéta lesz a hangszer –
a trombitát! a trombitát!
Mint meredek partok közt rohanó víz,

még szűretlen az élményfolyam.
Sketches of Spain – ez a címe (!) –
a kompromisszum tárgytalan.

ALAKMINŐSÉG

Közeledünk a lényeghez, bár az indokok a legkülönfélébbek lehetnek, a végleges változathoz pedig mérföldek kellene.

Amit úgy hívsz, hogy elszakadás, az valójában egy intenzívebbé váló viszony kifejezése ehhez a világhoz. Legjobb lesz, ha úgy

értékeljük, mint az eddigiek hatálybalépését. A többit meg, mint villanófénnyel rögzített adalékot a kronológiai eredethez.

SEMMI JEL

Egy halom régi fotón szerepelhet,
itt van mondjuk ezen, tessék.
Egy ellentmondáson a varrás
arra vár, hogy felfejtessék.

Vagy más regiszter kell, semmi jel,
legbelsőbb rétege mégis a jelenlétnek.

Nem arról szól-e mindannyiunk
története, hogy egyidejűleg
kívánunk egységet, különbözőséget?

Hiába tervezte el, mégis kiment az erkélyre. Egy fürdőköpenyt kapott föl meztelen testére, nem érdekelte, hogy megfázhat. A kezében ott volt a megkezdett csomag fehér Marlboro - a hiányzó szálakat még közösen szívták el, volt, ame-

60 Péter János

BIZTONSÁGBAN

lyiket felváltva. Szájba venni, amit azelőtt a másik, az is csók. Volt. *Szokj majd le, jót fog tenni*, mondta Balázs. Mert az olyan könnyű. Leszokni a cigiről. Leszokni Balázs-

ról. Arról, hogy végre kellett valakinek. Aki szépnek látta.

Nem gyűjtött rá rögtön, idő kell, míg Balázs leér. Míg eljut a kocsihoz, aztán át a hídon, még egy darabig látni fogja. A cigit a lehető legkésőbb fogja elkezdni, mikor a kocs felhajt a hídra. Egy pillanat alatt meggyújtja, és utána még lesz egy másodperce, aztán Balázs a kocsival együtt eltűnik Újszeged irányába. Amíg ég a cigi, addig még együtt vannak, hiszen úgy kezdte el szívni, hogy még látta. Legalább is a kocsiját. Holnap hajnalban indulnak Pestre a feleségével, Karácsonyra már Kanadában vannak. Ennyi volt. Bő másfél év. Onnantól, hogy a könyvtárban meglátta, hogy Daudet-t olvas, és beszélgetni kezdtek. Lett belőle egy kávé. A következő héten még egy. Aztán egy randi. A harmadik randin lefeküdt vele. Az ötödik randin kiderült, hogy Balázs nős. A múlt hétre pedig az, hogy nős is marad. Kapott egy kanadai állásajánlatot, kiköltöznek a feleségével. Persze meg lehet érteni. Ötvenöt éves, elismert kutató ugyan, de nem biztos, hogy lesz még ilyen lehetősége. Így a fiához is közelebb lesz. Meg lehet érteni, mindenkit meg lehet érteni ebben a történetben. Mindig mindenkit meg lehet érteni. Csak őt ki fogja megérteni. 43 évesen, túl egy alkoholista férjen és pár rövid próbálkozáson. És most már túl másfél éven. Pedig a pakliban benne volt egy házasság. És egy gyerek. Vagy csak a gyerek, azt se bánta volna. Mennyi lehet még a menopauzáig... Tök mindegy, első gyereket 40 fölött nem jó szülni. Meg, mondjuk, kéne hozzá egy pasi. És az, akiben reménykedett, nagyjából most lép ki a lépcsőházból. Itthagya az illatát, az aftershave még érződik a vállán és a párnán, az első tusolásig és mosásig. Itthagya a fogkefáját, a finom harapdálások nyomát a vállán - mindig vigyázott, hogy a nyakán ne hagyjon nyomot. És itthagya Samut, a menhelyről kivett kis tacskó-üreginyúl-denevér keveréket, *meglátod, hogy mennyire fogjátok egymást szeretni*, beszélte rá Balázs.

Szerencsére az erkély nem a bejárat irányába néz - így nincs kísértés, hogy utána kiáltson. Vagy úgy ugorjon ki az erkélyről, hogy ráessen. Vagy lesse, hogy Balázs visszanez-e. Egyébként biztos, hogy nem nézne vissza. Abban egyeztek meg, hogy ez a búcsúest. Ahogy szokták, vacsora, egy konyak, szeretkezés, egy cigi. Aztán vége, Balázs kísétál a tizedik emeleti

panelből, és nem keresik egymást többet. Se telefon, se mail. Mert nem lenne semmi értelme. Ebben egyeztek meg, vagyis Balázs mondta, ő meg mit mondhatott volna. Valahogy abban bízott, hogy hátha addig rendesen összevesznek a feleségével. Hiszen épp, hogy el nem váltak... Az újszegedi házat eladják, Pesten vesznek belőle egy garzont. Ide többet nem jön, esély se lesz belebotlani a könyvtárban vagy a villamoson. 61

Az este mindenben olyan volt, ahogy Balázs szerette. Gyöngytyúk leves - még finomabb, mint a fácán, ebben is egyetértettek. Gasztronómia-ileg teljesen egyeztek: Vadételek, francia konyha, kevés, de minőségi szesz. Irodalmilag is egyeztek, Maupassant, Daudet, Thomas Mann, orosz nagyregények, kortárs magyar irodalom. Mindössze a családi állapotuk nem egyezett. És a jövőről alkotott elképzelésük, derült ki egy hete. A gyöngytyúkot nehezen sikerült beszerezni, a Szent István téren tudta megrendelni, utolsó pillanatban érkezett meg. Egy fél vagy volt a szarvashússal, és ezután nem lesz Balázs, aki kondibérléssel meg színházjeggyel lepje meg, vagy egy nagy bevásárlással, karton cigivel. Persze, ha egyedül lesz, nem fog lakomákat rendezni. A mai maradékra áthívja Rékát, holnap délelőttre beszélték meg a Reök-palotában a Dali kiállítását. Réka az egyetlen barátnője, aki tud Balázsról, neki majd elsírhatja magát. Tulajdonképp az egyetlen barátnője, a munkatársaival nem találta meg a hangot, panelban meg nem barátokzik az ember, hanem elviseli a másikat. Ahogy őket is elviselték, mikor Zoli, a férje, részegen kergette konyhakéssel a kezében, és ordította, hogy *megöllek, te görbe orrú kurva*. Ebből legjobban a *görbe orrú* fáj, igen, tudta, hogy a nyergénél megtörik az orra, tudta, hogy feleannyira sem szép, mint a húga, Imola, de hogy ennyi lenne ő... három év után. Tudta magáról, hogy inkább csinos, mint szép. Ami szögletes, azt elfedi valami kerekkel, az orrát ellensúlyozza egy jópofa kalap, a sarkos állat egy kendő. Imolának mázlija volt, babapofit örökölt anyától, egyértelmű barna hajat - neki meg az apja szögeletessége és seszínű szőrzete jutott. *Vödrot a fejére, aztán mehet*, mondták róla egyszer valami rakodómunkások, mikor harsány hím-kedvük füttyülését nem méltatta válasza. Ennyi jutott az apjától, meg az érettségi évéből a párbeszédük. Mikor megkérte, hadd mehessen egyetemre. *Tizennyolc évig eltartottalak, elég volt*, zárta le az apja. Így lett először két év melő Franciaországban, a pénzből meg három év tanítóképző.

Ha nincs Balázs, fogamzásgátlót se kell szedni. Majd lefogy tőle, bár Balázs örült a felszedett pár kilónak. *Legalább nem szúrsz, ha rádfekszem*, mondta mosolyogva, és milyen hízelgő volt, hogy így is tetszik a férfinak, sőt, így igazán. Ez is egy kis kerekéssel való elfedése a szögleteknek. De most olyan szögletbe került, amit nem tud lekerekíteni.

Ennyi maradékot nem fognak tudni megenni Rékával. Majd ad annak a hajléktalannak, aki itt szokott kukázni a ház előtt. A levesből is maradt bőven, a szarvashúsból és a burgundi mártásból is. Balázsnak nyilván nem lehetett csomagolni, sem ajándékot adni, a felesége rájöhetett volna, hogy van
62 valakije. Legyen, csak titokban, legyen, csak ne nyilvánvaló módon.

Ahogy kamaszkorukban Imola szégyellte, hogy ő a nővére. Imola már 15 évesen lefeküdt a pasijával, és mindig volt valakije - most mégis három gyerekes anyuka, boldog házasságban. Neki a férje volt az első férfi az életében, *szóval hozzámentél az első paraszthoz, aki megdugott*, fordította le Imola a saját nyelvére. A hűgának már rég nem beszélt magáról. Elege volt a *bevonod az ilyeneket meg a neked csak ennyire futja* típusú summázásokból.

A nagy pofon az volt, mikor már gyakorló tanítónőként megpróbált egyetemre menni. Kétszer felvételizett francia szakra, de pár ponttal mindig lemaradt. Hiába beszélt szépen, az elrontott írásbelit már nem tudta feltornázní. Balázs azzal vigasztalta, hogy Albert Schweitzerhez hasonlította, akít féltékeny rokona, Sartre másodrangú lelkésznek, harmadrangú orvosnak és negyedrangú orgonistának nevezett. *Talán igaza is volt*, mondta Balázs, *de ezekből állt össze a schweitzeri életmű, ahogy a tanítónő is lehet másodrangú énekes, harmadrangú testnevelő és negyed rangú irodalmár meg matematikus. De így, együtt mégis tanítónő, mégis gyereket lehet bízni rá.* Vajon, ha most kiugrana a tizedikről, a másodrangú énekes sikoltása közben ki tudná számolni a negyed rangú matematikus, hogy mennyi idő alatt ér le?

A konyakot Balázs hozta, tíz éves Saint Mérac. Vétek lett volna előtte vagy közben dohányozni, akkor semmi nem érződik belőle, tönkreteszi a gyöngytyúklevest és a szarvast is, érződik a másik száján, mikor csókolják egymást. A poharat finoman a tenyerükben tartották, mint kicsivel később egymás arcát. Balázs azt a seszínű, utálatos haját is olyan kedvesen tolta el a tenyere külső részével, mikor a tarkóját cirógatta, mintha szobrot leplezne le. A konyak apró kortyai megtették hatásuk, oldották a gyomor feszültségét, vérbőséget generáltak, átmelegítette őket torkuktól az ölükig.

A kinti hideg lassan kezdte átjárni, csillagos volt az ég, sehol egy felhő, már most fagy, reggelre lesz mínusz tíz-tizenöt is, pár nap, és beáll a Tisza. A vádlija és a térde már fázott, de ölében még érezte Balázs melegét. Tökéletes volt a szeretkezésük, ismerték egymás testét, és Balázs pontosan tudta, hogy a gyengédség mikor válthat át határozottsággá, a határozottság vadsággá, és hogy a harcias vadmacska mikor akar újra visszaszelídülni doromboló kiscicává. Biztonságban és szeretve érezte magát Balázssal, és az első pár alkalom után olyanokat is megengedett neki, amit sem a férjének, sem másnak előtte. Nem számított, hogy meztelen, hogy nincs kalap és kendő, ami árnyalná a szögleteket, hogy a kedves, közös tusolás lehozza a sminket és feltárja a szarkalábakat, hogy 43 évesen a mell szoptatás nélkül

is kissé megereszkedik, és, kivált télen, kivált tablettát szedve, a popsira zsír-
réteg rakódik, és rakódik a pocira is, az is reng szeretkezés közben, nemcsak
a két melle. Nem kellett takarja a két nagy anyajegyet a köldöke és a szem-
remeszőrzet között, ami miatt bikinit sohasem mert viselni. Még pusztít
is kapott rájuk, ahogy az ornyergére is, onnantól, hogy Balázs rájött, 63
mennyre szégyelli. *Így szeretlek, ilyen szépen*, mondogatta. Kíváncsi
volt, hogy ma elhangzik-e, hogy *így hagylak el, ilyen szépen*. Nem hangzott
el. Ahogy eddig minden alkalommal, úgy ma este is teljesen átadta magát,
egy volt a férfival - és most egyedül maradt. És a mai tökéletes szeretkezés
volt részéről valószínűleg az utolsó. Be is ugrott közös kedvencüknek,
Kiss Judit Ágnesnek a verse:

*a ronda nő klasszul kefélt,
mert attól mind rettegve fél:
ez az utolsó alkalom*

Igen, valószínűleg az volt. Ha hamarabb tudja, leáll a tablettával, és
van esélye egy babára - Balázs valószínűleg nem véletlenül várt a múlt
hétig a bejelentéssel. Képes volt vele úgy szeretkezni, hogy tudta, el
fogja hagyni... Kizárt, hogy pár napon belül kap egy meghívást, és kész
a vízum, megvan a jegy, és a feleségével megegyeznek, hogy kiköltöz-
nek. Meghallotta a kocsis hangját, pár pillanat, és feltűnik a hídon. Kéz-
bevette a Marlborot, rágyújtott, az első slukkot akkor engedte ki, mikor
a kocsis eltűnt. Egyedül maradt. A csendben hallatszott, ahogy serceg
a papír, ég a dohány, amikor beleszív. Egyre hidegebb volt, az arca ki-
pirult. Érezte, ahogy Balázs spermája kezd kifolyni belőle - így kopik
hát ki a szex az életéből. Holnap mindent ki kell dobnia, ez a volt férjénél
is bejött. Ami marad konyakból, cigiből, fitness bérletből, mindent,
aminek köze volt Balázshoz. SMS érkezett, egy tinilány mohóságával vetette
rá magát a telefonra. Csak Réka volt. Holnap nem ér oda tízre, legyen inkább
fél tizenegy. Hát, ez most huszadrangú. Majd reggel válaszol rá. A csikket el-
pöckölte, nézte, ahogy aláhull az utolsó cigi, amit még párkapcsolatban kez-
dett meg. A zuhanástól felizzott, lenn a betonon apró csillagocskákra hullott
szét. Egyébként bunkóságnak tartotta, ha valaki szemetel, de most úgy érezte,
hogy egy csúnya, szingli negyvenes nőtől belefér.

Bement, a fürdőszobájában teleengedte a kádat forró vízzel, bár tudta,
most belülről fázik, az ellen pedig nincs orvosság. Ki akarta mosni magából
Balázs illatát, magját, Balázst magát. Haját mosott, lesikálta a puszik és az
érintések nyomát. A harapdálások pár nap múlva eltűnnek. Karácsonyra.
Mikorra Balázs már kinn lesz. Karácsony jön, hogy a fene enné meg. Balázsnak
egy 1863-as *Jézus életét* vett Renantól, remélve, hogy nem buknak le vele,

majd otthon beteszi a könyvespolcra, vagy azt hazudja a feleségének, hogy ő vette magának, úgymint antikvár példány volt. Szépen becsomagolta, na, a papír is megy majd a kukába, a kártyával, dísszel, fenyőággal együtt, a könyvet meg a Somogyi-könyvtár büféjében felejtí, a bölcészek majd örülnek neki. Ki kell dobnia, ha élni akar. Ha akar. Habfürdőt tett a vízbe, ennek női illata van, és őrzí a meleget. Ha felválná az ereit, naplementétől rózsaszín felhőpamacsokat csinálhatna belőlük, vásári vattacukrot, menstruáló hóembert. Tudta, hogy hosszában kell megnyitni a vénát, és hogy a meleg víz jótékonyan hat, tágítja az ereket, megkönnyíti az átmenetet oda, ahol nem kell vödört hordjon a fején. A vezetékes telefon csöngött. Éjjel tizenegykor. Hagyta a fenébe, ha Balázs az, dögljön meg nyugodtan. A nyolcadik csemetésnél elhallgatott, de pár másodpercre rá újakezdte. Kimászott vízesen, felvette, inkább a szomszédok miatt, hogy ne zavarja őket. Réka volt. *Küldtem egy SMS-t, kezdte bártortalanul. Ugye minden oké?* Szóval Réka is benne volt... *Réka, te tudtad?* Hallgatás, ami minden beismeréssel felért. *Ugye találkozzunk holnap?* Sírásba hajlót sóhajtott, próbálta elfojtani, nem akarta, hogy Réka, aki ártatlanul előre tudott a készülő megaláztatásról, de mégis részese lett annak, gyöngének lássa. Még nincs itt az ideje. *Majd holnap. Most hagyj kérlek. Nyugi, találkozzunk.* És letette, mielőtt Réka beleszólhatott volna. Megtörölközött, új ágyneműt húzott, a hancúrtól gyűrttet a mosógépbe tette, reggel csak be kell indítani. Alakul az új élet.

Megívott még egy konyakot, hogy tudjon aludni, bevett egy altatót is, kicsit majd út a kettő együtt, de használ. Holnap kialudhatja magát. Reggel, ami kaja maradt, leviszi a kuka mellé a hajléktalannak. A Saint Méracot is. Nem vár vele Rékára. Ahogy lelógott a keze az ágyról, érezte, hogy valami nedves döfködi. Samu volt az, mindig tudta, ha baj van. Kettőt ütött az ágyra, ez volt a jel, hogy felugorhat. Magához szorította, mint egy alvómacit. Neki merte elsírni magát. *Ne haragudj, Samu, de te se maradhatsz. Holnap elviszlek Rékához. Majd meglátod, hogy mennyire fogjátok egymást szeretni. Viheted a kalapom meg a kendőim, nekem már nem kellene.*

Reggel még leviszi, utoljára megsétáltatja. Ad neki abból a jutalomfalatból, amit annyira szeret. Aztán meglepi vele Rékát, aki nincs abban a helyzetben, hogy elutasítsa. Holnap reggel még minden úgy lesz, ahogy fél éve mindig. Tökéletes séta lesz, ismerik egymást, biztonságban és szeretve érzik magukat a másik mellett. És aztán nem keresik egymást többet. Nem lenne semmi értelme.

ÉGHAJLATVÁLTOZÁS

a vihar átrendezi a viszonyrendszereket;
az újrakezdés lehetőségében mindig ott
a következő újrakezdés lehetősége

úgy is porig rombolsz majd mindent
másodszor is: elinni a visszaváltott
üvegek árát, hogy ne fagyj meg

az olvadó jégtáblák nem folynak le
a lefolyón, a passzivitás nem
lehetőség, mégsem tehetsz semmit

elég, ha látod, ahogy felfelé
kúszik a vörös higanyoszlop

68 CIPŐFŰZŐFORRADALOM

az óramutatók szervesen
térre alakítják távolságukat
és körédnőnek

tettetstárs vagy
akármi is az
összeesküvés

reméled a vörös
cipőfűzőforradalom
nem hagy cserben

Befűzöd.
várnak a gerillaharcok
a közömbös betonkockákban

FESZTÁVOLSÁG

69

túlnő a körvonalakon
szárnyat és formát bont
hátha lesz anyag
a vákuumon túl

ahol nem kölcsönös
a tömegvonzás, ott
még ő sem tudja meghúzni
a vektorokat

kispárnákból evezőtollakat hullat –
lehet felkap egy melegáramlat:

szabadesés, egészen a
fürdőszoba kellemesen
hideg csempéire
magzatvizet hányni

A magyar kortárs költészet egyik jellegzetes motívumhálózatának szolgál alapjául az emberi test. Verskötetek sora jelenik meg, ahogyan Borbély Szilárd *A Testhez* című kötete, Rakovszky Zsuzsa, Áfra János kötetei, majd a

70 Dolhai Réka

MÁR NEM TEST

A TEST

Szita Szilvia: *Gézlapok*

debütáló verseskötetétől némineműleg eltérő hangon ezúttal Szita Szilvia tűnik fel e téren.

A költőnő második kötete a *Gézlapok* címet viseli, borítóját tekintve igen egyszerű, letisztult megjelenésű, csupán a

kötet hátoldalán található egy vers kiemelve (*És tovább*), minden más teljesen átlagosnak mondható. Már a kötet cím is sok információt hordoz, hiszen mi is a gézlap? Kórházi kellék, mely sérülésekre, sebesülésekre kerül, például vérzéscsillapítás céljából. Tehát hozzájárul a gyógyítás folyamatához, annak fontos eszköze. Miért kerülhetett épp ez a szó a kötet ily fontos helyére, s hogyan lehet értelmezni? Természetesen a versek által kirajzolt történetben nem egyszer találkozhat az olvasó a gézlapok említésével, illetve ezek „otthonos” környezetével, a kórházi termekkel. Másrészt a szóösszetétel egyik tagja, a lap azonosítható a könyvek lapjaival, akár a jelen kötet lapjaival is. Ezek a lapok is a gyógyulást segítik elő. A gézlapok a testet, a kötet lapjai a lelket gyógyítják.

A verseket megelőzi egy rövid ajánlás: „Francia családomnak”, illetve egy idézet is Henri Michaux francia költőtől, mely talán leginkább a kötetbeli lírai én környezetének (a családnak) a szerepét hangsúlyozza, s alanyi költészetként olvastatja a könyvet. Már a kötet második verse (*Átvilágítják*) ehhez kapcsolódik, hiszen a lírai én éppen Franciaországba utazik: „A cél Franciaország: a te országod, / az én akaratom.” A francia családhhoz tart, a szeretett férjhez.

A kötet versei tehát egy történetet adnak az olvasó számára, mégpedig egy nő történetét, aki egy súlyos betegség terhével és nehézségeivel éli mindennapjait. A történetiséget alá is támasztják már a versek címei, melyek legtöbbször igen érdekes módon egyes szám harmadik személyben vagy ritkábban többes szám harmadik személyben szólal meg, ezzel is az általános érvényűséget hangsúlyozva, tárgyilagos hatást keltve. Az *Elkezdődik* a kötet első szövege, mely teljesen egyértelművé teszi a versek egységge alakításának lehetőségét és a kötet tárgyát. „Ez az én testem, / formalinban úszó szövetdarab, / ez az én vérem a finoman foszló / gézlap alatt.” Azonban ezt a testet le kell fogni, „vacog”, így a kiszolgáltatottság, egy kellemetlen hangulat uralja a verset, mely az olvasót is már itt, a kötet elején magával rántja.

Egy kórházi vizsgálat semmilyen körülmények között sem kellemes vagy nyugodt. De ha egy rákos nőt egy férfi orvos vizsgál, még inkább kiélezettnek hat a helyzetleírás. Pontosabban a tudat, hogy a versbeszélő betegség következtében változó testét egy idegen férfi szempár figyeli a vizsgálat céljából. „Ma már kétszer is meggondolom, / ki előtt vonulok végig ruhátlan.” Ki előtt? Az orvos előtt, hiszen a vizsgálatához ez elengedhetetlen. Ki előtt még? A szeretett férfi előtt? „Előtted eddig szerettem.” Eddig. Múlt idő. A reggeli fényfoltok és a szeretett férfi ledobott ruháin túl lenne még mondanivaló a *Ki előtt* című versben, azonban ez mégsem bomlik ki, nyitott befejezést hagy hátra a szöveg, egy gondolatjel zárja a lezáratlan gondolatok és érzelmek áradatát. Egy biztos, testének változásával attól fél a lírai én, hogy már nem képes ugyanazt a felé irányuló szerelmet átélni és érezni. Ezt leginkább a *Vetkőzne* demonstrálja, hiszen már a címben egy olyan cselekedet szerepel, mellyel szerelmét akarja kimutatni a másik felé, pontosabban akarná, hiszen ott van a feltételes mód. „Ha tudnám használni / a karomat, sűrű hajad / borzolniám.” Ez a tehetetlen, fájdalommal és szomorúsággal, lemondással teli helyzet már tarthatatlan, mégis lehetetlennek tűnik a kilépés belőle. „Minél kevesebbet látsz, / annál jobb.” A verset négy szó zárja: „Nehéz így. Ez is.” Nehéz így élni. Nehéz így szeretni és szeretve lenni. Ez is nehéz. Minden nehéz, minden korlátok közé kerül. A betegség korlátai nem engedik ugyanazt tenni, ugyanúgy szeretni, mint addig. S ezek a korlátok egyre erősebb félelmet, fájdalmat keltenek. Ez a kettősség pedig nem hagyja nyugodni az egyébként kitartó, boldog szerelmet. Érezhető, fontos számára a szeretett Másik. Ebből is fakad a félelem, amely mindig jelen van már. Vele, róla álmodik: „Megtánt az álmodtam, hogy elhagysz.” A vizualitás ki van kapcsolva ebben a versben, amire a cím is utalást tesz: *Hajnalvakság*. A lírai én ujjai tapintásával lát, s nem találja mellette őt, „nem fekszik ott senki.” Ezt az érzést pedig már negyedszer veszi teljesen biztosra, „elmentél, most tényleg vége.” Óriási fájdalmat kelt az elhagyástól való félelem. „Akit kezelnek, azzal ne aludjon senki.” A betegség annyi korláttal jár, hogy már a szerelem lehetőségét is teljesen kizárja. Azonban ez a szerelem ettől jóval erősebb, szó sincs elhagyásról: a szeretett férfi a konyhaasztalnál ül, reggelizik. Teljesen átlagos reggel ez.

Ennek a félelemnek az érzését már korábban, *A látás föltételei* versben is szemlélteti a lírai én. Mindig ugyanaz a végkimenetele álmainak: az elhagyás. „Lassan kihátráltál a függönyön / átütő, piszkosszürke fénybe. / Miközben persze itt alszol, velem.” Új strófát nyit ez a második mondat, nyomtatékat adva a váltásnak. A látás, a vizualitás mellett egyértelműen új érzékszervek is helyet kapnak. „A vállamon érzem leheleted / egyenletes,

nyirkos melegét.” Az enjambement nem csupán a szerelmes leheletét érezteti, mely önmagában meleg, kellemes dolog, hanem annak egyenletes, azaz nyugodt és szeretetteljes, biztos leheletét. Ha oldalra fordulna, a lehető legközelebb lenne hozzá, annyira, hogy saját határait, körvonalait is elmosódnának, szinte egybeolvadnának, azonban ez újra korlátként, akadályként jelenik meg a versben. „Látnálak is, olyan közel, hogy ott / már nem test a test, nem arc az arc.” Egyszerre tökéletes ez a szerelem és fájdalmas is, feloldhatatlan, paradox módon. Rögtön ezután újra az álom kap kitüntetett szerepet a következő, *Álmodik* című versben. Nemcsak az elhagyás félelme hatja át álmait, hanem a vizsgálatoktól való félelem is. Minden alkalommal mintha először élné át a kellemetlen és fájdalmas, kiszolgáltatott kórházi vizsgálatokat. Nyomasztó, borzongató álmokképek. Újabb paradoxon jelenik meg ezzel, hiszen az álom képéhez és fogalmához elsősorban nem a nyugtalanságot, félelmet szokás kapcsolni.

Ez a feszültség természetesen nemcsak álmaiban, a valóságban is állandósul. Egy vizsgálat kellős közepén van a lírai én, aki idegességében *a földet nézi*, észreveszi a bogártetemet, a falevelet, s aztán a következő momentuma a szemlélődésnek a műtőasztalon lévő gézlap. Ilyen körülmények között hiába a menekülésvágy, nem tud elvonatkoztatni a betegség gondolatától. Az már átszőtt mindent, a szürke hétköznapiaktól a szerelmes pillanatokig minden egyes apró részletet, az egész életét.

Mi jelenthet mégis biztonságot ebben a betegséggel és zavaros érzelmekkel telített életben? A *Műtét után* című vers egyértelmű választ ad a kérdésre, ugyanis a vers keretei között a megnyugvási pont a lírai én számára a hang. A társ hangja, mely álmából felkelti, s a valóságba visszarántja. A biztos pont a korlátokkal és betegséggel, fájdalommal teli valóságban. A vizualitás mellett megjelenik a hang, illetve a tapintás, a testtel való érzékelés, az érintés. A vers egésze sorról sorra haladva, fokozatosan váltja ki a katarzist, miután szinte minden egyes sor külön, önmagában is kellő hatást ért el. Főként az utolsó strófa, mely igen szemléletes metaforával él, egyszerre vált ki gyönyört és fájdalmat. „Fájt a cső, húzták az ebédet, / keretek közt botorkált az élet.” Méltán mondhatnám ezt az utolsó két sort a kötet egészére vonatkozóan fontos pontnak: egyszerre érezteti a fájdalmas igazságot, ábrázolva a beteg ember korlátait, minden napját, hatalmas küzdelmét. Az élet keretek közt botorkál, hiszen a járókeret is a gyógyulási folyamat eszköze (akárcsak a gézlap), a betegség leküzdését segítő kellék, amellet, hogy ez a járókeret a használója számára egy korlát, akadály is az addigi lehetőségeivel, életével szemben. Az ember tehetetlen, kiszolgáltatott. Nem tudhatja, mi vár rá.

Hasonlóan kellemetlen és feszült helyzetet, a lírai én számára különösen hosszan kitartott percek alatt zajló történéseket örökít meg a *Nyomeltakarítás* című vers, mint az átvértett és leeső tapasz szorongatását,

a vizsgálat utáni tétlenség, zavarodottság csillapíthatatlan érzését, a lezáratlanságot. Ő maga a falaknak int búcsút, már új beteg érkezett a sugárkezelésre. „Egy hónapig közlekedik / majd a kijelölt utakon a sugár, / de a tetoválások egy életre szólnak.” Máris megvan a kapcsolat a vers címével. Ezek a tűszúrások nem múlnak el nyomtalanul a testéről, mintegy tetoválásként funkcionálva mindig ottmaradnak, nem szabadulhat tőlük. Nincs lehetőség a végleges *nyomeltakarításra*.

Szemléletes költői megoldásokban gazdag a *Keresztöltés* című költemény is. Érdekes párhuzam vonul végig a versen, mégpedig a varrat és a karok tartásának viszonya. Ahogyan a karok keresztben vannak, úgy a műtét utáni sebet is keresztöltéssel zárták el a napvilágtól. A keresztbe tett karokról rögtön a visszahúzóadás juthat az olvasó eszébe, azonban azonnal ki is zárják a következő sorok a szemérmesség gondolatát. A keresztbe font karok egyetlen célja a fájdalom csillapítása. Ahogyan a versírásé. A varrat, a seb, az éles tűszúrások nyomai minden pillanatban emlékeztetik a műtetre, a betegségre, állandó lelki és testi fájdalmat jelentenek. Bár lépnek be idillikus elemek a versbe, ahogyan a párhuzam a délidőben hevesen tűző nappal, a részletek megfigyelése, a cankó követése a pillantással, mindez mégis pillanatnyi nyugalmat jelent csak, a fájdalom kerül minden fölé. Hiába az utolsó dombon tart már a versbeszélő, a varrat felszakad. Egyrészt a fájdalom még élesebbé válik, mint addig, másrészt ez a változás szempontjából is rendkívül fontos. Arról a változásról van itt szó, amely a betegség kialakulásától fogva akaratlanul és fájdalmasan is bekövetkezik, mindent alárendelve aztán magának. Egy egyszerű déli sétára sem képes, hiába a beletörődés, az elfogadás (nem szemérem vezeti mozdulatait), hiába a minduntalan próbálkozás a menekülésre, kilépésre, akár csak elvonatkoztatásra, ezt pillanatok alatt lerombolja egy varrat felszakadása, egy belenyilalló fájdalom, egy kósza gondolat is, a betegséggel való együttélés tudata. Folytatja sétáját, mintha mi sem történt volna: „Nem nyúlok oda, így könnyebb el- / hinnem, nem is történt semmi. / Látod, fekete a pólóm, nincsen rajta folt.” Kitaróan próbálkozik, nem vesz róla tudomást, de a fájdalom érzését lehetetlen nem észrevenni, egyszerűen kikapcsolni. A „látod” megszólítással pedig még ember- és olvasóközeli teszi az „élményt”. Vele együtt érzünk, akaratlanul is magával ránt. Hiszen hogyan áll egy átlagos, egészséges ember a betegség, a rák gondolatához? Viszolyogva. Rögtön egyfajta tabutémaként kezeljük. Részvét. Sajnálat. Kívülállólóként több érzésre nem is igazán vagyunk képesek. Beszélni sem beszélünk róla, mintha ezzel is kiváltanánk a mentességet vele szemben. Talán ez a kötet az egyik legmegfelelőbb példa arra, ahogyan emberi közelségbe képes kerülni, mit érez egy beteg ember, s hogyan tud azonosulni vele egy nem

beteg ember is. Magával ránt a az érzelmek, főként a fájdalom mélységeibe, majd ott lent már látjuk, képesek vagyunk kitörni, felülemelkedni. Kiutat keresünk és kínálunk. Kiutat a betegségből az életbe. S mi lehet kiút a lírai én, illetve a költőné számára? A kötet megírása természetesen.

74 A kötet végére kezdetét veszi a berendezkedés az élet új szakaszába, mely már mentesebb a vizsgálatok káoszától, a betegség okozta állandó gyötrelmektől. Az élet szép lassan visszarendeződik azelőtti medrébe, azonban természetesen maradnak árulkodó jelek és el nem múló nyomok, valamint lehetetlen a nagyon is életszerű emlékek nélkül létezni. Már nem ölt ünneplő ruhát a születésnapra, nem regényeket vagy verseket akar olvasni, hanem életrajzokat, hiszen „azokban borítékolt / a játszma.” Mindez a marandó fájdalomról tanúskodik, és itt, a *Születésnap* című versben nyíltan, a szavak szintjén is megjeleníti a félelemet, de egyben fel is veszi a harcot vele. „És nem tudják, hogy nem / sajnálom, ami volt, mert így nem félek / már attól, ami lehet. Nem annyira.” A soráthajlások mint költői eszközök ezúttal sem hagyják cserben a képzelőerőt. Ezt a három sort is rendkívül összetetten és sokféleképpen lehet értelmezni. Egyrészt a „nem / sajnálom” szókapcsolat szétszedésével gondolhatjuk, ez csak látszat, mégiscsak sajnálja. Ezt pedig a *sajnálom* szó sor elejére helyezése nyomatékosítja. Továbbá a „nem félek / már attól” esetében az enjambement szerepe lehet az egyértelmű jelentésen túl az is, hogy ugyan attól nem fél már, ami még hátra van, hiszen látta, megtapasztalta milyen, így viszont attól, ami volt, igenis félhet és fél. Megtartják szokásaikat, mintha nem változott volna semmi, mintha nem halálos betegséggel való küzdelem nehézségeit és súlyait lenne kénytelen ezekben a pillanatokban, alkalmakkal is magával hordani. Megtartják ezeket, ahogyan őt, a zuhanni akarót is megtartották egykor, s megtartják most is, mindig (*Gondját viselik, Magyar szót tanít, Megtartják*).

„Legtöbbször sikerül úgy lenni, / mint azelőtt”, de maradnak apró, elég nyilvánvaló jelek a betegség után. Szemlélődik, vajon észreveszik-e, és ha igen, hányan veszik észre ezeket a jeleket, például a torna után az öltözőben (*Mint azelőtt*). Ezek a jelek pedig nemcsak nála maradtak meg, mindenkinél, aki hasonló nehézségeken ment át. Mindenhol keres, figyel e jelek után, a boltban, a parkolóban. A jelek után, melyek közösséget alkotnak (*Keres*). Mi marad meg végül élete hátralevő részére? A részletek. Azok a részletek, melyek a betegség következményeit hordozzák magukban, melyek a túlélte betegség nyomai maradnak. Ezek a nyomok nem egyszerű lenyomatok, ezek emléknymok, „egy beavatás közelképei” (*Végül*).

Elképesztő, ahogy egyetlen strófával vagy csupán soráthajlással olyan hangulatot teremtenek és olyan érzelmeket keltenek a kötet versei, melyek a sokadik olvasásra is nemcsak újdonsággal kecsegtetnek, hanem még inkább magukhoz vonzanak. (*Napkút, Bp., 2017*)

Turi Tímea új kötete minden ízében női könyv. *Nőiessége* pedig úgy erőteljes, hogy mindezzel egy betű erejéig sem hivatkozik: nem hangsúlyozza ki, nem emeli programszerűvé, nem tűzi zászlajára. A szerző harmadik verseskötete, a 2017-ben megjelent

Anna visszafordul (egyik) központi témája a női tapasztalat és egzisztencia – egy meglehetősen személyes és individuális szemszögből. Nem arról van itt szó ugyanis, hogy az *Anna visszafordul* a feminin létezés univerzáléját kívánná megadni,

ahogy bárminemű ideológiai felhanggal sem rendelkezik. A kötet a maga bensőségességében és esetlegességében érvényesíti a női perspektívát – igaz, az egyénitől valamelyest mégiscsak eljutva az általános felé.

Az *Anna visszafordul* megszólalója bölcs. Bölcsessége azonban nem nagyotmondásban, életigazságok visszhangzásában keresendő, hanem abban az egyfajta *eseményen túliságban*, amely mindvégig érezteti a hatását a kötetben. Értve ezalatt, hogy a versek beszélője, bár legtöbbször maga is része az általa felrajzolt narratíváknak, benne áll azokban, mégis birtokában van valamifajta utólagos, objektívnek mutatkozó tudásnak, „csendes” ismeretnek, amelynek révén elhiszük és elfogadjuk azt, amiről beszél.

A kötet a nőiséget erős, implicit és inherens módon közös tapasztalatnak feltételezi, amely minden nőnek sajátja, és amelyről a nők mindannyian tudnak, anélkül, hogy párbeszédbe lépnének, hogy találkoznának. „Ismeretlen mondataink fűznek egybe, / ismeretlen vállainkkal tartjuk egymást” (*A nők testvérisége*) Ez a közösség az, amely mindannyiukat összeköti, és egyben el is választja a spektrum másik végén álló férfiyaktól. A férfijelenlét és -szerep hasonlóan fontos eleme a kötetnek, mint a női, még úgy is, hogy tudjuk, utóbbi az elsődleges, s a férfiak is csak annak nézőpontján keresztül megszűrve jelennek meg. Nyoma sincs azonban versengésnek, összemérésnek – hogy milyen a két nem egymáshoz fűződő viszonya, arról az alábbi, kivételesen szép (és ugyanakkor fájdalmasan erős) szövegrész árulkodik: „[A] férfiak lelke a nők teste – / a férfinak ütés a sértés, ezért visszaüt.” (*Guernica*) Ez a fajta melankolikus, néhol tragikus beletörődés, majdhogynem rezignáltság jellemzi nemcsak a nemek kapcsolatát, de többnyire a kötet egészét is. A dolgok állása adott, látszólag megváltozhatatlan, a pozíciók megmerevedtek, a határok mozdíthatatlanok – miközben e felszíni rezignáltság mögött rengeteg feszültség és indulat húzódik. Az említett beletörődés

Halmi Annamária 77

A NŐK NEM NAPLÓT ÍRNAK, HANEM KÖLTÉSZETET

Turi Tímea: *Anna visszafordul*

érzete ellenére a kötet határozott pozíciót vesz fel a férfiakról alkotott képe, a viszonyrendszer természeté kapcsán. Ez a nézőpont ritkán megengedő, sokkal inkább a kockázatokat és a negatívumokat, az ütközéspontokat ismerő perspektíva: hasonló törvényszerűségként, konstatív hangnemben írja le a két nem kapcsolatát, mint ahogyan a női tapasztalatokkal bánik.

Az *Anna visszafordul* nőjének helye kijelölt, szavaiban pedig generációk nőinek élményei visszhangoznak. Nemcsak hús-vér generációké, hanem a papírra vetett irodalmi előképeké is – a teljes hatodik ciklus, *A másik oldala* ennek a gesztusnak a jegyében szól. Mások mellett Anna Karenina (*Anna visszafordul a peronról*), Emma Bovary (*A tenyészszásár*) vagy épp a *Peer Gynt* Solvejgje (*Solvejg elköltözik*) is anyagot szolgáltat a női létezés, a női választások és döntések lírai „lemodellezéséhez”. (Az irodalmiság *másik oldala* is terítékre kerül, amennyiben a kötet külön szöveget szentel Dante nejének, Gemma Donatinak [*Gemma Donati füveskönyve*].)

Nőiség és literaritás, illetve nőiség és értelmezés/olvasás kapcsolata is igen érdekes módon problematizálódik a versekben. *A nők naplóí* szövege tulajdonképpen azt mondja ki, hogy a női létben adott közvetlenség és azonnalóság ellehetetleníti, hogy a tapasztalat írássá transzformálódjék. „A nők inkább önmagukkal / próbálnak azonosak lenni pár papírlap helyett. / A papírlap zavar!” A vers- és naplóírás azt jelentené, hogy az önzonosság elvész, de legalábbis átalakul. Az írás külsődlegessé teszi, ami benső, és hangot ad annak, ami addig hangtalan volt. „[A]z én az nem jelentés, és nem hangalak. / Az nem válaszlevél, és nem ölelés, nem elhallgatás, / hanem hogy ki vagy. / S ha kimondod, rögtön torz a kép.”

A kimondásnak és a beszédnek, írásnak való effajta ellenállás már Turi Tímea előző kötetében, *A dolgok, amikről nem beszélünk*ben is centrális szerepet kapott, és tulajdonképpen itt sem mozdul el a középpontból. Sőt, ha most kezünkbe vesszük a 2014-es könyvet, az *Anna visszafordult* is alapjában meghatározó kulcsgondolatokra találunk: „Nem a test tesz nővé. Nem a lélek / érzékenysége. Hanem az, hogy / minden nőnek van egy története, amit / nem mesél el.” (*Fehér elefánt*) A beszéd tilalma vagy az attól való tartózkodás tehát a kimondás általi távolságtételnek tudható be: azzal, hogy kimondok valamit, beszélek róla, elismerem, hogy valódi, létezik; egyúttal leválasztom önmagamról. Az én ellenállása az ún. külsődlegességgel és az önmagára történő ráismeréssel szemben tematizálódik például a *Small talk* című versben: a small talk, a fecsegő, a csendet kitöltő, legtöbbször üres beszéd mindig másról kell, hogy szóljon, sosem arról, aki éppen megszólal.

A visszafogott, kimért, már-már csendes hang ugyanakkor rendkívül finom megoldásokkal operál, időnkénti szikársága mellett kifejezetten szubtilis minőségben. A már idézett sorok mellett olyan érdemes és emlékezetes

sorokat olvashatunk a kötetben, mint „Már nem azokkal szeretünk / együtt lenni, akiket hibátlannak gondolunk, / hanem azokkal, akiknek ismerjük a hibáit.” (*Amikor felnőttünk*); „Tudom, hogy vannak fontosabb dolgok, / mint a szerelem.” (*Fontosabb dolgok*); „Pedig nem hazugság, hogy az érzelmek tiszták; / csak a történetek alatt sok az akna.” (*Ami elveszhet*) 79

A kötet aztán záró szakaszaiban kissé megbicsaklani látszik, amennyiben az addig kivételes érzékenységű és éles hangban olyan szavak és sorok keltenek enyhe diszsonanciát, mint a *szelfibot*, a *leggings*, vagy a *poszt*. Szó sincs arról, hogy ezek a nyelvi elemek egy kifejezetten emelkedett vagy patetikus környezetben hatnának túlzottan idegenként, épp ellenkezőleg. A kötet nyelve egyszerű, hétköznapi, talán közvetlennek is mondhatnánk; ez a közvetlenség szavatolja, hogy az így megfogalmazott, helyenként keserű, helyenként tragikus igazságok a maguk pőreségében, kendőzetlenségében érnek el jelentős hatást. Az ilyen puritán eszköztárból pedig értelemszerűen „kifelé lógnak” mind az idegen szavak, mind pedig a trendeknek, a rossz értelemben vett divatnak bármely árnyalatai. Egy olyan nézőpont alkalmazása is lehetséges persze, amely szerint ezeknek a kifejezéseknek épp a kizökkentés, a folyamatosság megtörése a céljuk: hasonlóan ahhoz, ahogyan a kötet korábbi szakaszaiban a felszínen rezignált, elfedő, elhallgató nyelvbe beszüremkednek az erőszak, a fájdalom, a sérelmek különféle lehetőségei formái.

Az *Anna visszafordul* meglehetősen szép könyv. Szép a maga melankóliájában, egyszerűségében, depoetizált, az esztétizálást nélkülöző hangnemében – az esztétizálást úgy elkerülvén, hogy mindvégig épít esztétikummal telített és azt halmozó irodalmi hagyományokra. Nyelve egyszerű, ugyanakkor hangja és pozíciója határozott. Tiszta érzelmek, aláaknázott történetek: a versek alatt nincsenek aknák, a szövegek mégis csendes morajlással robbannak. (*Magvető, Bp., 2017*)

Ütős kezdőmondatral indít Potozky László második kisregénye: „Lecseréltem a kormányt” – mondja a szöveg futár főhőse, és nem kell sokáig várni arra sem, hogy a kifejezés tágabb kontextusban is értelmet nyerjen – az *Égéstermék* ugyanis egy 21. szá-

80 Nyéki Gábor

BÖLCSÉS- FORRADALOM

Potozky László: *Égéstermék*

zadi fiktív forradalom eseményeit szándékozik elbeszélni. A kötet csekély terjedelmű ugyan, de nincs híján a nagy horde-rejű történeteknek: alig százhatvan oldalon politikai játszmák, családi

drámák, barikádharok követik egymást, hogy aztán legvégül mindenkit sarokba szorítson a mindent átható kilátástalanság. Az odáig vezető útról egy huszonnyolc éves ex-bölcsész elbeszélésében, kizárólag az ő nézőpontjából közvetíten olvashatunk. Az anyjával és öccsével élő névtelen alak nem találja helyét a világban: egyetemi tanulmányainak félbehagyása óta egyik munkahelyről kerül a másikra, és rendelkezik ugyan bizonytalan elképzelésekkel a jövőjéről, vágyait illetően, de inkább kallódó figura ő, aki valamiért képtelen irányítani a sorsát. Aztán megismerkedik a bölcsész Nikkával: a főszereplővel ellentétben a lány aktívan követi a hazai közélet történeteit és mindent megtesz annak érdekében, hogy a fiú is emelje fel hangját az elnyomó rendszer ellen.

A tempóra nem lehet panasz: egy diákság által szervezett megemlékezésből hamar tüntetések és zavargások nőnek ki, majd rövidesen sor kerül az első harcokra is a tüntetők és a rendőrök között. Az irányítás kicsúszik a bölcsészek irányítása alól: neonácik csatlakoznak hozzájuk, barikádok épülnek, légió alakul, brutális harcok zajlanak a szemünk előtt, az utolsó fázisban pedig már mesterlövészek tizedelik a forradalmárokat. Csak a legritkább esetekben kíséri mindezt bármiféle pátosz; Potozky kutatómunkáját dicséri, hogy a forradalmi epizódokat inkább a józan, praktikus megfontolásokra koncentrálna jeleníti meg. Ennek értelmében a harcokat nem megnyerni kell, hanem túlélni; ehhez pedig olyan egyszerű tanácsokkal látja el az újoncokat az egyik brigádvezető, mint például hogy az ellenfelet tilos fejbe rúgni, hiszen attól kificamodhat a bokánk; az első ütés mindig a térhajlatba menjen; ha pedig „mególmosodik a levegő, jobb eldobni mindent a picsába és menekülni”. A stílus (hasonlóan az *Éles* című előző Potozky-műhöz) ezúttal is gördülékeny és lendületes, a mondatok a zűrzavaros események közepette sem veszítik élüket. Számos emlékezetes szöveghelyet, hasonlatot vagy kiszólást lehetne idézni („szemerkél az eső, olyan a járda, mint egy fekete nő combja”; „feladat az élet, bazmeg”).

A könyv témájának aktualitását aligha szükséges különösen hangsúlyozni, és nem kell túlzottan mélyrehatóan ismerni az utóbbi évek (hazai) közéleti fejleményeit sem ahhoz, hogy felfejtsük, éppen kit takarnak a gúnynevekkel ellátott politikusszereplők és milyen múltbeli esetekre történik utalás a párbeszédekben. Ebből a szempontból némileg furcsa, 81 hogy az utalások egy bizonyos része mennyire egyszerűen dekódolható – amellett, hogy ennek következtében kap az *Égéstermék* némi didaktikus ízt, a fentiek funkciója is kérdéssé válik. Csak néhány példa: gyakorta van szó a tényeket makacsul ferdítő Egyes Csatornáról, majd a legerősebb ellenzéki párról, amelynek szimpatizánsai között szélsőséges erőket is találni; az országot vezető miniszterelnök erőltetett közmondásokat épít bele beszédeibe, és egy ponton régi focisérüléssel kerül kórházba. Másrészt viszont Potozky mintha kínosan ügyelne az elbizonytalanításra is: nem tudjuk, hogy pontosan mikor és hol játszódnak a forradalmi történések; Magyarország mellett lehet Románia is a színhely (eszünkbe juthat a bukaresti Colectiv-tragédia – voltaképpen ez lesz a regénybeli forradalom kiváltója), de ugyanígy felbukkan más kelet-európai ország is (a forradalom lezárultával például dinamósok és szpartakosok vonulnak együtt). A szereplők nevei (Buller, Nikka, Korbuc, Kagim, Avner, Milen) sokszor sajátos hangzásúak és nehezen köthetőek egyetlen nyelvhöz.

Hiába pereg a cselekmény, mégsem olyan egyszerű belefeledkezni az olvasásba. Az *Égéstermék* legnagyobb gyengeségét éppen a főszereplőben fedezhetjük fel. Potozky megspórolja a mélyreható karakterrajzot. Kidolgozatlan, átgondolatlanul megírt figuráról beszélhetünk, aki ugyan érzékeli a forradalmi hangulat visszásságait, mégis képtelen kitörni a vele szemben megfogalmazott elvárások gyűrüjéből. Noha mindvégig az ő nézőpontját követhetjük, rendkívül kevés kapaszkodót kapunk lelki folyamatainak megértéséhez. Egyedül van: sem anyjával, sem öccsével nem beszél az érzéseiről, mindössze egyetlen barátjával találkozik hébe-hóba, akkor is csak egy-egy közös füvezés erejéig. Semmi olyan tulajdonsággal nem rendelkezik, ami kicsit is emlékezetessé vagy emberivé tehetné – egy helyen említi ugyan, hogy szeretne városnéző túrákat tartani az embereknek, de egyetlen esetben sem kerül előtérbe helyismerete – kis túlzással azt mondhatnánk, hogy a forradalom kirobbanása előtt sokkalta érdekesebbnek tűnik, hiszen akkor legalább volt munkája. Mostani céltalanságából pedig nincs, ami kizökkentse: az eseményeket mindössze regisztrálja, de ritkán reflektál rájuk, akkor is inkább csak egy félmondat erejéig. Visszatérő, hamar ellaposodó geg, hogy a legnagyobb fejetlenség közepette is teljesen hétköznapi dolgok jutnak eszébe, mint például testvére közeledő névnapja – ezen pillanatok kezdetben talán ironikus hatást keltenek,

ám hamar unalmassá, majd idegesítővé válnak. Egyszer mintha új fordulatot venne a forradalomban betöltött szerepe: barátnője ráveszi, hogy legyen a bölcsészek informátora és lépjen be a főként szélsőséges erőket tömörítő Vasárnapi Légióba – ez viszont csak azt eredményezi, hogy a karakter nem a barikádok mögött, hanem azok előtt folytatja kallódását. Nem derül ki, mit vár a fiú a forradalomtól, mert azt meg sem próbálja fogni – egy félmondat arra enged következtetni, hogy magányosságát, egyedüllétét akarhatta oldani vele, másrészt viszont kísérletet sem tesz arra, hogy a felkelők közül bárkivel is kapcsolatot építsen ki. Karakterfejlődésről nehezen beszélhetünk. A fiatal férfi csapódó természetéből adódóan akár bizonyos társadalmi csoportot reprezentáló alakként is elgondolható, néhány közbeékelten jelenetből fény derül például nehéz gyerekkorára: tiszt apja alkoholista volt, anyja később nem tudott új életet kezdeni; testvérével ugyan szoros kapcsolatban álltak, de az évek során megkopott viszonyuk. Ezzel együtt is kérdéses, hogy vajon mennyire tesz jót a történetnek egy (a kisregény-terjedelemhez képest is) ennyire szűk perspektívának a középpontba helyezése.

Hasonlóan érdektelen a többi szereplő is. Nikka folytonos megfelelési kényszerrel küzdő lány, aki az első pillanattól kezdődően uralkodik partnere felett. A főhős egy-két esetben ellenszegül a zsarnokoskodásnak, de ezeknek a vitáknak semmiféle következménye nincs: rövidebb a nagy összeveszések után minden úgy folytatódik tovább, mintha nem történt volna semmi. Nikka szólamai irritálóan sekélyesek és eltúlzottak, és hiába az esztétikán végzett doktori tanulmányok, bántóan egysíkúan viszonyul a forradalom eszményéhez is, amelytől a problémák varázsütésszerű megoldódását várja. A semmiből érkezik a két fiatal közös történetének valamiféle lezárása: a lány az utolsó oldalon elárulja az elbeszélőnek, hogy belgiumi ösztöndíjat kapott, ott folytatja majd az életét – és mindössze azért volt együtt a fiúval, hogy „felnyissa a szemét”. Különösebb súllyal azonban ez a bejelentés sem bír – „úgyis marad minden ugyanúgy, aztán meglátjuk”, olvasható Nikka utolsó megszólalása, miközben együtt mennek hazafelé.

A sort a többiekkel is lehetne folytatni. Egyedül talán csak a légiósokat vezető zsidó Avner igazán emlékezetes: az antiszemita forradalmárok élére áll, emberei pedig különösebb fenntartások nélkül fogadják el vezetőjüként, mert úgyis a közös, idegen ellenség a lényeg. Másutt viszont, ha meg is képződne valami drámai feszültség a szereplők között, azt hamar sikerül feloldani. Egy alkalommal a főhős saját édesanyját látja viszont az egyik kormánypárti szimpátiatüntetésen, amint a többiekkel együtt táncol és tapsol. Később derül ki, hogy az anyát nem a személyes meggyőződése vezette, hiszen a tüntetésen kötelező volt részt venni. Máshol sincsenek kifuttatva a drámai szituációk: az ellenoldalon rendőrként szolgáló öcs – nem sokkal azt

követően, hogy kitudódik, testvére a tüntetők között van – külföldre menekül. A szüzsé hamar ellaposodik – az arctalan tömeg, a kiszolgáltatott karakterek „belepasszírozódnak” a forradalomba.

Rejtély, hogy utóbbi kifejezés pontosan mit takar. Napközben emberéleteket követel, de esténként mintha mindenki gond nélkül maga mögött hagyhatná a terepet: nem kötelező részt venni a harcokban, szabadon be- és kiléphetünk, haza lehet menni lezuhanyozni, reggel pedig folytatni mindent. Nincs az sem tisztázva, hogy a forradalom mekkora léptékű: hányan vesznek részt benne, milyen egyéb színtereken zajlik, a különféle csoportosulások tartják-e a kapcsolatot egymással? Sejthetjük persze, hogy az összecsapások feltehetően nem kizárólag a belvárosra korlátozódnak, hiszen a hírek szerint a kormány autópálya-ellenőrzéseket végez, illetve ritkítja a főváros felé tartó vonatjáratokat. Később vízagyúznak, korlátozzák az internetes jele-rősséget, és végül bevetik a vészhelyzeti mozgósítható állományt is; ám mivel alig mozdulunk el a Konrád térről, és semmiféle információ nem jut el a főszereplőnkhez, nehezen tulajdoníthatunk valódi jelentőséget ezeknek a fordulatoknak.

Akárhogyan is: néhány hónap leforgása alatt végül sikerül megdönteni a kormányt. Az ellenzéki pártok összefognak, a tüntetők/forradalmárok amnesziát kapnak – és talán csak utóbbiak sejtik, hogy valójában nem fog változni semmi sem, mert pusztán csak a politikai elit cserélődött le. Így számolnak le – jobb híján – a változás reményével, míg fejünkben a kezdő mondat visszhangzik. Sem céljaihoz, sem azoknak a megfogalmazásához nem jutott közelebb a megújulást vágyó ifjúság, illetve a céltalanul csapódó elbeszélő: a jövő már nem csak kilátástalan, de kibírhatatlan is. (*Magvető, Bp., 2017*)

Előttem a világító monitor, a hátam mögött a sötét szoba, a lakás nemrég meghalt tulajdonosának hatvan éve burjánzó szobanövényei a hatalmas ablak előtt, majdnem teljesen eltakarják a kilátást, a függöny finom négy-

84 Toroczky András

AZ IKREK, AKIK JELENTENEK RÓLAM

zetrácsa, mögötte a duplaüvegű ablak, azon túl az erkély utána az utca a négysávos úttal, a villamos sínekkel és a szemközti ötemeletes lakóházak erkélyeivel, a fekete, vagy világító ablakaival.

Az ablakokkal, amik mögött figyelnek, most is, amik mögött – három hete tudom: – évek óta figyelik minden lépésem.

Egy hatalmas fekete távcsővel teszik mindezt, és apró térfelügyelő kamerákkal is, valamint lehallgató készülékekkel. Bepolozkáltak az egész lakást, ahogy azt meg is írták egyik üzenetükben. Talán már a harmadikban.

Az elsőben csak kárörvendve ijesztgettek, a másodikban bebizonyították, hogy kár kételkednem és felforgatnom mindent, a harmadikban beszéltek az archívumról.

Mert minden megfigyelt lépésem archiválták, természetesen.

Tudták milyen lemezeket hallgatok, mennyi időt töltök könyvolvasással, mennyit a wc-n, milyen napilapokat szoktam választani, mikor önkielégíttek. De tisztában voltak étrendemmel is. Ahogy azzal, hányszor rúgtam be egy nap, és kívül. Tudták, milyen cikkeket írok, mikről, hova. Néha eljátszottak a gondolattal, hogy segítenek egy-egy írói rövidzárlatomnál, de sosem tették persze. Az elrontotta volna a játékot.

A poloskákat rendszeresen cserélgették a lakásban, kísérleteztek a legjobb helyekkel. Volt rá idejük.

Igazából tökéletes alany voltam nekik: halálosan unalmas életet éltem.

Az egyetlen érdekesség velem kapcsolatban, amiről beszámolhatok, hogy olykor bűgőcsigaszerűen, kényszeresen pörögnöm kell, ami nyilván komikus hatást váltott ki, de én rettentő kellemetlennek éltem meg, hiszen a szabály ilyenkor az volt, hogy háromszázhatvanöt teljes pörgést kellett megtennem, különben felrobban a kerület.

Az ikrek talán emiatt figyeltek fel rám. Kíváncsiak voltak.

Ikreknek hívtam az előbb őket, de valójában nem voltak azok, egy házaspár volt, akik nagyon hasonlítottak egymásra. Legalábbis a leveleikben ezt írták. Valójában soha nem találkoztunk egymással. Lehet, hogy tényleg ikrek. Illetve nyilván rengetegszer találkoztunk, akár épp Kurucz péknél is, vagy a fonalboltban. De a kerületben nagyon sok öreg házaspár élt. Már ha

öregék. Az is lehet, hogy csak a megtévesztésemre találták ezt ki, valójában az sem biztos, hogy ketten figyeltek. Lehet, hogy hárman, vagy többen. Ahogy persze az is lehet, hogy egyedül, egy ember áll a rendszer másik végén. Talán a meleg pár – két fiú, mintha egy *Wham* klipből léptek volna elő – ők lennének a legegységelműbbek: folyton az erkélyen lődörögnek, rövid shortban, félmeztelenül. Vagy a lány, aki mindig az erkélyen dohányszik, mint egy femme fatale, és ruhakölcsönzője van? Vagy a hajvágó szalon valamelyik fodrásza? Vagy a ház sarkában lévő színház büféjében dolgozók?

Az elmúlt héten kimaradt a levél, amit pedig ígérték, de kimaradt. Pontról pontra olvashattam volna benne napirendem, vágyaim, szavaim. Talán elromlottak a szerkezetek, gondoltam. A napok összekuszálódtak. Csak pörögtem, pörögtem a nappali közepén, miközben büntudatom volt, mert írnom kellett volna. Nyár volt, vihar előtti, füledt csend. Este tíz óra lehetett, a szemközti házak ablakait néztem. Az egyik sötét ablakban vaku villámlott. Aztán gyors egymásutánban még kétszer. Annyira meglepett, hogy nem tudtam eldönteni, illetve elfelejtettem megfigyelni, hogy melyik ablakból jött. Mindegy. Bármelyik lehetett. Talán csak nyaralni mentek, és jövő héten megérkezik a negyedik. Boldog voltam. Most várok.

Új Forrás 2018/8 – Toroczky András:
Az íkrek, akik jelentenek rólam

Nem is emlegetik. Hol lehet eltemetve? A ház helyén van most a rendelő.

Az ezerkilencszázhuszadik évi január hó tizedik napján megjelent az alulírott anyakönyvvezető előtt tutamenyődi Vidovka Andor István Jenő Ernestina a kinek állása

86 Kovács Dominik -

Kovács Viktor

RENDSZERTELEN

VÁLTOZÁSUNK

(foglalkozása): juris doktor, birtokos, s a kit az alulírott anyakönyvvezető személyesen ismer, és bejelentette a következő születést: a törvényes atya családi és utóneve: tutamenyődi Vidovka An-

dor István Jenő Ernestina, vallása: romai katolicus, állása (foglalkozása): juris doktor, birtokos, az anya családi és utóneve: tutamenyődi Vidovka Andorné született Unyi-Windisch Paula, vallása: romai katolicus, állása (foglalkozása): férjénél háztartásbeli, a gyermek neme: fiu, vallása: romai katolicus, utóneve: Ignác Jenő János.

Röviden valahogy így. Senki sem hívta Ignác Jenő Jánosnak a fiút, már csecsemőkorában is Bebegőnek nevezték.

– Nincsen, látom, a legénynek semmi becse, jaj szegénynek! – sírta magáról a Bebegő, amikor megszületett. Valóban nem sokra tartották a gyereket a Vidovkáék, a nevezetes rokonság, a plébános úr, a szoptató dada, a szakácsnők, a gazdatisztek. Talán a juhászok becsülték volna valamire, de azok nem szaglászhatták meg. Merthogy a Bebegőnek kíméletlen birkaszaga volt, hiába mosdatták, hiába küldték illatos fürdőbe, hiába emelték a sülő fánkok fölé, hogy akkor inkább zsírszaga legyen. Nem segített semmi. Jajgatott a ténszapa, a méltóságos tutamenyődi Vidovka Andor István Jenő Ernestina, mindegyik juhászt meggyanúsította. Ő maga a pécsi nyolcadik huszárezred századosaként szolgált, végigküzdötte a nagy háborút, leghőbb vágya volt egy karakán lószagú baba, s erre itt ez a feslett, alpári birkaszag. Honnan, hogyan!? Ettől megmaradni sem lehet. A Pau ténszapa ajúldozott, sértette a férje gyanakvása, rémületében végigjárta Európa összes szanatóriumát. Az ő apja köztisztviselési hivatali tiszt volt, nem lehet, hogy a leszármazottak révén a bűz belopakodjon a családjukba.

A Bebegő nem hagyhatta el a tutamenyődi kastélyt, az uradalomba sem mehetett ki, tanítók jártak hozzá, egy lefüggönyözött szobában élt harmincéves koráig. A hadviselésre is alkalmatlannak nyilvánították a szaga miatt. A szülei ritkán jöttek be hozzá, így nem is igazán vette észre a Bebegő, hogy mire a harmincadik életévébe lépett, illaberek nádak erek, eltűnt tutamenyődi Vidovka Andor István Jenő Ernestina, eltűnt Unyi-Windisch Paula is. Nem vette észre a Bebegő, hogy a kastély zöld szalonjából

disznóól lett, a gazdatisztból kanász a serneválnál. Azt sem vette észre, hogy hemzsegő, nyugtalan népek tanyáznak a ténsapa meg a ténsmama lakosztályában, a kertészházban. Csak akkor rémült halálra a birkaszagú uracs, amikor eltűntek a hosszú ablakok a szobájából, a hólyagos üvegek, amiket nagyon szeretett, beomlott a fal, elvitték a szekrényeket. 87

– Nincsen, látom, a legénynek semmi becse, jaj szegénynek! – legutoljára akkor érezte ilyen nyomorultul magát, amikor kibújt az anyjából. Hova lett fölüle a kastély? Kiment a ház az ablakon? Senki nem tudta megmondani neki, hova lett a kastély. Beirányították a tanácshoz a Bebegőt, kérdezősködjön ottan.

Beirányították az uhufejű Agitátor Icihez, aki az árnyas illegális fiókája volt, s most meglett, hatalmas szárnyával okítóan csapkodott a falu népe felett, farktollszoknyája lobogott utána.

– Nincsen, látom, a legénynek semmi becse, jaj szegénynek! – sopánkodott a Bebegő.

– Ugyan, kispám. Minek a jelenet?

– Ideje bujdosásimnak, eljött már távozásomnak!

– Kutass inkább a gatyádban, ha így ráérsz bégetni.

– Szomorú utazásomnak sok okai vannak annak!

Az uhufejű Agitátor Icinék tetszett valami ebben a szegényleányes mártíromságban. (Alighanem a birkaszag.) Végighallgatta a Bebegő sirárait.

– Dolgozol te valahol?

A birkaszagú csöndben maradt.

– Nem is szeretnél?

Csönd.

– Voltál már kilapogatva?

– Nem.

– Nem is szeretnél?

Csönd.

– Dolgozol valahol?!

Csönd. A birkaszagú értetlenül nézett maga elé.

– Akkor éhen döglesz. Nem az én bajom – az uhufejű mérgesen nyelt egyet, csapkodott a szárnyával. Megszorongatlak, hogy becsinálsz, gondolta magában.

– Nem leszel hontalan, kis bánatos burzsujom – huhogta kacéran az Agitátor Ici. A Bebegő elpirult. – Csak dolgozzál, jó?

– Kinek dolgozzak?

– Nekem – mondta az uhufejű, nagy szemével követelőn a Bebegőre meredt. – Ne félj, nem fogsz megszakadni. Fülelned kell.

Nyomban aláíratott a Bebegővel egy halomnyi papírt, hogy eztán állhatatosan fülel majd, s panaszt tesz, ha meghallja, hogy ócsárolják az Agitátor Iciéket. Aztán az Agitátor Ici ledöntötte a Bebegőt, kíméletlenséggel összelucskolta, teli lett bagolyköpettel az uracs képe.

88

A csendőrlaktanyából szegénylakásokat alakítottak ki ekkoriban, ott kapott egy szoba-konyhát a Bebegő. A kormos Horváthék mellett lakott, veszedelmes egy banda voltak azok. Ha az öreg kormos Horváth lerészegedett, késsel ment mindenkinek, aki csak mozgott körülötte. Banditák ezek, lógjon mindegyik, a rosseb sem dolgozik nekik, óbégatott mindig a kormos Horváth, mikor hazajött a kocsmából, volt mit kifüleslnie a Bebegőnek.

A kormos Horváthéknak volt egy lánya, tizenhat éves volt a Manya, kövér, rücskös, úgy klopfolta az öreg kormos, mintha kirántott húst akarna csinálni belőle. Állandóan kék-zöld volt a Manya, de nem csak kívül, bent is, mert veszettül utálta az apját. Ha az öreg kormos tombolt, a Bebegőhöz futott át a Horváth Manya, dühöngve tömte magába a pörkölt diót, mert a Bebegőnél mindig az volt, a délutáni diópörkölés maradt meg egyedül az úri világból. A Horváth Manya egy ültő helyében meg tudott enni egy vájdling pörkölt diót. Főleg ha elverte az apja, akkor még morgott is evés közben.

A szerelmes Bebegő sorra írta a leveleket az uhufejú Agitátor Icinek, megírta a kormos Horváth átkait, hogy a boltban az a szóbeszéd, soha ilyen lehetetlen gazdája nem volt a falunak. A plébános lebeszéli az asszonyokat az MNDSZ-be járásról, nőnapkor tangóharmonikázik nekik, és táncoltatja őket a plébánián. A Börcsök rendőrrel úgy hírlík, egy kulákleánynak udvarol, annak az apjánál tartja a borát. Mikor szíved az üdvre dobban, szeretnék mézet lopni onnan, csókolni édes ajkadat, zárta sorait a birkaszagú uracs, minden este odalopódzott a tanácsház ablaka alá, körbenyalta a levelet, mintha csak az uhufejú combja volna, s bedobta az Agitátor Icinek. Az sokszor elcsalinkázott hozzá, uhuhangját a fülemülék is megirigyelhetnék volna, olyan szépen énekelt az Agitátor Ici a Bebegőnek: munkás-paraszt asztalára bőven kerül fehér kenyér, jó falás, jár a traktor, zúg a motor, nálunk is van most már traktorállomás, meg még ilyeneket sokat.

Aztán valamiért elmaradtak az Ici röpködései. Egy nap azt a hírt halotta a serényen fülelő és írogató Bebegő, hogy az uhufejú Agitátor Ici feleségül megy a községi párttitkárhoz.

– Nincsen, látom, a legénynek semmi becse, jaj szegénynek! – dühöngött a birkaszagú, s hosszú jelentést írt a vőlegényéről az uhufejú Agitátor Icinek, hogy az egy országos gazember, egy volt nyilas, akit a legsötétebb bűnök terhelnek. Az uhufejú Agitátor Ici nem foglalkozott ewel, csak legyintett, elfelejtette a Bebegőt, el is mentek a faluból, városra mentek, sosem jöttek vissza. A Bebegő rendületlen maradt, a tanácsháza ablakán behajított jelentéseknek továbbra is az uhufejú Agitátor Ici volt a címzettje.

Magányosan ücsörgött a konyhában a birkaszagú uracs. A szomszéd-ból áthallatszott a kormos Horváthné jajgatása, az öreg óbégatása, a Bebegő tudta, hogy hamarosan itt lesz a leány.

Loncsos volt a Horváth Manya, sántított, morgott és vonyított. Bágyadt volt a Bebegő, erőtlén, életunt. A leány rávetette magát a nagy halom pörkölt dióra, hegyes fogával ropogtatta.

– Egyed, kisleány, nincs annál jobb.

Hízik a farkas, szárad a bárány. Szabad a vásár. Az öreg birka szájából nyálás diódarabkák maradtak a Manya fekete szőrén. A leány szeme vérbe fordult, mindent beterített a birkaszag, a Manya remegett tőle. Szét-szedhetsz, mindegy már nekem, mondta a Bebegő. A Manya elkapta, beletépett a gyapjújába, a földre gyúrte, karmolta, szorongatta. Nem kapta el a Bebegő torkát, mert meglátta a pecsétgyűrűjét. Kézfej, mégsem pata.

Sokat időztek együtt a Bebegő meg a lány, de aztán a Manya is otthagya, elmenekült az apja elől, gyorsan férjhez ment más vidékre. Búcsúzóul magával vitt egy kosár pörkölt diót. Évekkel később költözött haza elváltan, addigra meghalt a Bebegő.

Magára maradt a birkaszagú, úgy élt tovább, ahogy a kezdeti szakaszban, évtizedeken át ült odahaza, a lefüggönyözött szobában. Nem írogatott már semmit. Hosszú ücsörgése alatt vékony üveggé lett a gyomorfa, apró hólyagokkal. Mint amilyenből a tutamenyődi kastély ablakai voltak. Hatvankét éves korában megbotlott a konyhaszőnyeg szélében. Nincsen, látom, a legénynek semmi becse, jaj, hupp! Darabokra tört az üveghas, így lett vége.

A Horváth Manya nyugdíjasként sokszor biciklizi keresztül-kasul a falut, helyettes ebédkihordó, néha azért eszébe jutnak a régi dolgok, hogy hányszor kijöttek az apjához a fináncok, rejtegetniük kellett a pálinkát meg a szárított dohányt, mert ha észreveszik, becsukják az apukáját, ott volt a szomszédjukban az a lütyyentett, az egy úri valaki volt korábban, azt miért nem háborgatták?, de rég elhalt az is, nem is emlegetik... Hol lehet eltemetve? A ház helyén van most a rendelő.

A vár alatti élénkzöld nyári mezőn vonat halad, két vagonból áll a szerelvény, mint egy lusta hernyó araszol át a tájon, a világon. Mint aki tisztában van önnön nagyszerűségével, de nem kérkedik azzal. A vártól néhány kilométerre

90 Szávai Attila

VÁRJÁTÉK

széles hegyvonulat magasodik, a köztes sík négyzetkilométereken erdős részek és mezőgazdasági területek váltják egymást jó ízléssel, otthonos elrendezésben. Földút kúszik lusta közönnyel a vidéken, mint egy öreg sárga kígyó. Békés nyári felhőcsordák másznak Dél felé. Árnyékuk lecsúszik a hegyről, átvonul a tájon, hogy aztán eltűnjön a horizonton. A vonatban tizenketten utaznak, heten a várat nézik, távolról is jól látni, hogy odafent nagy a nyüzsgés, fehér sátrak világítanak, várfal mellett parkoló autók szélvédői csillannak meg. A vonatba is került a plakátból, mely várjátékokat hirdet. A mozdonyvezető a reggeli indulás előtt ragasztotta nagy precizitással az ajtókra a színes papírlapokat. Előtte vonalzóval és ceruzával jelölte meg a plakát pontos pozícióját, mert fontos számára az idegenfogalom.

Kihangosított, kissé kásás férfigangot hord a szél: öt órakor fosztogatás és szabadrablás a színpad előtt, öt órakor fosztogatás és szabadrablás a színpad előtt, ismétli néhányszor. A romos várfal tövében, mint idegen helyen magukra hagyott megszeppent óvodások, állnak szorosan egymás mellett a színes mobilvécek. Emberek sorakoznak előttük, sorukra várnak, telefonjukat nyomkodják, szortírozzák, selejtezik a frissen készült fotókat. Meghatottan nézik a panorámát, vagy épp szeretőiknek gépelnek kapkodós üzeneteket. Megint mások a várfalat nézik hunyorogva-tűnődve, és arra gondolnak, vajon milyen emberek építhették a vastag falakat. Utóbbira gondol a sorban álló ötvenes történelemtanár is. Összeszorított farpofával dülöngél, előre-hátra, próbál másra gondolni. Szeretőjével érkezett, a harmincas nő a színpad mellett áll nagy napszemüvegben, mint egy tál nyári barack: egyfolytában mosolyog. Könnyű nyári ruhája alá bekúszik a meleg nyári szél, a pecsenyeillat és a mikrofonba mondott, sokadszorra elismételt mondat a fosztogatásról és szabadrablásról. A mobilvéce előtt váró szemüveges történész kínjai egyszerre elmúlnak, arra gondol, hogy tulajdonképpen rendkívül elégedett a helyzettel. Elégedett az életével, életkorával (50 éves), szeretőjével, a napsütéssel, a várfalba épített kövekkel, a hangszórókból áradó reneszánsz zenéssel. (Szeretőjének majd röneszansznak fogja mondani pajkos bizalmassággal, így intellektuálisabb és a nő amúgy is rajongója a francia nyelvnek, konyhának, a sanzonoknak és a francia szexnek.) Aztán próbálja felidézni, amit a várról olvasott az általa szerkesztett egyetemi tankönyvben.

A várakozók feletti a várfalszakaszon tinédzser pár ül egymással szemben, hevesen csókolóznak.

Korhű jelmezekbe öltözött nők és férfiak több csoportban láthatóak a várfalak közti füves területen, a szerepjátékokat sokan figyelik. Az egyik jelmezes férfi dobozos sörrel a kezében, a hőségtől pasztelles 91 hangon mondja ismét: öt óraker fosztogatás és szabadrablás a színpad előtt, öt óraker fosztogatás és szabadrablás a színpad előtt. Nem sikerül a toborzás, a hajdúk egy része sörözik az árnyékban, a maradék vitéz a helyi lányoknak udvarol, a kardot, buzogányt, törő mutogatják a szájtátva, vihogva, összesűgva ácsorgó tini lányoknak.

Az egyik szereplőt – testesebb fiatal lányt – cigánylánynak öltöztette a társulat, a smink alatt bőségesen izzad, a tömegben sétálgatva kártyát kever, minden pillanatban kész a kártyavetésre, csőre töltötte fejében a jóslatokat. A nők barátságosan, kíváncsian nézik, a legtöbb férfi zavartan bámul, ha szemébe néz, kiürült sörös dobozok roppannak zavartan az izzadt férfitenyereken.

Várostromra készülnek a jelmezesek, a török csapat a várudvarban púposodó dombon, a várvédők a domb alatt gyülekeznek; felgyorsulnak a nyalókák a gyerekszájokban, elsütésre készen mellkas magasságba emelkednek a digitális fényképezőgépek. A vár feletti felhőcsorda lelassul, veszélyt neszez. Az egyik török katona támadást kiált hibás török kiejtéssel, majd kezdetét veszi a várfoglalás eljártása. Kiabálnak, üvöltenek a katonák, műágyúk dörrennek, puskák csattannak, kis fehér felhőket köpnek a fegyverek. Lőporfüst szag keveredik a pörkölt- és vattacukorillattal. Minden ágyúdörrenés után felbőg a közönség csecsemő- és kisgyerekkorú rétege, nagymamák és édesanyák spriccelnek ki a tömegből, karjukon a méltatlankodó gyermekkel.

Egy szemüveges biztosítási ügynök janicsárnak öltözött. Mivel a szerep szerint félszemű, fején keresztbe fekete kendőt kötött. Rá a szemüveg bal lencséjére, mivel a szemüveg nélkül nem jutna messzire. Négy dioptriája családi hagyomány, sőt: örökség. Szokta is mondani otthon, ha családi perpatvar van, szokta is lóbálni panaszosan a mutatóujját, hogy semmi más örökségem, csak a négy dioptriám.

A falusi fiatalok terepszínű ruhákat húznak, ha már végre történik valami a településen. Egy részük a hétköznapiakon szakadt farmerben jár dolgozni, de ha közösségi népnünnepély van, a legszebb terepszínű munkásruhát veszik fel. A várkapu mellett fás, ligetes rész. Az akácfák vékony árnyékban lovak állnak mozdulatlanul, mint valami szobrok. Csak fülük mozdul olykor. Egyikük unalmában vastag, sárga, serregve habzó vizeletet enged a forró porba. A jelenetet látva az állat mellet gyalogló színes ruhás kisfiú megáll,

elámul, leesett állal csodálkozik rá a valóság eme mesekönyvön túli gigászi részletén. Apja hosszan noszogatja a gyereket, induljunk Balázska, majd kedvesen biccent a ló mellett álló fiatal lovas lánynak, aki sárga szirmú virággal a fogai közt mosolyog a férfira.

92 Szabadrablás helyett rabszolgavásárt hirdet a kihangosított férfihang, gyerekek közelítenek a színpadhoz. Nemrég ért véget a zoknigombócos és papírkardos gyerekcsata. A gyerekek szélesen ölelik az összeszedett játékokat, majd zsákokba és kosarakba teszik a játékfegyvereket, aztán a színpad előtti területen ülnek le kíváncsi boldogságban. Nagyokat nevetnek, amikor a jelmezes rabszolga-kereskedő gondosan belenéz az egyik játékrabszolga kissé vonakodva kitért szájába, hogy mennyire épek azok a fogak.

A várkapuig keskeny út kanyarog a hegyoldalban, most járókelőkkel telítve. Az egyik útszéli villanyoszlopon színes plakát: akciós tyúkvásár. Háztizsákos középkorú pár gyalogol el a plakát mellett. A gyakran kényszeresen viccelődő férfi felesége tomporára csap teli tenyérrel, elviguelek édesem, kérdezi hangosan, hogy lehetőleg minél többen hallják a környezetükben, megnézzük, mennyit adnak érted, fejezi be. A férfi felnyerít az olcsó poénon, felső fogsora hiányzó tagjain több gyerektekintet elakad, alkalmi közönségből (hat felnőtt, három gyerek) ketten nevetnek fel. Ennél többet várt. Mint egy gumicsizmába dobott petárda, zavartan elhallgat. A plakáthoz idősebb nő közelít, szatyrában matat, néhány pillanatnyi kulcscsomócsörgés után okos telefont vesz elő. Kihúzza az unokától kapott műbőr tokból, hosszasan zummol, majd lefényképezi a plakátot. A kissé ferde és életlen képet megosztja a nyugdíjasklub facebook-csoportjában, tíz perc múlva már tizenhét like ékeskedik a poszt alatt, elégedetten mosolyog. Elhalad egy fából ácsolt pad előtt, a faépítmény asztallapján tinédzser pár ücsörög, telefonról hangosan zenét hallgatnak, dohányoznak, közben csókolóznak. A vékony, cincogó elektronikus zenét és a cigarettafüstöt messzire viszi a szél.

A vár alatti élénkzöld nyári mezőn vonat halad, két vagonból áll a szerelvény, mint egy lusta hernyó araszol át a tájon, a világon. Mint aki tisztában van önnön nagyszerűségével, de nem kérkedik azzal.

FABULA RASA

Képlapok a turistamennyországból

[képeslap: az örömről]

*„Mozgó képek, fekete-fehérek,
felemelt fejjel körülnézek,
egy turista, mit tehet,
örül neki, hogy itt lehet.”*
(Menyhárt Jenő-Európa Kiadó)

[képeslap: a vendégségről]

Csak vendégek vagyunk itt egy rövid ideig. A Földről beszélek, nagy és kisbetűvel egyszerre. Hogy ne felejtsük ezt el, mindent így lássunk. Nézzünk. Ezeket a fotókat például. Mint ennek a vendégségnek a lenyomatait. Mit hagyunk hátra, pontosabban a zsűri munkája következtében, mi az, amit érdemes hátrahagyni. Kiállítani. Katalógusba zárni. Ami elmesél valamit rövid-hosszú távú itt tartózkodásunkról. Mielőtt tovább kell utaznunk. Mert utazók vagyunk valójában, akik egy rövid ideig vendégeskednek ebben a fizikai és szellemi térségben. Ezért kéne megbecsülni mindazt, ami körülvesz bennünket. Szeretettel nézni dolgainkra.

[képeslap: a történetről]

Amikor ezt a szeretetet éreztem zsűrizés közben a fotókban, tettem egy cetlit a kép sarkára. Amikor több színes cetli is lobogott rajtuk, mindannyian tudtuk, a zsűri tagjai, hogy ez a szeretet láthatóvá is vált. Volt olyan, hogy technikailag nem volt tökéletes a mű. Nem volt belőle komoly probléma. Természetesen a technikai profizmus elengedhetetlen. Szükséges ahhoz, hogy a mű jól tudjon megszólalni. Pontosabban, meg tudjon szólítani. Akár némaságával is. Ahogy ezt a fődíjas, három apáca-fotó is teszi, Luzsicza Fanni lenyűgöző, f/Földön túli aurájú munkáival. Vagy a számomra elképesztően

poétikus Gál András-társorozat. Bármelyik könyvemre elfogadnám akármelyik képét borítófotónak. Vagy Törcsi András erdőképeit a nappalinkba. Hogy bármikor beszippantsanak sötét, szerves mélységükkel. De a vörös fényben ázó lakótelepi városrészletét is szívesen elnézegetném a konyha felőli falon. Az is remek ötlet, ahogy a történet fonala megjelenik a(z 95 össze)varrott képeken, A. Fehér Veronikánál. Vagy ahogy Pilló Ákos ablakából egy vad, farkasos (ám, ha Pilinszky *Fabulájának* agyonvert farkasára is gondolunk, lehet szelíd is) történetre látunk rá. (Hiszen ez volt a feladat, a tematikai kiírás.)

[képeslap: a részletekről]

Valami nagyon többről van itt szó, mint az unalmassá csépelte pillanat elcsépelten ismerős elkapása. Valami többletgondolatot vagy/és érzést sugallnak a jobb kompozíciók. Történetekbe csomagolt igazságok jelennek meg e képekben. Ha nem is tudjuk, mik azok pontosan. Nevezhetnénk ezt metafizikának is, mint a jó művek esetében mindig, de tudom, ijesztően hangzik. Filozofálásnak, pedig az igazság mindig nagyon egyszerű. És szép. Egy kép természetesebben el tud mesélni egy történetet, mint egy szöveg. Még ha tökéletesen néma is. Annál inkább, persze. Nem kell mindent megmutatni, a *rész* bőven elég az *egész helyett*. Pars pro toto. Ha jól van kiválasztva, ha jól sugallja a történet egészét. Az se baj, ha a nézőre bízva a befejezést. „Égő szegek a jéghideg homokban...” Nem kell az egész szenvedéstörténetet megjeleníteni, elég utalni rá a legapróbb részletekkel. Hogy értsük, mire vonatkozik a plakátmagány.

[képeslap: a turizmusról]

Mi már nem is vendégek, az élet vendégei vagyunk, ahogy Kőrösi Csoma Sándor mondta egykor. Nem is utazók. Ez is túl elegáns. Mai világunkat kevésbé fedi le. Turisták vagyunk valójában, akik nem tudják, hogy a Mennyorszámban vannak. Mert nem volt kiírva. Az itt kiállított képeken, a fotókon viszont – és nemcsak a díjazottakon, a kiállított anyag nagy részén – jól látszik, hogy hol is történnek ezek az események pontosan. *Üdvözület* hát mindenkinek! Itt, ha nem is érezzük mindig így. Azért úgy van. Ámen.

[képeslap: a búcsúzásról]

Egy turista, mit tehet?

A Mennyországból integet.

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM és az EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő, próza rovat: szenazol@gmail.com)
SZŰCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLEYI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer
Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2836 Baj-Szőlőhegy 2722/4

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.